

КАЛЬМІЮС

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
АЛЬМАНАХ ЧИСЛО 1(21) 2004

Головний редактор –
Олег Соловей

Редакційна рада:
Юрій Бедрик (Київ), Іван Андрусяк (Київ), Веніамін Білявський (Донецьк), Ростислав Мельників (Харків), Анатолій Дністровий (Київ), Льова Роттер (Донецьк), Ельза Айзеншток (Донецьк), Євген Баран (Івано-Франківськ)

Верстка та художня редакція –
Веніамін Білявський

Обкладинка –
Олег Соловей

Комп'ютерна верстка
та технічне забезпечення –
видавнича агенція "OST"

Адреса для листів: м. Донецьк-100, а/с 849

Тел.: 8-(050) 962-24-30 (Олег Соловей)

E-mail: mamay2003@ukr.net

Achtung! Achtung!

Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди

© КАЛЬМІЮС, 2004
Усі права застережені

КАЛЬМІЮС

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ АЛЬМАНАХ

Число 1 (21) 2004

ЗМІСТ

ПОЕЗІЯ

Василь СЛАПЧУК БЕЗІМЕННА ЗИМА	3
Іван АНДРУСЯК З КНИГИ „ЧАСНИКОВИЙ СІК”	9
Володимир ЄШКІЛІВ З КНИГИ “ЗАНЕПАД ГАЛИЧИНИ”	19
Анатолій ДНІСТРОВИЙ ХРУЩІ І БІДА	23
Олег СОЛОВЕЙ ЧЕРВОНО Й СИНЬО	30

РЕЦЕНЗІЇ / КРИТИКА

Євген БАРАН “НЕЗРАДЛИВИМИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ ЛИШЕ МІФИ...”	39
“ЛІРИКА УРБАННОЇ АПОКАЛІПСИ”	40
Тетяна ТЕБЕШЕВСЬКА-КАЧАК ТЕКСТ, МОВА ТІЛА ЧИ БІЛЬ ДУШІ?	43
Олег КАЖАН БІЛЬ ЯК ПРИВАТНИЙ ФАКТОР	46
Ольга ДЕРКАЧОВА КОЛИ ВЖЕ ВСЕ ДАВНО ПРИДУМАНО...	49
Іван АНДРУСЯК ТАК ПОСТАЄ ПОЕТ	53
ФІНІТА ЛЯ КОКОТЮХА?	54
Ельза АЙЗЕНШТОК НЕЛОЛІТА, АБО ВСЕ ЩЕ ПОПЕРЕДУ	57
Вальтер Отто ДРАГ ДОВКОЛА ПРИСТРАСТИ	59
ПОТЯГ ЦЕ ПОТЯГ ЦЕ ПОТЯГ ЦЕ	62

Анна ХАРЧЕНКО	
ПОШУК "СИНЬОГО ПТАХА" СОФІЇ АНДРУХОВИЧ	69
Любов ЗАГОРОВСЬКА	
ДВА СВІТИ ПОЕЗІЇ ОЛЕГА ГУЦУЛЯКА:	74
Льова РОТТЕР	
ПРО ДОНЕЦЬКУ ПОЕЗІЮ, ОСІННІЙ ХАДЖ, КАМІННИЙ ОБЩЕПІТ, ДЖИХАД І СПЛІН, АБО КІЛЬКА СЛІВ ПРО НЕПРИТОМНІСТЬ МАЛОРОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ	76
_____ ПЕРЕКЛАДИ _____	
Ніколай ВІННІК	79
Ян САТУНОВСЬКИЙ	83
_____ ПОЛЕМІКА _____	
Олег СОЛОВЕЙ, Ельза АЙЗЕНШТОК	
БУХГАЛТЕРІЯ ТАРВСЬКОГО САДУ	89
_____ КОЗУБ ЯГІД _____	
Володимир БРЮГТЕН	
ІЗ "БЛОКНОТІВ"	94
_____ ПРОЗА _____	
Олександр БОРГАРДТ	
ЖИТТЯ ТА КЛОПОТИ АСТРОЛОГА ЙОГАННА КЕПЛЕРА	103
Анатолій ДНІСТРОВИЙ	
ПІНГВІНИ З МОРОЗИВОМ	109
Євген БАРАН	
АНТОН МОРГОВСЬКИЙ: ПРОЖИТИ (ПЕРЕБУТИ) ЧАС ЖИТТЯ...	114
Антон МОРГОВСЬКИЙ	
ІНШИЙ	118
Тетяна ТЕБЕШЕВСЬКА-КАЧАК	
"ІНШИЙ": МОДЕЛЬ СУЧАСНОЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ПРОЗИ	159
_____ ЛІРИЧНИЙ ПОСТСКРИПТУМ _____	
Павло ВОЛЬВАЧ	163
ПРО АВТОРІВ	164

Василь СЛАПЧУК

БЕЗІМЕННА ЗИМА (Із книги „Дванадцять ню”)

* * *

У чагарниках слів
загубилася пам'ять про жінку,
як губляться ключі
від будинку,
що давно згорів,
як губляться власники
згублених ключів і згорілих будинків,
як губляться цінності й непотріб,
як губиться все,
чого не варто шукати.

У чагарях слів,
ніби вітер,
наше мовчання шелестить.

* * *

Під небом – двоє.
У жінки ніс мокрий – схлипує.
Чоловік хустинку протягує.

Наше небо,
як циганська ковдра,
усе – з клаптиків.
Рубці очі намулюють.
Тому й сльозяться.

Могла б жінка чоловікові допомогти,
але ж у неї навіть хустинки нема.
Та вона (звісно, хустинка)
йому й не потрібна.

Під небом – земля.
А на землі яких тільки
прикросців не трапляється!
Хоча тут таки ж квіти ростуть.

* * *

Напис на листівці без марки й адреси,
із зображенням атомного
підводного човна, № (затертий):

„Вписую у календар
день твого народження,
але після стількох літ
червоний олівець
не пише червоним.

Вибач,
якщо я забуду
привітати тебе
з твоїм святом
для інших”.

Біля ліжка лежить одяг жінки,
наче одяг потопельника біля води.
Пошуки підводного човна продовжуються.

* * *

Вірш, написаний червоним вином
у записнику, що знайдений
в жіночій косметичці:
„Всі сни твої – мені у руку.
Всі саморозпинання
твої
мені – в долоні.

Ми ділимо черству шкуринку хліба,
окроплену сльозою
(сльоза від світла),
як ділять щастя.
Ми ділимо щастя, як шкуринку хліба.

ми ще не знаємо, що є щастя,
ми ще не знаємо, що є,
а тільки відаєм, що ми”.

Решту своїх віршів чоловік написав
білим вином,
але скільки жінку не обшукували –
записників не знайдено.

* * *

Аби відволіктися від думок про жінку,
розважаю себе Руданським.
Наспівую пісеньку:

Сидить заєць у криниці
і співає півнем.
Потяг мчить по залізниці,
аж хата трясеться.

Сидить заєць за прилавком
та рахує гроші.
Посадити б всіх на лавку,
а лавку – до суду.

Сидить заєць на колоді
та й грає на скрипці.
Третій раз приходять злодій,
а ти не приходиш.

Слова – мої,
мелодію жінка насвистала.

* * *

Вірш на платіжній відомості:

Будемо говорити про зорі,
як говорять про гроші,
будемо рахувати...
Будемо разом,
поки не порахуємо.

Будемо,
поки ми разом.

Говорити про гроші,
як про зорі,
рахували...
Недовго бути нам разом
з такою сумою.

Завірено бухгалтером.

* * *

Чоловік над проваллям висить.
Жінка руку подає.

Цвяхами дощів
пророцтва прибиті
до наших долонь.
Коли беремося
За руки – коляться.

Думав, збирається допомогти,
а вона вітається.

* * *

Чи зрозумів би я відрізнити
жінку, яка йде назавше,
від жінки, що повернеться?

„Нехай тобі буде світло”, -
побажала жінка чоловікові
на прощання.

Тепер чоловік кожного разу
наливаючи, проголошує:
„Вип'ємо за електрика”.

А мені уявляється,
як жінка натягує рукавички.
Усе життя натягує рукавички.
Усе чоловікове життя.

* * *

Чоловік записує до історії хвороби:

Коли тобі болить горло
і ти стоїш перед вибором:
іти до театру чи до мене? –
ти ідеш до театру,
а я розцінюю це як турботу
про моє здоров'я,
яким ти дорожиш значно більше,
ніж здоров'ям сотні театралів.
В результаті я уникнув
інфекційної хвороби,
а про зростання твоєї духовності,
квіти складають легенди.

Чоловік прагнув бути
лікарем жінці,
вона ж потребувала ветеринара.

* * *

За крижинами шибок
світу не видно.

Чоловік у риби голосу позичає.

„Ви чуєте!..
Вона іде!
Вона іде
від мене!..”

Так зорі
падають
у сніг.

Риби дихають на скло.

Жінка білими клавішами
рояля
повертається.

Від чоловіка.

* * *

Жінки слідів на снігові
не лишають.

Стоїть чоловік на роздоріжжі
поглядів.
Тінь у кригу вмерзла.

Він мріяв про камін
і томик віршів
у руці,
яка б жила
в його долоні,
а має лише валянки.

Кожну сніжинку
по-імені назвав.
Тільки зима безіменна.

Іван АНДРУСЯК

З КНИГИ „ЧАСНИКОВИЙ СІК” Вірші 2001 – 2002 років

ОБАВА

1.

не кількоро, а надцять четвєртин
було їх нині в кожній буцегарні.
чи збриджені, чи просто так безкарні,
чи воду їхню короп замутив, –

та навскоруч мінялися катарні,
не клеїлись ні маски ні мости;
кого шукати, а кого знайти –
хіби випадок звів би не намарне.

і хоч з душі не вилилось ні грама
скоропису, присохлого бузком,
та й просвіту не сталося так само.

на мову нагодившись язиком,
закон образи вивершив закон:
вони також вкривалися шляхами

2.

вони також вкривалися шляхами,
та хто їх знав, які були шляхи.
мережники, ушкали, прусаки
і листя, що ставало прусаками...

кого чекали гридні за гріхи, –
бисть нація чередники і хами.
отечество наводнимо гріхами,
а тільки доконозимо цих схим,

матерія і дух до д'ної ями,
до іншої – причина і прищі
під носом галілео гаутами.

кишки в кошару, шкіру у кущі,
повитягати з горла лі-но-щі –
і бризнув сік, і відкривались брами

3.

і бризнув сік, і відкривались брами,
виходили до інших віршувань.
за голову давалась голова,
для іншого ж мінялись коштурами.

а те, що на руках росла трава,
що вже ніхто пручатись не затямив,
що голоси ховались за кущами,
але ніхто їх не перебивав, –

у цьому було більше однини,
ніж в гриднях, покалічених огромом,
яких не знемагали навіть сні.

просяклі тихим пожаданням дому,
вони покірно готувались в кому –
для комишами вкритих іменин

4.

для комишами вкритих іменин
таки й дарунки будуть комишині:
кого маржина ще знесе маржині,
не знаючи, насправжки чи на кпин?

то осоку на талії осині,
чебрець на примху, чи на пристріт кмин,
на оскорому свіжих соломин
та ще капейстру, щоб не прокусили

солоних губ об випадковий камінь.
за решту, як годиться, вибачай,
не рипайся і не торкайся руками.

вже трина втечі сиплеться з плеча,
і можна тільки випросить ключа,
якщо когось покликали до храму

5.

якщо когось покликали до храму,
чи значить що його покликав храм?
рипке погруддя дерев'яних рам
знекровлює стоїчну панораму.

туди повинен приступити сам,
адамове накоївши адаму,
чи тернами, чи пінними медами
перебрести назустріч голосам.

до вуст приклавши промінь золотий
або вуста до променя приклавши,
він має знати, як туди дійти.

але дорога звиється, як завше,
притулиться до горла темним замшем,
і він пита про греблю чи про тин

6.

а він пита про греблю чи про тин,
про перепони над переполохом,
коли земля між валахом і лохом
вихрещує ребристий карантин.

присохлий деревом, пропахлий мохом,
з ідеєю, що в пращі палестин
на коштури звела останній стих,
неназваний іще чортополохом, –

йому хотілось крапельку води,
тоненьку й білу, як стріла поганська.
натомість приверзлось: устань і йди.

так день перегорів, як муштра панська.
з погонича відваживши підпaska,
ставалося: відречений один

ставалося – відречений один,
за іншими давно чигають гридні,
а решту чи поснули, чи невидні,
чи біс їх оберезами водив.

рослинний хист відретушує злидні.
бодай дванадцять прагли череди.
та це ж колись, а нині інших див
бракує затужавілим в повідлі:

салагами до черева ісламу
чи в ринь оспалу інших усипань,
що рунищами кліті застинали.

волюючи переломити длань
чи, може, хліб – хто з криком пополам
повинен був відбутися дарами

8.

повинен був відбутися дарами,
щоб жертвою себе не осушив.
він опустошив мало не ешив,
коли від знань шкоринку віддирали.
на темні трави лева окошив,
щоб звечора не обростали нами,

і вже крутив планету, як динамо,
коли йому сказали: задуши

бодай в обіймах, тільки б – на струні,
аби красою витерти красою,
де відстані відверто підставні.

солив би схрон, перебирав росою
і замість м'яса конопатив сою –
і був би рай хіба на полотні

9.

і був би рай, якби на полотні
відбилися пальці, схильні до підпалу.
горіло б тихо, вигоріло б мало,
а все ж поприпікало би ступні.

освідченням сніги попідтавали,
підвалини скоцюрбилися на пні.
за кожну гонту рахувати дні
переситу провіщення опали.

а те, що мощі вже пересолені,
до остекління вуст і висоти
доторкують їх ранища зелені, –

несамохіть до рясту б дорости,
щоб шелестів з-під ряси августин:
не лані проступили, а легені

10.

не лані проступали, а легені
на їхніх титлах, змашених вином.
кришилося сріблясте полотно,
шукаючи пристанища у жмені.

подаленіло річище давно,
і коропи, і клени заголені
кленовим листям затуляли трени,
під жабрами витоптуючи дно.

лиш вірші, невідмоклі у вині,
здадуться проскрибованими, ніби
їх автори багульнику зрідні.

печери вражні під опоку хліба,
долоні в лоні зловлені, а німби
зволожені чи просто так пітні

11.

зволожені чи просто так пітні,
ми все таки доходили до книги,
де пахнув листом кожен темний вигин
і кожен призвук гнувся в тумані.

долаючи верети і вериги
і виколовши букви до стерні,
писали не скоромні, не пісні,
а прощені хорали до розстриги:

щоб не стікали очі розтулені
між постерунки зледачілих книг,
де тремі розповсюджували трени.

і пахнув медом кожен третій стих,
допоки не зостарівся і стих
над крихтами чийогось одкровення

12.

що крихтами чийогось одкровення
забавляться – хіба се новина?
торкнеться до сторінки звірина,
розгорнуте ж – немов перестелене.

над сонним кмином птаха засина,
а над горіхом ластить сокровенне.
чи ласицю не витопчуть олені,
коли неуголенна їх вина?

надточуючи гени автогеном,
клонуючи їм щупальця терпкі,
хто знає, звідки вилуцаться гени?

почнеться вечір із овечих шкір,
що ними звірині наперекір
заволодів не привид, але геній

13.

заволодів не привид, але геній
цим капищем – чи хто завважив це?
у комиші ховаючи лице,
оберігав він наші теревені.

коли збивались кроки на фальцет,
він ямбами дірявив наші сцени,
а може допантровував й до мене,
та я не відав, хто пізнав концерт.

прогірклий у своєму полині,
посоловілий у своїм зап'ясті,
я мовив те, що мав, а більше – ні.

поглинувши корозію схоластів,
чи спостеріг на пласі цій хвилястій,
що слід було би вимовить мені

14.

що слід було би вимовить мені,
коли ми всі зібралися докупи,
точили рани, і лічили трупи,
і поправлялись на садовині?

доступному відважили доступне,
як борошно дозріло у млині.
оскільки всі були на міліні,
то старанно надточували ступи.

і я тоді також змовчав рости,
робив як всі і в сінях мітив робу,
щоб зранку знову засіки мести.

насихуючи злушену утробу,
ми плавно розпадались на подобу –
не кількоро, а надцять четвертин

15.

не кількоро, а надцять четвертин –
вони таки вкривалися шляхами,
і бризкав сік, і відкривались брами
для комишами вкритих іменин.

якщо ж когось покликали до храму,
а він питає про греблю чи про тин, –
ставалося – відречений один
повинен був здобутися дарами.

і був би рай, якби на полотні
не лані проступали, а легені
зволожені чи просто так пітні.

щоб крихтами рясного одкровення
заволодів не привид, але геній –
що слід було би вимовить мені?

ТРИЧІ

* * *

тут сон і сови. солодко. приходь.
на цілі води папороть і водь.
за чайками пливають підбиті чайки.
вітрила, що приспущені навзрид,
витримують один-єдиний світ,
роздвоєний на кінчику нагайки.

тут майже мокро. майже відчуття,
присилені на кільчику життя,
присилувані майже відчувати,
що крик сови, що папороть, що плоть,
що десь на небі сіється Господь
тонким дощем останньої відплати

* * *

це звільнення – і Ти його звели.
навсмак слова, народжені з початого.
є книга трав, що рястом запечатана, –
її розтулять теплі губи слив.

по небу ближче до Твого Ім'я –
назвати Сина кожна птаха проситься.
промовлю: квітка, чую: мирроносиця,
нічого не промовлю: течія.

дозволь назвати: кетяги, траву,
гердани, мислі, висі, озаріння,
печаль незмивну або пращу тлінну...
як не назву – а все Тебе назву

* * *

мій Господи, поговори за нас.
Тобі давно вдасться говорити
за кожну хвилю золотої квити,
за недопитий, бо гарячий час.

доопріч нас – чи перед усіма,
чи над усім, чи просто так – у всьому.
не втома крику, а некрику втома
така сама, як істина – сама.

і снитися – бо Ти іще до сну,
і слухати, допоки Ти опісля
збираєш пісню пальцями – бо пісню,
і тіль перегортаєш – бо пісню.

...осипляться пелюстки цих пісень,
затопчеться посіяне насіння.
мій Господи, заговори до тіні!
вона бодай відбиток їх несе

Володимир ЄШКІЛЄВ

З КНИГИ "ЗАНЕПАД ГАЛИЧНИИ"

* * *

що тобі сказати
карпатському негроїдові
з погонялом типусяк
у синьому паспорті
предтечі
тотального наступу південних народів
на ці збезлюднені андрогінним боксом
грунти
на ці абонентські комплекти
з клацаючими реле
з пасматими оберемками дротів
від звирячо зірваних запобіжників
що тобі поради
поліщука перископа
спожитих оберегів комун чучхатих
на житомирщині
чи вживання артикля у хвамлії
рустикайло

* * *

анус експреса відбіг
на суспільну дистанцію
ми запізналися
вокзал став незатишним
заповненим згущеннями тромботорб
підробною мінералкою
фальшем молдовських дочок
у прозорих блузках
що обкрапують пляшковим пивом
колеса шостого тамерлана
з перепуджено-вимитими вікнами
стихія збаранілих від запізнення
шматків пам'яті
шматків запаху
неприбраного від різдва купе

у якому споживали
 кровЩянку
 товсті галицькі держслужбовці
 так вам і треба
 окремим нерегулярним
 нерогулярним
 ніяким
 не

* * *

все менше лохів
 дивляться квн
 декорована порожнеча вужчає
 як невмотивована суха мармолядочка
 у станіславській вітрині
 ковбасного відділу
 ось світове місто
 пиздить світове село
 по кандагару
батяня комбат
маманя ом-блядь
 а дівчинка з карієсом
 ковтає свій йоЩ
 разом з вітаміном unreal ex
 але дівчинка-барбекю
 але дівчинка-бастурма
 не кінчає ніколи у цій сраній наявності
 смокче мухомор відкриває
ЗАПАСНИЙ ВИХОД
 видернуть шнур видавіть скло
 застрибнути у срібну монету
 з портретом марії терезії
 у мотго мотиву
 у муляж мулли
 у мохерову мотопомпу херову
 зрештою
 ніхто не примушує
 до суїцидоклазму
 до супрематизму пручого
 до сугестоклізми
 я ж обісралася через вас

не силуйте ж ай боляче
 і
 вся коломиїська проблядушка
 на південь
 від критого металокерамікою
 автовокзалу

* * *

OKW[®])

in may beginning is may end
 остаточна в пустелі злука
 ервін роммель стоїть у тобрука
 сорок другий
 й жодного звуку
 ні військових сурм райху
 ні піщаного скреготу
 на полоззях британського легкого
 танку М6
 до мене звідти не долітає
 й з велізарієм
 порівняти нікого
 хіба що
 кулеметницю анку
 капрала анну клементину сміт
 чи як там її звали б
 під ель-аламейном

* * *

оберстгрупенфюрер сс
 пауль хаукер
 командир дивізії дас райх
 одноока потвора
 народжена у бранденбурзі
 як йому промкнутися
 крізь курську дугу
 другий фронт лендлізу
 нормандію-неман
 а
 цнотливість
 танкового наступу
 дефлорується не гарматами ворога

але штабними копрофагами
 що наказують повісити десант
 на хвості пантерам
 і щоразу дивитися
 на залиту конШяком карту
 де село
 більшіє говніщі
 позначене
 латинським хрестом

* * *

пожежник фюрера
 біограф гейзенау
 мертві каптури
 його групи центр
 залишають берізки середньої смуги
 все смугасте безглуздя
 земляного
 розповзлого
 волохатого арійського маргінесу
 до нього підходить Generaloberst
 каже
 фельдмаршал
 ми повністю готові
 Kreuzfeuer
 оберторборізи брюнгільди
 гауптщезники тевтобургського лісу
 але ж
 авжеж
 целулоїдні захисні тропічні
 окуляри
 клацають на кокарді
 привидам
 завойованої вермахтом індії
 де йому
 вальтеру моделю
 рейхсмаршал подарував би всіх
 смарагдових богинь
 Бенгалії

^{*)}OKW – Oberkommando der Wehrmacht

Анатолій ДНІСТРОВИЙ

ХРУЩІ І ВІДА

* * *

ранок із віями інію
 поволі вповзає у тишу
 яка пам'ятає останній постріл мисливця
 і регіт сокири дзвінкий

(звірив більше ніхто не бачив
 лише фотографії в підручниках:
 рептилії моржі зайці лисиці)

а ще марення старого асматика
 як тікав у ліси від смертного подиху
 бетонного хижака
 2001

* * *

на перший погляд
 звичайні дитячі очі
 і кволі звуки які народжуються
 від цікавості до світу дорослих

колись ми станемо маленькими
 і цього не помітимо
 колись ми вперше побачимо сонце
 і назвемо його по імені
 колись наші губи пам'ятатимуть
 пестощі повітря часу-затону
 де немає звичайних речей
 2001

* * *

Чого ж ти плачеш,
Прозора на дощі,
Сива на простирадлі терпкої ночі?
Може згадуєш,
Як була нареченою,
Бігла до води під зорі,
Світлячками ридала у верболозі?

Він приходить без спогадів,
Приходить без тіні,
Наче привид, який на очах стає тілом.
Димить цигаркою і каже,
що земля цього року швидше росте.

Закриваєш його очі волоссям –
стогін закриваєш мовчанням.
2001

* * *

маниш місяць рукою
що тече у вугільну безодню
слухаєш сполох дерев
що незримками шепчуть в імлі
лики померлих
покинули пам'ять

тепер лише б народитися
з тілом як у всіх нормальних людей
з маленькими ручками ніжками
з чорнявими оченятами
і смоктати дурника
аби плачем нікому не псувати настрої
і взагалі
більше не шкодити
2001

* * *

світ насправді зовсім інший
інші дерева і ріки
інше залицяння до жінок
а ще інша людська кров
структура черепа та скелету
все зовсім інше

тільки очі незмінні
правдиві
бачать сонце і радіють йому
бачать приятеля і радіють йому

хоча руки і помисли
але це вже зовсім інша історія
2001

АГІТАЦІЙНЕ

не те тепер повітря
і нема чим дихати
кажуть ті хто заробляє на поганому повітрі

ми повинні боротися
прикладати максимально зусиль
для того щоб світ став кращим
для того щоб ми краще дихали

адже той хто добре дихає
ніколи не журиться
не має чорних думок
не користується інгаляторами
і своїм неприємним кашлем не лякає
пасажирів у метро

(у метро в жодному разі не можна
їздити хворим
є небезпека масового захворювання
мікроби повітряно-крапельним шляхом

можуть потрапити до рота роззяви
чи інтелігента який позіхає
а тоді
тоді залишається тільки нарікання
і зайві фінансові витрати)

тому треба вірити тільки з чисте повітря

іменем чистого повітря
боротися з брудним повітрям
2002

НОВИЙ ДОСВІД

слухаємо птахів
і набуваємо нового досвіду
нових вражень
вони дзівко співають

слухаємо радіо
і набуваємо нового досвіду
за кого треба голосувати а за кого ні
які твори варто прочитати
і заставити прочитати їх ближнього
як правильно себе поводити з жінками й тваринами
інвалідами й пенсіонерами

слухаємо дітей
і нічого не можемо пригадати зі свого досвіду
бо діти запитують чому падає ніг
бо діти запитують чому літають птахи
бо діти запитують чому по радіо так багато говорять
про інвалідів пенсіонерів волоцюг собак і знедолених
а їх стає все більше
і вони лише чекають нагоди
аби вчепитися до тебе на вулиці
2002

ХРУЩІ І БІДА

зранку йду на службу і думаю про хрущів
вони знову повернулися
гудять як за часів шевченка

а ще недавно казали
нема хрущів
прийшла біда
а тепер хрущів багато
і нема біди

куди поділася біда
думаю зранку прямуючи на службу
2002

* * *

наші пальці надто довго розмовляли
під місяцем лампади вечірньої
над прірвою
яка невідомим дихає
яка під нашими тілами обертається
наче небо чорне перевернуте

наші пальці-сироти серед холоду
боятся розлучитися

поки твій трепет у мене вливається
поки тривогою в твої карі проникаю
поки вулиці транспортом не прокинулись
і ми не отямились (усміхненими й мертвими)
зі щойнозгаслими очима
2002

ПІДКОРЕННЯ

холодний асфальт твого погляду
куди манеш зневагою

жінко
скоро ти будеш беззахисною
чекатимеш сонця ранкового
аби заснути обцілованою
виснаженою

скоро прийде сон
як чорна важка вода
сон який нікуди не тече
лише гусне століттями

твоє волення повернутися додому
нагадуватиме кадрики з німого
чорнобілого кіно
твоє волення буде схожим
на кошеля що потрапило у воду
2002

ГОРИЩЕ

нові доторки
нові сніданки

торкаєшся незнайомої дівчини
і безмовно плачеш над собою молодим
з кожним роком важчаєш думками й спогадами
утомою й скупими листами
які приходять все рідше

торкаєшся незнайомої і не бачиш її
засліплений сивою осінню
вона як тьмяна плівка світ перед тобою покриває
вона як вуаль павутини покриває
непотрібні речі на горищі

деколи туди заходиш
закурюєш
і дивишся на те чого не позбувся

нові враження
нові нагромадження

нові тролейбуси з новими пасажирами
нові коханки й продукти з гастрономів
нові люб'язності й ганебності
прилинуть на звалище
лежатимуть між свіжими квітами
непрочитаними газетами
і телефонними розмовами
службовими плітками
і мишачими шелестами

нові вдихання повітря
й нові видихи
тільки зуби геть негодящі
доречно було б відвідати дантиста
2002

Олег СОЛОВЕЙ

ЧЕРВОНО Й СИНЬО

* * *

*де люфа дивиться й загулює охочих
собою бути – ледве чи не гріх
я б розговівся сестро проти ночі
та стримує потворне біля ніг
я не прислав тебе і навіть не зурочив
я просто лютню в руки брав
і ще візьму якщо маленька хочеш
аби лише ніхто не помирав...
21.02.2003*

* * *

ось так – ця випадкова осінь
і світ гірчичним падає зерном
на всі зникомі вулиці і площі
трояндами болючих гематом

гірка трава не скресне на солоне
бо він мене укотре переміг
і хай цей світ сьогодні захолоне
бери коня мого – залиш батіг

бо там де сні порізани на грами
безжально й гостро падають до ніг
я зупинюся тихо біля брами
і буду слухати як падатиме сніг
1.02.2001

* * *

моя печаль – недільний краєвид –
надійно зафарбований у стіни
іду і трачу твій любове слід
немовби ти лиш тінь чиєїсь тині

так листопадово посипалися дні
так березнево скупчилися хмари
червона лямпна на письмовому столі
і дивна музика забутої флюяри

і звідки це? – зима – поміж дерев
святково убраний і хижий абортарій
і сірничком з коробки “гомельдрев”
мені в обличчя світить пролетарій...
9.07.2002

* * *

червоний дім? – я знаю жовтий –
найперший із можливих кольорів
була весна і був гарячий жовтень
і я здається так тебе хотів...

я теж заходив часом у глосарій
хоча здебільшого дивився у вікно
де після всіх відбутих сатурналій
про avant-garde розводився арто

це все до чорної записано до книги
і до кількох можливо інших книг
а біля вогнища – обранець немезіди
мій давній приятель – жорстокий печеніг
24.07.2002

* * *

зарання осінь виструнчила дні
і вже нема нічого в цих аборигенів
бо все в німому відбулося вже кіні
і радість і життя і смерть самотніх кленів

в це листя неможливо увійти
лишивши посох і взуття і все для неї
отож чекай мене а потім розіпни
аби не сталося чого в ариматеї

щоб радістю не сходила на пси
твоя й моя – невикінчена раса
затисни в грудях ці тривожні голоси
де серце – кров і триста грам сирого м.,,яса
5.09.2002

* * *

не руш цей камінь – хай лежить
як свідок темний і незримий
ну а душа – вона і досі ще болить
її не вставити у вишукані рими

це світло не завершиться вогнем
ропаво зваживши на любові лілеї
бо завше є можливість інших тем
дискурс відгемности та інші привілеї

забудеш мову ліпшого із міст
забудеш стогони і вулиць і трамваїв
і мов приречений невтомний мазохіст
повернешся у біль – в обійми гострі навсікаї
22.10.2002

* * *

а знаєте – був час п'яти тиранів
в саду так само в'янула трава
в степах ще бачили тарпанів
і був реальним богом чорний ра

а знаєте – я міг би вас зустріти
пустившись ще незнаних берегів
я дарував би вам можливо квіти
ну а любов – а біль! – і поготів

а знаєте – ми мусили зустрітись
лишивши спогадам занедбаний катик
де спільний наш із вами ненаситець
ще стисне горло радістю вмираючих осик
12.07.2002

* * *

нестерпно? боляче? на правду знаменито –
враз опинитися між двох твоїх вогнів
сплатити борг – сплатити навіть мито
з останніх наших вигаданих днів

а далі кольором кривавої калини
у пристріт твій зелений увійти
і дивуватися красі фунікулярної ангіни
немов торкнувшись уперше до краси

а пізно ввечері маленькі чорні гноми
розкажуть казочку якої ще не чув
і враз – така солодка лагідна утома
і я – малий – над містом юности лечу
19.11.2002

* * *

а захід сонця чорний наче осінь
і хлопчик хлопчика цілує у уста
і дивиться на схід що у кривавих росах
на захід мчить без вершника і навіть без сідла

а в череві червоно вогко знаменито
та йона знає – будуть ще попереду свята
і буде день і буде хліб а потім буде літо
і наша кров – така похмільна і густа

ніхто із наших не читатиме сентіна
бо літери бубнявляють холонуть квіти зла
бо тридцять другий рік – назавше рік селіна
високий і сумний – мов щогла корабля
15.09.2002

* * *

касандро осени святиться хай твоє ім,,я
так синьо-синьо сходилися кола
і звично пляшка відкоркована на трьох
господній син господь святий микола

а осінь так сміялася приречено углиб
і сина часто і люб,,язно частувала
а він сорочку у йордані прав між хижих риб
та жодна курва з них його не зачіпала

так сходились розходилися дні
в життя і смерть у кров святого спаса
у серце юрія на білому коні
у тінь офеліп і кроки фортінбраса
10-11.09.2002

* * *

так тихо-тихо висвятився світ
(ще не було такоп в мене тиші)
у рурці голос твій: олежику привіт
такі хороші й добрі пишеш вірші

а мною пише – знаєш – чорний дім
(і чорні дошки в мене замість неба)
заходь маленька – може розповім
хоча не знаю – варто? треба? –

про те як уривається мій стерп –
(трикутний світ – трикутний)
і хижо як напружується степ
і чорний хтось заходить на кутні
23.07.2002

* * *

так тихо-тихо в губи цілували
і мерзли мов подряпини в воді
хтось найдорожче – молодість заставив
(а всі сміялися – ну звісно – молоді)

було вино горілка чорна кава
і кожний був у тім ще неофіт
і перспектива зовсім не лякала
(ввійти як стій у мрамур чи граніт)

і якось так ніхто не зауважив
коли так боляче зійшлися терези
можливо потім – іншого вже разу
(скажімо в серці виноградноп лози)
25.09.2002

* * *

здавалось інша кров лилася з полонин
не наша й не чужа – чиясь незнана
а ми приходили із різних крапн
одні з-під цісара а інші з-попід хана

була ще пісня – матері співали молитов
а ми все йшли – втрачались друзі й наречені
заходили стояли мовчки і з церков
ножі своп виносили – прокляті і свячені

і ляскав день циганським синім батогом
луна зі степу бігла за карпати
і не один із нас трупсь недобрим сном
від пестоців – чужих і волохатих
23.09.2002

* * *

двадцять два двадцять два нуль сім
кілька чисел які єднають
якщо хочеш дзвони я тобі розповім
(як чарівно і лагідно нас убивають)

як приречено й тихо минають дні
як затиснули серце камінні стуми
і як солодко й вогко на глибині
де медузи слизькі у затоплених трюмах

двадцять два двадцять два нуль сім
кілька чисел яких не знаєш
подзвони і я вкотре тобі розповім
(зокрема що ти знову мене кохаєш)
10.12.2002

* * *

притиснуть голосом і горлом до стіни
а ти шукай – покараний на горло
бо той ядучий струмінь гнилизни
розквітне патосом і зрушить гори

наснилося наверхлося а потім відійшло
і гинув край і чув далекий згук
а снігу! снігу нині намело –
між двох моїх блідих нервових рук...
20.12.2002

* * *

дружині

наснилася вода різдво і білий спокій
переведи мене через ланцюг
я їй молився – тій воді глибокій
і був одним з найгірших волоцюг

зима сніги й така буває люта спека
і я збагнув і став спокійний на межі
і мудрий птах – в дитинстві бачений лелека
тобою тихо щось до мене говорив
24.12.2002

* * *

коли падає сніг і вмирають дерева
коли квітень невдовзі і небо таке за вікном
я побачив її і завмер біля синього клена
я губами торкнувся нечутно її гематом

отака моя радість сподівана отче
і як завше вона – ні тобі ні мені
можна жити плекаючи щось найдорожче
але ліпше вже здохнути десь на війні

бо ж виходить усе це і марно і зайво
чи хотів би я жити ще тисячу днів? –
у цій стумі камінній чекати на сяйво
де між хмарами тихо на південь пливе армавір
31.03.2003

* * *

ти говориш – у киеві – літо
а у мене – в донецьку – осінь
хтось посіяв зникомий жито
та не вижав кумедний досі...

ти мене убиваєш маленька
а за овидом – знову сніг...
і загинути – значить тихенько
увійти у твій соняшний сміх...
6.05.2003

* * *

усім, які (назавше)

я не відаю, звідки (вони) приходять,
а зникають назавше в (мою) печаль;
і лишаються друзі (–) *дерева і води*,
їх (покірна) волога, і тиха замріяна даль.
натщесерце (їх) риби і коні, і люди,
їх строкаті, картаті мережива (губ);
і (не) вільно сьогодні новому іуді
розп'яти (це) тіло на хресту труб
4.06. – 11.06.2003

* * *

де люфа дивиться й загулює охочих
затерпнув голосом і враз осиротів
камінні стуми б'ють у дні мої і ночі
а в серце друже б'ють і поготів...

товаришу вода ця жовта і глибока
її не виграти немов яку асоль
я буду бачити і скільки стане ока
хлебтати буду чистий алкоголь

твоїх (моїх) задавнених ілюзій
бо це не просто так – стояти на межі
і знай – це наша кров здолає сині шлюзи
це наше серце прийме всі ножі...
10.01.2003

Євген БАРАН

“НЕЗРАДЛИВИМИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ

ЛИШЕ МІФИ...”

(Тарас Прохасько. FM “Галичина”. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 52 с.)

“Без спілкування все втрачає сенс, і ніякі насолоди не можуть його повернути. Тому драмою завжди є все, пов’язане із невдалими спілкуваннями. А трагедією – справжнє непорозуміння”.

Тарас Прохасько.

Майже кожен сучасний літератор прагне витворити міф. Міф про великого творця, який народився невчасно, і його не розуміють. Ніхто не витворює міф про невдачу-заздрісника і дріб’язкову людину. Бо все більше стає зрозумілим, що література як одна із форм спілкування втрачає або вже й втратила свій сенс. Тому будь-які жанри сучасної літератури не так прагнуть спілкування для порозуміння, як є себенаповнюванням інформаційного простору. Мета такого сучасного поп-арту проста, як світ: постійним нагадуванням про себе створювати ілюзію значимості своїх словесних потуг.

Щоденникові нотатки Тараса Прохаська у сенсі висловлених міркувань виглядають цілкомітою архаїкою. Насамперед фактичною відсутністю біографічного фактора. Це не щоденники в звичному для читача розумінні. Це навіть “не є літературою. Навіть більше – вона є НЕЛІТЕРАТУРОЮ”. У цих нотатках відсутнє бажання витворювати абстрактні міфи, хоча є глибоке розуміння “незрадливості національних міфів” і землі, на якій живеш. Тарас Прохасько – сквородинець у сенсі пізнання життя. Бо найбільша радість, висловлена у цих “міркуваннях вголос”, є від наповнення сенсом предметів і речей навколо тебе. Витворення сенсу взаємоповнюванням, взаємопереливанням внутрішнього індивідуального світу і зовнішнього озвученого і названого тобою світу.

У цих нотатках вловлена пульсація життя у всій його багатогранності й суперечності. Це не так окремі картинки-слайди, як дуже чутливі гама-імпульси, що за допомогою плавних переходів витворюють колоритну звукову і кольорову палітру циклу природи. Саме так, бо категорія часу в Т. Прохаська позбавлена хронікального людського виміру. Тут маємо фіксацію природних циклів (осінь, зима, весна, літо), що відтінюють часові культурні пласти.

Мова щоденникових нотаток є важливою передумовою сюжетної інтриги. Вона задає тон, настрої, характер авторської теми. Вона є організуючим і об'єднуючим стрижнем світоглядних і естетичних поглядів автора, його внутрішнім психологічним автотрешотом.

Щоденникові нотатки Т. Прохаська залишаються відкритими, незавершеними, бо тільки з таких історій витворюються міфи нашого життя.

Жовтень 2002.

“ЛІРИКА УРБАННОЇ АПОКАЛІПСИ”

(Тимофій Гаврилів. Знаки часу. Спроби прочитання. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 228с.)

Власне, це не є книга лірики Тимофія Гавриліва. Це есеїстика, виконана високою лірикою. Світ наскільки вивершений і гармонійний, що його хочеться слухати, чути, вбирати в себе. Це майстерна стилізація форми, за якою постає велично-драматичний світ австрійсько-німецької культури XIX-XX століть (йому присвячена найбільша перша частина книги). Про кого і про що б не писав Т. Гаврилів, все у нього оповите чаром особистої інтонації: ностальгійно-елегійної, м'якої, легкої з філологічними інкрустаціями-вкрапленнями.

Мій вступ не є сентиментальною компліментарністю, а висловленням поваги і легкою (“білою”) заздрістю та захопленням стилем автора.

Т. Гаврилів мовби веде екскурсію, розповідаючи про своїх улюблених авторів і про ті теми, які його цікавлять. Тут Георг

Гайм і Георг Тракль; антологія віденського експресіонізму “Сутінки людства” і “Перетворення” Франца Кафки; Казанова, Томас Манн і Гьоте; Пауль Целян, Розе Ауслендер і Гільде Домін; Томас Бернгард і Ганс-Георг Гадамер. До кожної теми Т. Гаврилів знаходить власні ключі прочитання, нікому їх не нав'язуючи, але з тією ноткою категоричності, за якою вгадується не тільки авторське захоплення, а й переконання.

Аналіз творчості у Т. Гавриліва глибокий і фаховий, водночас прозорий, відкритий. Мені вже доводилося чути закиди, мовляв, так, як пише Гаврилів, вже давно ніхто не пише, це архаїка. Однак, заперечу я, мова Гавриліва – мова мистецтва, а це вже не архаїка, це співтворчість, у його аналізі відчутне живе дихання митця, про якого розповідає і який розповідає, це незримий, внутрішній діалог двох митців (один із них хоче, аби його зрозуміли, інший хоче зрозуміти). Внутрішня драматургія есеїв Гавриліва веде свою традицію від Сократівських діалогів. Хоча тут можна зробити невеличкий закид манері висловлювання Гавриліва. Ця розповідь фактично позбавлена іронії (тема недопускала), принаймні, над власним інтерпретуванням. Все тут строго, камерно, мов органний спів у костьолі.

Окремі міркування Гавриліва мають характер сентенцій: вони дуже влучні, метафоричні, красиві: “Лірика Гайма – це лірика урбанної апокаліпси (апокаліптичної урбанности)” (с.10); “(вони всі вмирали зрілими початківцями)” (с.14); “(У будь-якому імені існує не менш сакрального сенсу, аніж у тому, на позначення чого або кого воно існує)” (с.19); “А бути людиною – це вже гріхопадіння. Поетом – прокляття. Пасинком своєї доби, такої доби – трагедія” (с.23).

Зупинюся, бо таких знахідок у Т. Гавриліва багато. Автор дуже добре знає світ письменників, про яких розповідає, додається сюди ще й інтуїтивне відкриття/прочитання, яке підкріплене не так знанням літератури, як особистим літературним досвідом. Звідси у нього майже аксіоматичні твердження: “Мистецтво жадає такої самої безумної відданості (служіння), як і Господь. Інакше тобі немає місця ні в наративі Бога, ні, відповідно, в наративі письменника, і тебе відлучають та проганяють – ганебно, як Пруст Сванна, або великодрамно, як Манн Левекюна, – і завжди безжалюбно” (с.70); “Митці – це ті, хто вміють витримувати дистанцію” (с.75); “Реалізм душі – найкраща характеристика таких явищ, як проза Кафки й поезія самого Целяна” (с.87); “Питання власної ідентичності пов'язане з питанням мови. Шукання іден-

тичності – то шукання мови, віднайдення ідентичності – віднайдення мови” (с.99); “Мовлення самого по собі замало. Важливо мовити так, щоб залишатися собою” (с.106)... Завершуючи цю частину розмовою про Гадамера, Т. Гаврилів робить логічний перехід до наступної частини, присвяченої проблемам сучасної української літератури: “...повноцінний діалог культур неможливий без осмислення власної культури, осмислення власного культурного тексту, або, як висловлюється семіотичний жаргон, без розшифрування свого культурного коду” (с.143).

У другій частині Т. Гаврилів не виходить, звичайно, за кон’юнктуру теми, яка часто обігрується сучасними інтерпретаторами і творцями українського літпроцесу: “Карнавал, постмодерн і література”, “Топографія сучасної української прози”, “Світ як анекдот. До фразеології українського літературного постмодерну”, “Конспект (Услід за Анною-Галею Горбач)” – останній матеріал присвячений теорії і практиці перекладу. Об’єктом розмови стає творчість бубабістів і проза Ю. Андруховича, зокрема, як тло розмови використані загальні міркування про творчість окремих сучасних українських прозаїків (К. Москальця, В. Діброви, Ю. Винничука та ін.), виокремлюються чотири топоси: час, мова, гра, пам’ять. Маємо тут деяку суперечність авторської настанови. Спочатку Гаврилів висловлює міркування про невідбулість постмодернізму на українському ґрунті: “мені здається, що багато явищ, в яких ми, українські літератори, українські літературознавці хочемо бачити постмодерн, є насправді запізнілим розквітом, відгомоном, продовженням недорозквітлого модерну після півсторічної паузи” (с.148), що, до речі, перегукується із міркуваннями Ю. Шереха, що українська література не знала ні доби модернізму, ні постмодернізму, а пізніше Гаврилів розглядає прозу згаданих авторів як явище постмодерне, віддаючи “пальму першості” письменникам-галичанам (Ю. Андрухович, Іздрик): “Постмодерною є значна частина сучасного українського мистецтва, особливо того, яке твориться в Галичині(с.1710).

Остання третя частина складається з кількох невеличких нотаток: “Нотатки з нагоди подорожі”, “Шкіц до легенди про святого Себастьяна”, “Радість невдахи” на теми європейської культури, про її перенасиченість і внутрішню вичерпаність, автором віддається перевага “радості невдахи”, який не знав того світу, був ланцюжком, гвинтиком у механізмі подавлення особистості, але який сьогодні спроможний радіти тим культурним надбанням, відкривати їх для себе і вірити у їхню невичерпність

і непроминальність. Хоча погоджуємося із думкою Г. Грабовича, що в есеїстиці більше дослідника, аніж досліджуваного автора, однак “Знаки часу” Т. Гавриліва з розряду книг, що здатні дарувати радість спілкування читачеві, якого найменше цікавить інтелектуалізм філологічних вправлянь автора, його натужність виглядати оригінальним, а прагне відчути свою причетність до великого й величного світу європейської культури, у якому з ним розмовляють на рівних.

Жовтень 2002.

Тетяна ТЕБЕШЕВСЬКА-КАЧАК

ТЕКСТ, МОВА ТІЛА ЧИ ВІЛЬ ДУШІ?

(Морговський А. Аве, Маріє, аве. Роман / Передмова С. Процюка. – Івано – Франківськ: Лілея – НВ, 2002. – 184с.)

Відповідь на дане запитання знаходимо у романі А.Морговського “Аве, Маріє, аве”, який одночасно є і текстом, і мовою тіла, і боєм душі.

Текстова багатозначність і множинність зумовлена різноплощинністю трактувань роману. Адже, як означено в анотації, його можна називати екзистенційним, фрейдистським чи фізіологічним твором. “Аве, Маріє, аве” можна прочитати як еротичний і як натуралістичний, психологічний чи женофобський роман. На жанрово-стильовій дефініції цього твору акцентує у передмові “Аскет, життєлюб і мученик (спогади, версії, медитації)” С. Процюк. На його думку “роману А. Морговського пасує багато визначень. Проте навряд чи поміститься цей надривний (іронічний, нервовий, фізіологічний) твір у наперед відведену полицку чіткого літературознавчого гербарію. Цей твір можна назвати романом комплексів... Цей роман далекий від енергетичної аморфності та психологічної яловості... Цей роман можна назвати мізантропійним, женофобським, таким, що завершує “чоловічу параною світу” (за Є. Бараном), романом про імпотента, романом анатомії чоловічої поразки... Може “Аве,

Маріє, аве” – своєрідна філософська притча... “Аве, Маріє, аве” можна відчитати як психологічно-еротичний (антиеротичний) роман... Це доволі жорсткий роман...”

Текст А. Морговського, попри “різновекторність відчитувань”, є читабельним, позбавлений герметизму, табуїзованості, а відтак відкритий для читача. Езотерична відкритість екстраполюється крізь призму наративної моделі роману: сповідь чоловіка, його рефлексії і сплеск емоцій, інтровертний та екстравертний ракурс оцінки “сімейної” ситуації, власної поразки. Читач бачить його відображення у фізіолого-психологічному дзеркалі, вагаючись: відчувати до нього жаль, співчуття, в окремих його вчинках і світоглядній життєвій позиції впізнавати себе чи залишитись байдужим спостерігачем.

Інтеграція часово-просторових сфер буття Йосипа, головного героя роману, забезпечує (хоч і не послідовний, та достатньо динамічний) сюжет. Голосіння Салаїхи, як і садизм підлітків щодо собаки Нери, змальовані в натуралістичному тоні, стають асоціативною квінтесенцією і переслідують Литвиненка з юності, сублімуючись на його відносини з Марією, формування світоглядної позиції чоловіка – “імпотента”.

“Аве, Маріє, аве” – це мова тіла, статі, інстинкту, сформована на категоріях еросу, геніталій, можливості сексуального задоволення. За С. Процюком: “Це роман – констатація жалюгідної недосконалості людського тіла і марнотності земних радощів”. Йосип зациклений на власній проблемі чоловічої неспроможності та безпорадності. Комплекс імпотенкта (а це набір комплексів неповноцінності, вини, фобій) наштовхує його на самогубство, від якого рятує Марія; написання книги (порад як вижити імпотенту), положення якої суперечать вчинкам, і яка не має завершення; ревності, що провокують зустріч “анакорета” Пахома і Марії, яка стає композиційною кульмінацією. Діалектичний фінал, побудований на афектному вбивстві Йосипом дружини та пораненні Пахома, викликає непослідовний ряд асоціацій та літературних ремінісценцій. Розмитість меж реального та ілюзорного, дійсного та паталогічної уяви Йосипа формують багатозначність інтерпретацій самого тексту. Так, Литвиненко закатавав свою любов, теоретичні переконання не знайшли практичного втілення, бо в цій ситуації немає місця компромісу.

Віра в щастя перетворилася на чітке твердження, що поразка неминуча, як і статевий потяг “незадоволеного” тіла, а відтак неминучою є гендерна опозиція.

“Це роман – попередження. – Пише С. процюк. – Це роман сильного автора про сильного героя, хоч цілком можна стверджувати і протилежне: це роман сильного духом автора про слабого героя”.

А, можливо, “Аве, Маріє, аве” – це біль душі втомленої хворобою людини. Екзистенція героя трансформована через самоіронію та психологічний самомазохізм, постійні роздуми над абсурдністю людського життя і величезне прагнення власне жити. Хоч, для чого, для кого жити?

Паралельне існування двох різних за характером, внутрішніми принципами, способом життя героїв – Йосипа та Пахома у фіналі зводиться до одного концепту. Марія, як універсальне втілення образу жінки, її статевих характеристик, стає своєрідним означником. Вона одночасно є такою як і всі інші жінки, при цьому залишаючись особливою, глибоко-індивідуальною, що зрештою нівелюється тією ж “мовою тіла”. Знівельована і любов, і вірність, і щастя. Але ж в чому щастя людини? “Це якийсь факт чи явище, подія чи процес? А може, стан душі? Для більшості людей – сімейні втіхи, слава, гроші (бажано великі), любовні пригоди, влада... І тільки одинаки сприймають щастя, як щось винятково своє: глибоко внутрішнє, чужому оку не доступне, для непосвячених – загадкове, незрозуміле”, – переконує спочатку Пахом. Тоді щастям для Йосипа була Марія, але це була абстракція, ілюзія щастя, фантом.

“Аве, Марія, аве” – це пафосне поєднання опозицій: чоловічого і жіночого, душі і тіла, вічного і марнотного, діонісійського хаосу та аполонівської гармонії гендерних відносин, песимізму та оптимізму. Це тайна тексту, неординарна, відкрита для стороннього ока історія одного життя.

Олег КАЖАН

БІЛЬ ЯК ПРИВАТНИЙ ФАКТОР

(Рафеєнко В. Частний сектор: Стихотворення.
– Донець: Норд-Пресс, 2003. – 84 с.)

*Ты не читай стихов,
Ты не напишешь лучше,
Пока во мне все это не умрет.*
В.Рафеєнко. Маленькая поэмка.

Зрештою, ніхто, мабуть, із літературно стурбованої донецької публіки і не сумнівався, що Рафеєнко продовжує таємно шкрябати вірші, водночас розкручуючи себе – особливо після виходу „Короткої книги прощань” (Кассіопея, 1999) – передусім як прозаїка. Всі, напевно, чекали якогось продовження цієї химерної, чи пак, поетичної – але все-таки – прози. Поготів, що в літературних колах весь час циркулюють чутки про написаний, але не виданий роман „Адам, мій любий Адам”. А тим часом, брат Вовка зранку виходив до озера і сидів там із вудкою (sic!), полюючи на карасів. І, скажімо, мені вже було зрозуміло – прийшов час поезії. І на початку сього року Рафеєнко відмітився новою поетичною збіркою „Приватний сектор”. Нагадаю, що починав він колись саме з поезії – з невеличкої і мало кому сьогодні відомої та доступної книжечки „Три дні серед тижня” (Кассіопея, 1998).

Але ближче до книги „Приватний сектор”.

Між іншим, наскільки мені відомо, цей варіант назви був чи не останнім посеред інших, і добре, що він знайшовся і потрапив на обкладинку цієї ошатної і по-домашньому теплої книги. Притомніше і виразніше окреслити цей інтимний і глибоко зворушливий дискурс болю двома іншими словами не можна. Це справді приватний сектор, де не діють інші приписи і закони. І навіть деяка манірність автора у цих текстах цілковито виправдана. У себе вдома він вільний бути собою. Він може напиться і заплакати так, що випадковому свідкові буде страшно спостерігати цей персоніфікований біль, цей відчай і, у певному сенсі, навіть безвихідь. Чого він абсолютно не міг дозволити собі у „Короткій книзі прощань”, будучи змушений вважати на довгу й нудотну традицію російської міської іроніки 1920–1990-х років, не згадуючи вже відверто наслідувальні тексти із першої поетичної збірки. Власне, без перебільшень, як поет В.Ра-

феєнко відбувся лише у цій книзі, вистражданій і прожитій всерйоз, майже без літератури, без постмодерну та іншої тирси, якою так щедро набивають свої книги сучасні автори. Із чим його можна лише привітати, водночас замислившись над дещо сумним і невідворотним фактом – над вартістю, яку треба сплатити, аби написати подібну книгу. А її таки треба було сплатити: „*Любить легко, но, может быть, не надо, / Прощать легко, но некого прощать*”.

Можливо, це і банально для когось звучить, але ця збірка видається мені найсильнішою у доробку теперішніх російськомовних донецьких поетів. Якби в цьому місті був нормальний літературний процес, то поет уже мав би читати лекції і роздавати автографи, розповідаючи реципієнтам про біль самотньої людської душі. Або не розповідати, бо додати до цих віршів уже немає чого: „*Так мы живем, / Так молимся в зенит, / И грозный, и большой, и переспевший, / И боль скрипит, как маятник осевший, / И бьет в лицо, и тает, и звенит.*” Не в останню чергу вражає елегантність і невимушеність, з якою звучить голос автора: „*Я знаю, этот год придуман мною, / Я все сотру, / Я напишу такое, / Чтоб бляди умирали на скаку, / Как лошади Деникина в Джанкое.*”

Без надриву і жодного патосу, без непристойности та істерії поет говорить про речі, які найчастіше змушують нас мовчати, бо непросто знайти відповідні слова. Рафеєнкові вони знайшлися, на позір, достатньо легко. В усякому разі, читач не зможе зауважити боротьби зі словами, навіть, якщо вона мала місце. Про це знає автор. Читач же отримав суцільний текст, який справляє надзвичайно цілісне враження. Одним словом, текст майстра. Якого навіть цитувати не хочеться окремими уривками, цю книгу потрібно читати одразу і повністю. Але у рецензії можна зачитувати лише уривок, хоч би й такий, який вартий десятків чийось інших романів, або навіть майбутніх „коротких книг прощань” цього ж таки автора: „*Мы друг другу чужие, / Наш коньяк не в бутылках, а в граммах, / А из маленьких трещин / Убывает большая вода, / Потому наших жещиц целуют и любят другие, / Потому наши книги не выйдут уже никогда.*” Дуже спокійний, але в жодному разі – не втомлений – синтаксис і така ж пунктуація. Це входження до світу власного голосу, а відтак – початок життя в ньому: „*Я такой человек, / Я могу оставаться один.*”

Загалом, це, звичайно, неправильно – залишатись самотнім. Але це формула для обивателя, відома ще зі Старого Тестаменту. Поет – тому і поет, що мислить себе інакше, ніж сіра знеособлена паства свинопасів. Аристократизм духу не дозволяє поетові аж надто довго грітися у променях обивательського звичайного щастя. Поет

– тому і поет, що вільно приймає у себе неймовірні порції болю, страждаючи, навіть у наші часи, не лише за себе, але і за всіх. Навіть, коли це йому лише здається. Навіть, коли цієї офіри ніхто не завважить. Поет страждає з інших причин. Гармонія – це не побутовий комфорт; це те, чого ніколи не буде багато. Це те, можливо, чого взагалі ніколи не буде. І поет про це знає ліпше за всіх – філософів, богословів, викладачів іншої побутової герменевтики. Поет перебуває у перманентному пошуку болю. Не мазохіст у побутовому сенсі, що кривить паскудний міщанський писок масною посмішкою. Природа цих пошуків болю інакша. Можливо, вона нагадує біль Христа, можливо – Юди. Це знають лише поети. Але і вони, на щастя, знають не все. Тому їм і належить майбутнє, тільки тому. Не знаю, чи можна вважати романтиком Генрі Міллера, але він колись написав у есеї, присвяченому Артюрів Рембо: „Майбутнє завше належало і завше буде належати – поетові”. Маючи на увазі, напевно, не лише Артюра Рембо. Поети, на щастя, і далі народжуються – всупереч нашому гидотному вікові. Можливо, це не випадково? Можливо, вони комусь потрібні, міг би спитати інший В.В. – Маяковський.

До речі. Читаючи вкотре цю книжечку, піймав себе на думці, що нинішній Рафеєнко, відійшовши від псевдоклясицизму себе колишнього, зразка 1998-го року, настирливо нагадує про призабутий російський футуризм. Добре, що немає вторинного експериментаторства, це було б сумно; немає зауму та іншої, суто поверхової футуристичної атрибутики початку ХХ століття, але щось таки є. Це щось – вихід за межі; це смак забороненого або й невідомого; це внутрішня свобода поезії; антипсихологізм і ошадливість у художніх засобах; це схиляння перед фатумом світу, але без сантиментів і соплів, чоловіче служіння дискурсові, до якого закинула доля, не лишаючи вибору: „И глупо слать любовные депеши, / И глупо их не слать”.

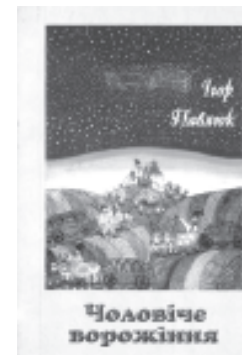
А втім, чи не головне, що вражає в цих віршах – це їх акцентовано екзистенційне звучання. Тут уже насправду хочеться лише цитувати, відчувуючи звуки чужої мови достоту своїми, бо йдеться про інтернаціональну фішку – йдеться про біль, який у суто приватному сенсі не знає кордонів, держав та іншої іронії, бо іронія не спрацьовує, бо суто по-людськи – ми всі однакові – ті, що хоч раз життя відчували подібно до автора: „Пора ложиться, друг, / Я весь в сердечных ранах, / И месяц так высок. / Ты приезжай. / Поговорим о бабах / Да, может, о поэзии чуток”. Або інакше, але ще виразніше і безнадійніше: „Смешные горести, / Одна забота, друг: / Под вечер посмотреть, / Убавив звук, / Европейские новости” . . .

жовтень 2003 р. м. Донецьк

Ольга ДЕРКАЧОВА

КОЛИ ВЖЕ ВСЕ ДАВНО ПРИДУМАНО...

(Павлюк І.З. Чоловіче ворожіння. Поезії. – Львів: СПОЛОМ, 2002. – 144 с. Павлюк І.З. Стихія. Любовна лірика. – Тернопіль: Джура, 2002. – 144 с.)

У збірках Ігоря Павлюка постає світ, що наче завмер у передчутті прекрасного, таємничо-нового. Завмер таким, як є: з численними болями і суперечками, щасливим миттєвостями й епохами нещастя, де час стилосу й стилета змінено на еру хреста й пера, які під дзвін старої козацької шаблі творять нове слово. Це світ оманливо-абсурдний за своєю сутністю, адже вулицями крокує безпартійний Христос, ангел раптом стає вовкулакою, бог – дияволом, а слова, що здавалися істиною, раптом перетворюються на шепіт чийогось чаклування.

“Чоловіче ворожіння” не поділено на цикли, адже кожний вірш є своєрідним поступовим сходженням від буденних хати й печі до метафоризації осені. Кожен твір – окреме життя, завершена картина, написана так, наче вона остання, а тому в неї потрібно вкласти максимум переживань, відчуттів, а точніше – душі. Проте, яким не було б це чоловіче ворожіння, що подекуди нагадує гіпнотичні візії, навіяні ностальгією за козацьким минулим, селянською поетикою, розумінням можливості втрати чогось архаїчно-наївного, але такого потрібного, спрямоване воно на пошук, щирий і негучний, Бога, який, на думку автора, існує всередині кожного:

Все прийде до своєї осені,
 Все прийде до початку свого –
 Щоби вічно відкритим способом
 Добувати із себе Бога.¹

Якщо зрозумієш цю істину, то стане очевидно, що на світ цей дивимось очима Бога, тому й бачимо його як малесеньку сніжинку, де всі долі переплетено у чудернацькому візерунку

крижаних кришталіків, а земля наша – крихітне “землятко”, що заплуталося у русьвому волоссі Всесвіту. І так хочеться, щоб Бог став трішечки тобою, щоб так само плакав і сміявся, адже, якщо переживає, значить, відчуває тебе.

Богошукання починається не зі здатності почути і побачити щось таке, чого іншим не дано, не із заперечення земного як минушого, а, навпаки, вміння захоплюватися ним, не боятися вийти на вулицю і не почути серед какофонічної суміші мітингів, серіалів та й просто звичайного поспіху найрідніший голос, адже Бог всередині, отже, ти завжди маєш шанс повернутись, і пісня зміниться на молитву, а молитва – на мовчання.

Водночас поет постійно ставить запитання, відповідь на які повинен знайти сам читач. Чи “світ любити – себе згубити”, та й, взагалі, хто кого любить – світ нас, чи ми його? Що краще: померти за ідею чи за рідну діброву? Чому, якщо час просто йде і більше нічого не робить, усе так змінюється? Світ простий чи складний? Що болючіше: знімати чи одягати терновий вінок?

Свою ж власну світоприв’язаність автор мотивує як мить, частину всезагального закону життя, як постійну вищу всюдисутність, коли шукаєш на небі неба, коли знаєш, що навіть клен має душу, коли бачиш, що квіти вмюють гордо померти, коли розумієш, що сила полягає у спроможності захистити свій рай:

У небі й на землі я поважаю сильного –
Хто рай свій береже від золота й вогню.
І хоч вона слабка, та є у неї – в осені –
Лиш зламані квітки, а згорблених нема.²

Образними домінантами виступають шабля, слово, душа, воля, час, Бог – поняття, придумані на землі, але такі що змогли над нею вивищитись.

Збірка любовної лірики “Стихія” дещо іншого плану. Поряд з використанням сталої образної символіки, потягу до богошукання, автор показує любов як найвищу інстанцію, найвищий закон. Частина її – жінка, яка така ж мінлива, як і сам світ: то відьма, то черниця, то мавка, то дитина, то “курва-доля”. Вона як Всесвіт, як річка, що прагне стати морем, вона – спокусниця і спокутниця, слова про неї стають пелюстками, вірші – хуртовиною, на тюльпанах раптом з’являється сніг, і на мить здається, що у Бога жіноче обличчя. Вона вічна: пам’ятає першу спокусу і гріх, живе у середньовічному замку, її можна знайти у барі.

Водночас вона неземна, а світ виростає на її долоні – закоханий до самозречення.

Історія цієї любові постає вже із самих назв циклів: “Остання”, “Я тебе люблю”, “Невінчані весілля”, “Привид ранньої вишні” тощо. Сама вона влучно названа стихією. Що ж це за стихія? Стихійне лихо чи несподівано-неочікуване щастя? А може, це первісна субстанція, незбагненна і прекрасна, з якої все почалося і у яку все перетвориться?

Все незрозуміло і прекрасно...

Вітер, і лілеї, і вогонь.³

Усе задіяне: небо, зорі, вітер, місяць, земля, сніг, осінь, весна, серце, тіло. Проте вони щось більше, ніж компаративний фіксатор людської душі. Вони – її частина, тому й сніги – “це квіти сивини”, осінь – “розп’яте кохання”, безсоння – осіннє, зорі “падають парами з неба”, а у ліричного героя виростають крила.

І знову постають питання без відповідей. Ніч грішна чи свята? Чи може зігріти сніг? Як це, “любити за всіх”? Чи може колись забуте стати дорогим завтра?

Поряд ідуть гріх і святість, молитва й вакханалія, що не заперечують любов, а навпаки, доповнюють, тому за неї можуть помирати і розп’ятий диявол, і розп’ятий пророк:

Зустріч із мрією така молода,

Як розп’ятий пророк.⁴

Мені позаздрить, може, лиш диявол,

Диявол, розп’ятий за любов.⁵

Для автора немає забуття: не можна позбутися спогадів про біль, як неможливо забути щастя, пам’ятається кожна мить, кожний вітер і кожна осінь. Це істина життя, коли декартівське cogito ergo sum трансформується в:

Я згадую,

А значить –

Я живу.⁶

Поезії, попри часту присутність осінньо-зимового смутку, не звучать як поминальні треноси чи прокляття. Автор уникає характеристик любові як нещасливої, як такої, на яку не варто було б витратити свої сили і час. Вона не є позитивом чи негативом. Вона – сама по собі, вона вища. Тому неважливо, що хтось “осінній”, а хтось – “березневий”, що не завжди присутне “ми”, що часто воно розпорошене на численні “ти” і “я”. Закохані вже освячені і нагороджені даром любити, адже любов свята і вічна:

Безнадійного кохання
Море вічове...
Те, що зараз поміж нами,
Нас переживе.⁷

Так непомітно автор знову приходиться до поняття любові божої, яке проростає із земного кохання, що спалахує так яскраво, як цього хоче Бог, і вже немає жінки-коханки, а є душа, яку потрібно любити, є серце, у якому вирують осінь і весна.

І раптом розумієш, що все це вже було колись, що все повторюється за тим самим сценарієм, що любов існує вже давно, а ти тільки скоряєшся їй, торкаючись долонею до вічних тем. Що ж залишається? Стати поетом-вітром, поетом-кленом, не вбити “вогонь у крові”, щоб не “тліти у тілі” і написати нове слово про те, що вже придумано задовго до твого буття.

Примітки

¹ Павлюк І.З. Не жалійте мене під росами...// Павлюк І.З. Чоловіче ворожіння. Поезії. – Львів: СПОЛОМ, 2002. – С. 33.

² Павлюк І.З. Золото. Осінь// Павлюк І.З. Чоловіче ворожіння. Поезії. – Львів: СПОЛОМ, 2002. – С. 40.

³ Павлюк І.З. Циганська мелодія// Павлюк І.З. Стихія. Любовна лірика. – Тернопіль: Джура, 2002. – С. 58.

⁴ Павлюк І.З. Берег як берег...// Там само. – С. 6

⁵ Павлюк І.З. Ти знов, ти знов стоїш в моїй уяві...// Там само. – С. 51.

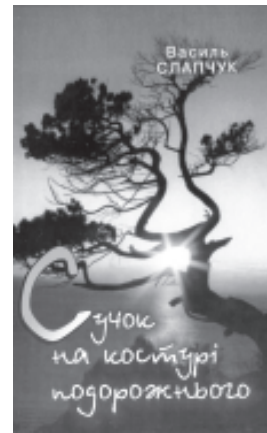
⁶ Там само.

⁷ Павлюк І.З. Я не виплачу піснями...// Там само. – С. 73.

Іван АНДРУСЯК

ТАК ПОСТАЄ ПОЕТ

(Василь Слпчук. Сучок на костурі подорожнього.
Вірші. – Луцьк, 2002)

Із цим, звичайно, можна, а може й треба сперечатися, але мені чомусь уперто здається, що вірші й поезія – це не одне і теж. Ні, жодне з них у такій інтерпретації не краще чи гірше, вище чи нижче абощо, та й на різниці загальноприйнятих значень цих термінів я, здається, розуміюся – не про те мова. Просто є поети, які творять поезію, і є так само поети, які творять вірші, – це відчувається в процесі спілкування з самими текстами, або ж не відчувається – і все тут. Василь Слпчук, як на моє сприйняття, є творцем саме віршів, що черговий раз підтвердила його нова збірка з

евфонічно невдалою назвою “Сучок на костурі подорожнього”.

Зрештою, евфонічна невдалість ще не означає невдалості текстологічної. Тут якраз усе напрочуд точно. Бо темою, але одночасно й ідеєю збірки є саме подорож, мандрівка, а якщо точніше – крокування, ходьба, кроки. Рух. Якщо ж на костурі є сучок, він здатен намуляти не просто мозолі – рани. Тоді ритм губиться, збивається, втрачається його силабо-тонічна логіка. І – починається верлібр, де логіка ритму зовсім інакша, якщо вона взагалі логіка.

Я не міг читати перші книжки Слпчука. Вони здавалися мені апотеотично ніякими. Це були глибоко емотивно насичені тексти, але їм аж занадто бракувало формального стержня, і від того вони виглядали м'якими, як мокра глина. Тепер я розумію чому: там превалювали силабо-тонічні вірші. Але відтак Слапчук і верлібр плавно осягали одне одного, і з цього поставав напрочуд цікавий поет.

У “Сучкові на костурі подорожнього” теж є дециця ніякої, за малими винятками, силабо-тоніки, але вона, на щастя, вже нічого

не визначає. Тут превалює хода верліброва. “Пам’ятаю слова, наче міни, під дитячими сандаліками”, – так може сказати лише Слапчук. У нього не знайдете багатих кількохривневих метафор, асоціації завжди одно– максимум двоступінчаті, мова прозора настільки, що видається полегшеною. А густина тексту прочитується здебільшого лише на одному, але дуже присутньому рівні – ситуаційному.

Так, в основі тексту Слапчука лежить ситуація – не стільки внутрішній, ментально-емотивний, як саме подієвий, фактологічний сюжет (можна проводити деякі паралелі з раннім Голобородьком). Тому тропів тут і небагато, та й найпоширеніший із них – порівняння, а ще зрідка, – як правило, наприкінці тексту, – влучно зринають поодинокі гіпербола чи оксюморон (“вирости і стати таким, щоб вони моїх квітів боялися”). Слапчук не поетизує, а – оповідає. І прикінцеві тропи йому (читачеві?) потрібні як квінтесенція оповіді, котра водночас є способом поглянути на прожиту ситуацію трішки під іншим кутом, а то й повернутися назад і прожити цю ситуацію по-новому, – розуміючи, що це можливо лише у вірші, але не в житті. Цей дидактичний прийом схиляє до цікавого висновку: Василь Слапчук є одним із небагатьох сучасних поетів, які працюють для читача. Для себе, звісно, теж, але – для себе-читача. І це якраз дуже суттєво для розуміння (переживання) його віршів.

Звичайно, у майже двохсотсторінковій книжці є вірші різні. Є потужні, є й прохідні, а то й зовсім прохідні. Але вони – саме вірші. Бо кожен із них (хай навіть той, що зовсім) – самодостатній текст, якому в принципі не суттєва і не потрібна поезія як така: він виношений у добряче намуляній (отим сучком, що з костура) душі й виходжений змозолоною рукою спершу зовсім не по паперові. Це відчувається з книжки дуже виразно.

...Так постає поет.

ФІНІТА ЛЯ КОКОТЮХА?

(*Андрей Кокотюха. Ментовский город. – Х.: Фолио, 2002*)

Ну то що, хлопці, побавилися в “український бестселер” – і досить? Всього єто малоросское – оно, канешно, екзотично, але хто єво читаєт у нас в Нежине, окромья лохов...

В одинадцятому числі альманаху “Українська хата” за 1913 рік група студентів-українців із Томська опублікувала надзви-

чайно жорсткого відкритого листа до Володимира Винниченка, дозволивши собі навіть обізвати останнього “літератором-гермафродитом”. Таким був пік дискусії, яку спричинив сам амбітний письменник, дійшовши висновку про те, що його талант і його ідеї на батьківщині поцінуються неадекватно, а тому оголосивши про свій намір перейти в літературу російську. Зрештою, із цього “ренегатства” нічого не вийшло, – напрочуд швидко випало Винниченку зіткнутися в Росії з такою зневагою до всього “маларасейства”, що у порівнянні з нею хуторянська “батрахоміомахія” рідного болота виглядала ідилією. Так безславно “розбилися об будень” перші метання першого українського літературного “масовика”. Відтак було в нього подібних метань іще достатньо, але вже із царини політики, здоровому глуздові не підвладної.

...Звісно ж, Кокотюха – це далеко не Винниченко. Одного лише наміру “завоювати масового читача” якось, знаєте, малувато: навіть якщо нема почуття міри, то є ще міра таланту. Тим не менше, автор “першого українського бестселера” (це не смішно: воно рекламувалося саме так) “Шлюбні ігрища жаб” Андрій Кокотюха переходить у тіпа російську літературу. Бо як іще назвати з’яву в харківському видавництві “Фоліо” його книжки із серії з ну дуже оригінальною назвою “Супермен” – “Ментовскій город”. Автор тепер може скільки завгодно доводити друзям і знайомим, що це ніщо інше як “переклад з української” (чесно кажучи, я по-людськи не маю підстав Андрієві не вірити!), але факт залишається фактом: ніде в “титрах” цього видання нічого подібного не зазначено.

І це логічно – “лахі в каком-нібудь Растове ілі Саратаве” переклад з української не читатимуть – “патріатизм у ніх, таво етаво”. А от у “лахов в каком-нібудь Харькаве патріатизма нема”, тому переклад вони тим паче не читатимуть. Та й узагалі – “каму ано інтересна, перевод ілі нет: главнає, што єсть лахі”.

Так, лохи таки є, і немало. Перейматися тим, що українська література втратила в “Ментовском городе” хороший текст якраз безглуздо. Навпаки – це тривіальне, доволі недбало зварганене читиво, де (навіть попри дешеву специфіку жанру) бодай сякою-такою індивідуальністю головних персонажів не пахне, а персонажів другорядних автор узагалі дозволяє собі загубити на півдорозі й ніколи більше про них не згадувати (куди поділися так старанно вимучувані на перших сторінках “Ментовскава города” Громов і Сашка – це одному хіба Кокотюсі відо-

мо)... Лохи є, і подібне читиво якраз на їхню безпробудність і розраховане.

Питання в іншому: навіщо російському видавництву “Фоліо” (не обманюймося, панове, в тому, що вони видали кілька українських книжок, – погляньмо краще, який це відсоток до загального їхнього переліку назв) переманювати авторів (наразі, як бачимо, не найкращих, але це, вочевидь, не межа), заохочувати їх до видання нехай сирих, нехай недолугих текстів – аби лиш російською мовою? Це що – виконання політичного замовлення, культурна експансія, видавничий “тероризм”.

Чесно кажучи, в цьому контексті мені насправду шкода Андрія Кокотюху. Я завжди надзвичайно тепло ставився до нього як до письменника (прочитайте низку ранніх оповідань – і смішних, і серйозних!) і як до людини; мало того – не думаю, що подібні його “фінти” якимось змінять це усталене ставлення. Просто, я гадаю, Андрію, що ти навряд чи комусь усерйоз потрібен там, і вже точно певен, що подібна халтура не робить тобі честі тут. Звичайно, у кожного з нас є право вибору, але мені буде дуже жаль, якщо ти зависнеш поміж ніде і ніде.

P.S.: Одразу ж після “Ментовскава горада” в усе тому ж “Фоліо” і в усе тій же серії вийшов іще один роман Кокотюхи – “Атработанний матеріал”. У його титрах уже зазначено: “автарізований переклад з українська”. Чи то автора совість загризла, чи видавництво від літньої сплячки прокинулося – бозна. Але все одно цікаво: чи “Фоліо” продає ці книжки лише в Україні, чи й на Росію дещо перепадає? Якщо левову частку накладу фугують туди, то я дуже радий за Андрія, але якщо ні, то я йому щиро співчуваю.

Ельза АЙЗЕНШТОК

НЕЛОЛІТА, АБО ВСЕ ЩЕ ПОПЕРЕДУ

(Степан Процюк. Крапля Береша: Повість // Форма[р]т. – 2002. – Число 4. – С. 14-24)

Ти одягала військові боти,
Бігла до школи – пенал, олівчик.
Все ще попереду – перші аборти,
Татові джинси, мамин ліфчик.

Сергій Жадан

Найгіршою у цій “педагогічній поемі” є її усвідомлена невідбутість. Болючий момент може ховатися у фройдистському прочитанні нереалізованого по-людськи кохання. Зрештою, можна припустити, що сенс літератури полягає у співпереживанні чиеїсь особистої драми багатьма іншими людьми. Тому у підсумку часто доводиться повторювати услід за Григором Тютюнником, мовляв, немає жодної загадки творчості, є лише вічна загадка любови. Від якої часом не випадає так просто відмахнутися, як від неприємного сну. Секс, сексуальні інтенції та фантазії все потужніше заявляють про себе у літературі пострадянського простору. Часом доходить до милої непристойности, як от у повісті Юрка Покальчука “Те, що на споді”. Але найчастіше непогамовне лібідо використовують для творення кумедних жіночих історій на кшталт Забужчиних “Польових досліджень...”, або й значно гіршого творива наших загумінкових феміністок. І невідомо, чого нам сьогодні не вистачає більшою мірою – чоловічого порно чи фемінно-феміністичних екзерсисів. Порно, до речі, не така вже й шкідлива річ. Йдеться не лише про дозвілля мільйонів, але й про інше – про подолання складного психоментального комплексу меншовартости, себто патологічної цнотливости української людини. Без подолання якого, додамо, усі наші розмови про модерність і, поготів, модернізм – нічого не варті.

У центрі найновішої повісті Степана Процюка – проблема підліткової сексуальности. Загалом, у прозі цього автора “особисті, надто особисті” мотиви зустрічаються досить часто. І це зрозуміло. Бо, як сказала Є.Кононенко, – “всі незгоди цього світу можна показати через незгоди чоловіка і жінки”. Так

письменниця пояснює, “чому у її текстах так багато сексу”. А між тим, сексу в українській прозі все ще бракує. Свого часу іронічний до неможливості Майк Йогансен писав, пояснюючи усталені читацькі стереотипи, що, безперечно, мають національні особливості: “Читаючи французький роман, читач жде, коли героїня зрадить свого чоловіка, читаючи англійський роман, читач частіше жде, коли молоді одружаться”. Мусимо врівноважити Майка, який забув про український роман. Так от, читаючи український роман, читачеві доводиться покладатися лише на самого себе або на “дорослий” канал ТБ. Якщо йому щось потрібно. Бо українські письменники не квапляться задовольнити відповідний попит. Наш письменник ще й досі більше дбає про душу. Інколи навіть про розум, але не частіше, аніж про тіло, себто – майже ніколи. Натомість – душа. Саме на її невичерпний апетит розраховані навіть так звані постмодерністські романи, на кшталт Кожелянкових. Письменник, таким чином, не бажає залишати територію, на якій має господарювати священник або психоаналітик.

Але ближче до тіла нашої Нелоліти. А вона таки, на правду, не Лоліта. Даринка із повісті С.Процюка давно вже готова, але об'єкт її юнацької пристрасти, виявляється значно поряднішим, ніж це ми бачили у В.Набокова. Для Даринки це лихо, майже трагедія, для українського міту – норма. З іншого боку, цілком усвідомлюю певну оригінальність задуму С.Процюка. Бо, скажімо, якби педагог скористався юнацькими виверженнями лібідо, то ситуація виглядала би досить банально, себто правдиво. Бо що може бути банальнішим за сексуальний зв'язок учениці і вчителя? Тільки такий самий зв'язок учителя та учениці. Що, зрештою, і демонструє читачеві Любка Дереш у широко розрекламованому романі “Культ”. Навіть кудись за кордон із ним їздив, якщо це не видавничка містифікація, підтримана „Книжничком-review”.

І ще кілька слів не на тему. До сьогодні не можу звикнути до Покальчукових уточнень: написано у Парижі. Дивно, людина так часто відвідує „мистецьку Мекку”, а пише так, немовби лише вчора виїхала з Диканьки; прикро, бо Париж, це “свято-що-завше-з-тобою”, мав би надихнути нашого письменника на щось якісно інше. Зрештою, надихатися можна і Києвом, не конче Парижем, а вчитися можна і у В.Домонтовича, В.Підмогильного, Є.Плужника, М.Йогансена, Л.Скрипника тощо. Який це стосунок має до повісті С.Процюка? Якийсь таки має. Цей автор написав нормальну українську повість. Читається вона легко, і всі ук-

раїнські фішки на своєму місці. Але от біда (хай навіть лише моя власна), не хочеться більше читати нормальних українських повістей і романів, навіть якщо вони написані у Парижі. Натомість, хотілося б європейськості, стильового або хоча б інтелектуального драйву. Навіть не уявляєте, як хочеться. Але нікого не бачу. Нічого немає. Лише загумінкові премії для літературних пігмеїв та Львівський Форум як мовчазне свідчення – художньої прози у нас немає. А як інакше, коли першою у відповідній номінації визнається “Келія чайної троянди” К.Москальця?! Перепрошую, але це ж скільки треба було банячити членам журі, аби дійти до такого рішення?! Маю підозру, що наступного разу на місці “Келії...” можемо побачити “Срібне молоко” Вал. Шевчука. І дивуватися тут немає чому. Бо цю досить посередню книжечку (як і багато інших), все-таки, треба продати. І видавців зрозуміти можна, але чи не досить халтури? Чи не пора видати щось на кшталт “Парфумера”, яким буде зачитуватись увесь світ? Пора. Хочеться вірити, що до сього ще можна дожити, що у цієї прози все ще попереду.

жовтень, 2002 р.

Вальтер Отто ДРАГ

ДОВКОЛА ПРИСТРАСТИ

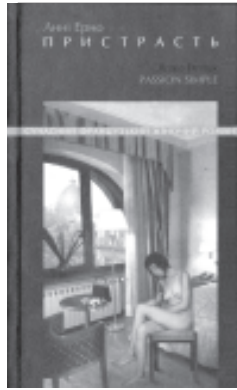
(Ерно Анні. *Пристрасть: Романи* / Пер. з фр. Є. Кононенко. – К.: Факт, 2002. – 192 с.)

О, ці чоловічі цінності,
о священна статеві різниця,
нарешті я її досконало осягнула!

Анні Ерно. “Застигла жінка”

Ще донедавна про життя, кохання, смерть на іншу екзистенційну грусть французької жінки ми дізнавалися з романів Франсуази Саган. І вона таки гідно представляла жіночу прозу своєї країни. А тим часом, Ролян Барт таємно повідомляв, що на її батьківщині є сотні жінок-письменниць, яким він співчуває, іронічно застерігаючи: “Пишіть якщо вам так хочеться сього, і всі ми будемо пишатися вами, але водночас не забувайте народжувати дітей, бо така вже ваша жіноча доля”. Щось коментувати немає сенсу, хоча

можна надати слово Анні Ерно: “Якщо літературна творчість це оргазм, то чому саме чоловічий?” Суто феміністична реакція, як бачите, нічого спільного із фемінною немає. Бо, як відомо, оргазм можливий лише в алгоритмі: ти не один – один плюс один (похмурий дискурс мастурбації залишаємо поза увагою). Подібних питань про творчість і оргазм ніколи не ставили Віра Пестель або, скажімо, Олександра Екстер, бо розуміли що від оргазму жіночого до оргазму мистецького – відстань таки чималенька.

Два романи Анні Ерно вперше запропоновані відчизняному читачеві завдяки благодійницькій діяльності французького посольства в Україні, а саме – програмі “Сковорода” (назва аналогічної програми в Росії – “Пушкін”). Переклад, доволі цікавий у вирішенні стилістичних проблем, належить Є. Кононенко. Якщо чесно то я не зовсім розумію, що ховається за означенням “жіноча проза”. Не допомагає навіть сумлінне читання творів О.Забужко, С.Пиркало, Н.Сняданко. Можна зробити хіба що припущення, що це суто жіночі стандарти, жіноча логіка, себто повна її відсутність, так елегантно вписана до формули: “Якщо я сука, то ти мудак”. З іншого боку, якщо майже за Маяковським, жінки бувають різні і навіть хороші. В одному з останніх творів Ф.Саган “Сторінки мого життя” подібної риторики, як у А.Ерно, не зустрічаємо. Складається враження, що для Ф.Саган такої проблеми як “друга стаття”, просто не існує. Натомість є екзистенційне павутиння, у якому і чоловік, і жінка почуваються однаково дискомфортно. Завше чогось не вистачає. Найчастіше – якоїсь дрібнички, що змушує героїв до болючих пошуків. Але це у Саган. У Ерно все інакше.

Перший з романів – “Пристрасть” – являє собою типову історію самотності. За жанром це швидше лірична повість, і ці арабески відчаю виглядають доволі переконливо. Тут немає жодного гендеру та якихось інших феміністичних понтів, чого не скажеш про другий роман – “Застигла жінка”, у якому гендер розквітнув у всій своїй безоглядній дурості: “Огидна правда, про це завжди мовчать, дівчина завжди принижена, вона завжди в усьому винна, вона все це заслужила, вона відповідальна за все, і за відсутність цноти, і за відсутність статевого досвіду, і за свою незаплановану вагітність”. Чи варто коментувати?

У “Пристрасті” авторці ще вдається невимушено балансувати між фемінізмом і звичайним здоровим глуздом. А втім, якщо говорити власне про героїню, то все значно простіше. Раз у житті потрапивши на добре відрегульований фалос, вона здатна жити надалі лише “на автопілоті”, словами самої героїні. І жодна феміністка не зможе переконати її, що це принизливо: “Мені здається, варто писати з ніжністю про відчуття, які викликає сцена статевого акту, про тугу, про заціпеніння, про ту сферу де тимчасово не діють жодні закони моральності”. Героїня – зріла жінка, в якій вже дорослі сини, що мешкають окремо. Чоловіка немає, але є коханець, якого вона ніколи не назве мудаком, бо вона розуміє, що самота – це неправильно. І жодного гендеру, бо все дуже просто, як у порнофільмі, який вона дивиться: “Єднання чоловіка і жінки, потік сперми – те, від чого мало не вмираєш, – виявляється простим як потиск рук”.

Натомість, “Застигла жінка” – це щось на кшталт короткого курсу войовничого фемінізму: “Чоловік, паскуда, на волі, йому все байдуже, так співається в пісні, і ми з цим всі згодні”. Що й казати, доволі банальна історія дівчинки з родини, де було все “не так”, де батько куховарив, а мати займалася комерцією. Ця дівчина хотіла бути “крутою”, але водночас мріяла бути вчителькою. Шлях до омріяного диплому виявився пекельним, і все через таку дрібничку, як шлюб. А все тому, що з дитинства і до самого шлюбу наша дівчинка навіть за холодну воду не бралася, натомість була твердо переконана, що “стопудово, жінки розумніші за чоловіків”, у чому, треба думати, її переконав досвід її батьків. Тому і не вірила подрузі, яка говорила: “Коли любиш чоловіка, в ньому приймаєш усе, тоді їси його лайно”. Воліла навчатися, адже “навчання – це спосіб чимось практично заповнити час, поки не прийде велика любов”.

А коли нарешті приходить любов, то виявляється, що це не така вже й романтика. Зрештою, героїня, поспішає вискочити заміж, бо знає, що “вчительки не виходять заміж”. Загалом, можна помітити відверту непослідовність у розгортанні образу героїні. Дізнаємося, що “школа гнітить” її, а невдовзі вона уже мріє отримати диплом і почати викладацьку діяльність. З одного боку, вона усвідомлює, що “життя самотньої дівчини немає коріння, воно не відбивається ні в піснях, ні у фольклорі, його просто нема. Це непотрібний етап життя”. Водночас рефлексує: “Вона, як і всі одружені жінки з дітьми, є частиною мертвого всесвіту”. Відсутність логіки зраджує суто жіночий погляд на

речі. Одже, “немає раю на землі?” – питає інша героїня уже нашої Євгенії Кононенко. Спробуємо дати відповідь.

Є проблема визначення, себто орієнтації у часі та просторі. Можна безкінечно розп'якувати про “свободу самців”, а можна бути вільною самицею-амазонкою, або і звичайною жінкою, як от героїня повісти “Пристрасть”, яка ритм свого життя підкорила візітам коханця, після цих нечастих побачень вона ще день не миється, аби якнайдовше зберігалася його сперма на тілі. Бо словами Анні Ерно, “вся ця воля веде в нікуди”. То який же вихід? А його, здається, немає. Адже у Деміюрга вистачило фантазії і на чоловіка, й на жінку. То чи варто експериментувати з життям? Можливо, треба просто жити, і тоді жити буде значно простіше? Однозначної відповіді, звісно, немає. Хоча, чому ж немає? – “Я тільки висловила словами він не прочитає цього, воно й не для нього писалося, те що дало мені його існування саме по собі. Щось на кшталт щедрого дару”. Це теж Анні Ерно. Тому, попри все, сказане вище, якась перспектива лишається. Достатньо лише покохати, і ми здатні на все.

Жовтень 2002 р.Б.

ПОТЯГ ЦЕ ПОТЯГ ЦЕ ПОТЯГ ЦЕ

(Потяг 76: Центрально-європейський літературний часопис. – 2002. – Число 1. – 216 с.)

„Той, хто сьогодні, негайно, в цю мить не їде в Індію – той позбавлений елементарнісінької людської цікавості!” – стверджував один пролетарський письменник. Ніби почувши його, кілька сучасних українських письменників на чолі із окультистою Єшкілевим вирушили до Центральної Європи. „Бо потяг” – говорять вони. Себто, бажання. Бажання мандрувати центральноєвропейськими літературними ландшафтами, до яких станіславівці незлобиво вписують Чернівці, Львів і, звісно, столицю свого феномену – Івано-Франківськ. Не забувши, подібно до М.Йогансена, і про Індію: „Для нас багато важать зовнішня Індія і внутрішня Монголія...”

Отож, перше число нового журналу, що за ексцентрикою задуму до болю нагадує „Плерому-МУЕАЛ”, декларує прозахідну позицію керівників проекту – В.Єшкілева, Ю.Андруховича,

О.Бойченка та Б.Загайського. Що, між іншим, не викликає жодних заперечень, позаяк майже вся інша українська періодика скерована виключно на чергу за вітамінами. Бо не потяг, авітаміноз. Тішить, на правду втішає поява чогось європейського у нашій літературі. Таке враження, що нарешті почули товариша Хвильового, не дарма ж він колись надривався: „Дайош психологічну Європу!” Дають. Можливо, не психологічну, але дають.

Зважаючи на салонний аристократизм Андруховича та вшукану маньєристичність (манірність обох?) у якості локомотиву, можна не сумніватися – на журнал чекає якийсь-таки успіх. Засмучує інше – журнал не виглядає щомісячником або хоча би кварталником; швидше нагадує дворічний бухгалтерський звіт станіславівців і компанії. Або якусь братську могилу. В хорошому сенсі.

А компанія досить цікава і добре знайома нашому і „не нашому” читачеві: Ауслендер, Целан, Кожелянко, Григорчук, Т.Прохасько, Неборак, Гаврилів, Винничук, Гартвіг, Стасюк, Бойченко та інші. Трохи дивно, що немає Г.Петросаняк, Ю.Іздрика, О.Гуцуляка та львівського жіночого квартету. Але у зверненні до читача є на цей випадок своєчасне застереження: потяг надалі підбиратиме інших „письменних пасажирів”. Можливо, навіть з Донбасу, аби відвезти Жадана туди, звідки він щойно приїхав (мається на увазі Центральна Європа). І це нормально, бо Сергій, як ніхто інший, має купу різнокольорових квіточків і віз. Непокоїть інше. Чим може завершитись підбирання письменних пасажирів, не розуміє, можливо, і колійовий редактор. У одній чернівецькій газетці оприлюднено наміри О.Ірванця: „На жаль, я не потрапив до першого числа „Потягу 76”. Із радістю віддам туди свої щонайновіші вірші, котрих, окрім мене, ще ніхто не бачив.” Як на мене, не варто перетворювати затишні св цього потягу на естрадний майданчик для екзерсисів останнього бубабіста. Це загрожує потягу кінцевою зупинкою, якщо не у Жмеринці, то щонайменше у Ірпені. А воно вам треба? Хай уже ліпше на тій „кінцевій” розважається поляк Стасюк, тим паче, „що земля насправді є нічиєю.” (Йдеться, звісно, не про польські землі).

Загалом, новий журнал залишає приємне враження. Не марно були перекладені вірші Рози Ауслендер, Пауля Целана, Юлії Гартвіг (відомої нашому читачеві передусім працею про Аполлінера), Йоанни Віховської, Альфреда Гонга. Це на правду добротна модерна поезія, порівнявши яку з українською, читач не буде протезасмучений. Є поети і в Україні. Скажімо, Тарас Григор-

чук, прецікавий поет, який чомусь дуже зрідка друкується і не має ще жодної книжки. А шкода, бо Тарас, як на мене, впевнено ступає стежкою В.Герасим'юка та І.Андрусюка, не забуваючи додавати власної індивідуальності у вигляді експресії та гідної схвалення агресивності.

Іншим відкриттям для більшості читачів має стати ненав'язливе есеїстичне прочитання зарубіжної літератури Олександром Бойченком – „Кілька орієнтирів (Із циклу „Лікнеп”)”. Фльобер, Джойс, Гемінгвей, Фріш, Кізі... все це, як бачите, знакові імена. До яких есеїст підійшов дуже близько, внаслідок чого зумів інтимно розповісти про них читачеві. Чесно кажучи, давно вже не доводилося читати чогось подібного про зарубіжних клясиків; можливо, з часів юнацького ознайомлення із „Алхемією слова” Я.Парандовського.

Загалом, речей нових і дещо несподіваних у журналі чимало. Наприклад, новий – не дефілянтний – Кожелянко, з цілком притомним інтерв'ю та оповіданням про алкогольну уліссею під назвою „Чайна ейфорія”. Дуже світле оповідання, яке завершується реченням, в яке хочеться вірити: „Я був тверезий і мені було добре.” З іншої прози привертають увагу уривки з роману В.Єшкілева „Імператор повени” і з „Нового роману” Ю.Андруховича, який після „Перверзії” так тривало мовчав, що всі уже встигли призабути про те, що він таки вміє писати прозу. Уривок, поданий у журналі, таки інтригує, розповідаючи іншу біографію Богдана-Ігора Антонича – поета, пияка і казанови. На Антонича після цього хочеться подивитись інакшими очима, перечитати якісь поезії, побачити, услід за Андруховичем, речі, які раніше були неприступними. В усякому разі, так було з автором сих рядків. „Баладу про блакитну смерть” перечитав кілька разів, курив на кухні і дивився на власну блакитну квітку навколо конфорки.

Андрухович майстерно зриває машкару з муміфікованого офіціозом Антонича, показуючи читачеві не поета зі шкільної чи педвузівської читанки, а – передусім – людину. В житті якої творчість не мала нічого спільного з утилітарним пізнішим до неї підходом вітчизняного літературознавства. Хочеться вірити, що своїм новим твором Андрухович, актуалізує, крім того, прецікавий і призабутий сьогодні жанр белетризованої біографії. І останнє: можливо, і зміст літературної премії імені Антонича „Привітання життя” набуде, відтак, зовсім іншого, складнішого і трагічнішого звучання.

Щодо уривку з роману Єшкілева, то поділюся наступними враженнями, маючи досвід читання його попереднього роману у формі кількох подач, і аж потім – у цілісному вигляді – доходу висновку, що твори сього евгемериста треба читати лише у вигляді книги. Тоді вас від нього (можливо) не відтягнеш і за вуха. А в уривковій досить складно дати раду усім цим Німим Розвідницям, Марципановим Акробаткам і Музейним Колекціям... У читача, неосвяченого у авторську евгемеристику, у його ортодоксальну книжність, може скластися враження не найліпше. Гра заради гри, чи пак – „карнавал задля карнавалу”... Лише ознайомившись із цим романом повністю, можна дійти висновку, що карнавал триває „для витиснення Абсолютного Зла злом звичайним”. Єшкілев таки залишається невинним, і це пречудово. Як значив у 4 ст. до н. д. Евгемер, усі боги Олімпу колись ходили по землі. І ще. У художньому світі Єшкілева таки вистачає краси. Можливо, тому що Афродіта колись вийшла з морської піни саме у місті Патос, що на Кіпрі. І – принагідно. Для розуміння літературної етики сього письменника варто прочитати його епістолу до Петра Сороки, яку той подає серед інших у своєму друкованому щоденнику „Найкраще помирати в понеділок”. Ну а маньєризм 17 століття, любов до архітектурних ансамблів та іншої старовини – все це своєрідне послання останнього візантійця, і – водночас – вияв його власного відчуження, зокрема, й від усіх пасажирів „Потягу 76”. Постає Єшкілева – це останній дзвінок для українського хуторянства. (Між іншим, ніхто його за це у якому-небудь Донецьку, як стверджує один хворий зоїл, вішати не збирається). Його маньєризм і оновлена християнська етика на диво гармонійно вписуються у сині терикони, яких він ніколи не бачив. Якщо ж побачить, то неодмінно захоче написати про них роман, як це ледве не сталося з А.Любченком.

А між тим, Єшкілев – це правдивий язичник. По-нашому кажучи – життєлюб. І його християнський карнавал – це суть стародавні оргії, купальське вивільнення темряви або й усім відомі сатурналії: „Карнавал – перевернений світ. Карнавал не знає розбіжностей між акторами і глядачами. В карнавалі всі учасники активні. Закони, заборони, обмеження, ієрархії і пов'язані з ними страх, пієтет, етикет на час Карнавалу втрачають своє значення. Карнавал єднає, примножує, лучить священне з буденним, високе з низьким, велике з малим, добро із звичайним злом...” Треба думати, в часи карнавалів ніхто не звертався до

психоаналітиків, вистачало щорічного акту вивільнення темряви. Варто звернути увагу на те, з якою язичницькою любов'ю письменник обмацує кожен камінець, кожен елемент „оздоблення фронтов, фрїзів, ніш, медальйонів та архїтравів”. На Карнавалї прози Єшкілева потаємне стає звичайним, його герої міркують про „модифікованих потвор”, як от „карликова мантикора”, а сам автор може вважатися найавторитетнішим тератологом в сучасній українській літературі.

Як на мене, Єшкілев пише весь час одну книгу, і його романи „Адепт”, „Пафос”, „Імператор повені” чи окремі оповідання – це все лише розділи єдиного тексту, який він завершить не скоро, якщо взагалі колись завершить. Це його хрест, говорячи патосно, це книга його життя.

І, попри ситуативні непорозуміння з ним більшості наших письменних людей, вважаю, що все це лише через брак особистого спілкування. З листа В.Єшкілева до П.Сороки: „Спілкування нам не стає. Багато проблем і надуманих конфліктів (зрощених на плїтках і відвертих подлянах) щезли б при особистому спілкуванні”. Чи впізнали так добре відомого вам провокатора з цих рядків? Отож-бо. А ще Єшкілев переконаний, що українська культура приречена на велич. А ще вірить, що „спілкування все перетре-перемеле і всіх зробить, якщо не друзями, то партнерами по цивілізованому літпроцесу”. Ці цитати, погодьмося, чимало додають до нашого розуміння цієї мистецької постати. Не менше, ніж його статті чи художні твори. Словом, читати Єшкілева, можна. Це майже безпечно. Якщо ви згодні змінити свій малоросійський імідж на модерний український.

Щодо інших монстрів пера, представлених у журналі, то Т.Гаврилів виглядає як Т.Гаврилів, а от Тарас Прохасько відчутно розчарував. Його „Два безвідповідальні репортажі”, напевно, писалися дуже швидко, у непритаманній цьому авторові стильовій манері. Як наслідок – і читаються вони так само швидко, встигаєш запам'ятати хїба що словацьке слово „ано”... І більше, здається, нічого. Приємно здивував Юрій Винничук, хоча ще зовсім недавно здавалося, що дивувати йому вже немає чим. „Потяг 76” прийняв його на борт із уривком з нового роману „Весняні ігри в осінніх садах”. Головним героєм твору є письменник, автор повістей „Діви ночі”, „Житіє гаремное”, себто – сам Юрко Винничук, якому дістається від підстаркуватої цнотливиці за спаплюження одного з символів малоросійського мазохізму – курви Роксоляни. Але він на це не зважає і продовжує свою мужню справу дефльорації дівчаток на

сторінках запропонованого уривку. Робить це дуже дотепно і значно переконливіше, ніж у своїх колишніх, вище згаданих творах. Певно, відіграє свою позитивну роллю досвід.

Пан Юрій може бути не лише цікавим, але й корисним для тих, хто лише починає вчитись: „Бувають і такі цілочки, які не давши з себе зняти майточки, радо приймуть прутня в будь-які інші місця”. Часом письменника збочує на правдиву поезію, коли він міркує про найсвятіше: „Піхва Віри нагадувала розкішний апельсиновий гай і коли я прикладав до неї вухо, то ловив шум морського прибою, крики чайок, лопотіння вітрил кораблів, що прибували з Візантії, Ассирії, Єгипту... Там, у її глибинах, билося серце океанів, дивні містичні риби блискали очима у нетрях червоних коралів”. І це лише частина абзацу, який з'явився внаслідок споглядання чиеїсь піхви. Як тут утриматись від розлогого цитування, яке, сподіваюся, виправдає себе, повернувши до творчості пана Юрія нових шанувальників.

Винничука, якщо серйозно, повсякчас рятує іронія, якої йому раніше відчутно бракувало: „Інтелектуальні панни мовчазні і замислені. Бо і справді – про що можна говорити з дівчиною, яка прочитала Гайдеггера? З нею можна тільки мовчати”. Продовжуючи оповідати про своє відчуття інтелектуальних жінок, письменник рефлексує в наступний спосіб: „Коли я лежав на Вірі (У Віри був інтелект. А дівчина з інтелектом трапляється ще рідше, ніж целка – трохи раніше повідомив нам автор), мені здавалося, що переді мною уся книгозбірня світу. Граючи Віру, я грав Гертруду Стайн, Вірджинію Вульф, Айріс Мердок, Емілі Дікінсон, Франсуазу Саган, Сильвію Плат, Наталї Саррот, Лесю Українку і Оксану Забужко”.

І ще трохи поезії навколо піхви, перед тим як попрощатися з автором: „...Коли дивитися на піхву у густій темряві, то можна побачити як довкола неї сяє золотий німб, здається, от-от з неї зійде вранішнє сонце...”, і так далі. Цікаво? Ще б пак.

Чого, на жаль, не можна сказати про рефлексії Віктора Неборака стосовно поезії Антонича „Мертві авта”. Ці рефлексії відгонять повзучим емпіризмом і втомою. Щоправда, Прокуратор скромно зауважує, що це лише його особисті вражіння від згаданої поезії. Зрештою, чому б і ні. Інтерпретаційні версії потрібні – хороші й різні. Бо коли не буде достатньої кількості різних, не буде й хороших.

Цікаво прочитується нині поезія Юлії Гартвіг, переклади якої не часто зустрінеш у вітчизняній періодиці. Вперше – ук-

раїнською – в перекладах Т.Прохаська та Ю.Андруховича, і то дуже пристойно, прозвучали чотири поезії іншої полячки – Йоанни Віховської. А загалом, складається враження, що поетична Польща від нас не так і далеко. Поготів, коли зустрічаєш у Анджея Стасюка: „Це була погода якраз для горілки”... А зустрівши вже на наступній сторінці вірш (?!) Андруховича „More than a cult”, присвячений польському братові, не розумієш, про що, все-таки, йдеться; чи то маємо кепський варіант обстоювання відомої репліки Гертруди Стайн – „троянда це троянда це троянда”, чи щось таке ж недоречне, як слово cult. Несмачно. Краще б уже Андрухович швидше дописував свій роман. Мало притомним виглядає і другий вірш Патріярха, вміщений наприкінці журналу – „Seven-Eleven”, в якому Андрухович намагається з'ясувати, де ж поділися чотири з одинадцяти літаків, використаних для „роз'їбання” (слівце поета) пшеамериканськості невідомими сміливцями-камікадзе:

Маємо сім. Але де інші чотири?

Ще літають? Збиті?

Чи вибухнули в небі? І як там Лас-Вегас?

Андрухович такого розливу, на правду кумедний. Настільки, що хочеться його заспокоїти: в Лас-Вегасі – все спокійно. Гірше в Багдаді. Але про Багдад Андрухович писати не буде, бо за це можна лишитися і без грантів. Він і надалі вболіватиме за Америку.

І ще пару слів про переклади. Сербська література утворює особливий світ, поетичний і болючий водночас, як спогад про втрачену Батьківщину „без якої проте навіть не варто уявляти себе комусь на світі потрібним”, як написав Андрухович, щоправда, з іншого приводу та про іншу „запущену і безмежно брудну територію”. Або кілька необхідних цитат із угорця Петера Зілагі, який пише про Югославію. Трагедія цієї країни неспівмірна із нашим про неї уявленням: „Я не хотів їхати до Югославії під час війни. Один з моїх друзів закінчив дійсну службу з відзнакою „Снайпер-відмінник”. Його мати напівхорватка, напівугорка, а батько – боснійський серб. Я не знаю, на чиєму боці він воює, чи він дезертирував, чи взагалі ще живий. Я не хотів випадково опинитися на відстані пострілу від нього”. Інша цитата: „Поділена Угорщина, поділена Сербія. Ти угорець, ти розумієш, що ми відчуваємо. Ностальгія – екзистенційний мінімум: Тріанон і Дейтон. Спогад про велику, багату країну”...

Загалом, читання цих текстів – наших письменників чи перекладених ними з угорської, польської чи сербської – універсальне наше спільне людське обличчя на тлі колишньої, минулої, психологічної, зварійованої, теперішньої та будь-якої іншої Європи. Письменники завше можуть домовитись, зібравшись у журналі або за столом, відчуваючи ту саму екзистенційну тугу і власну безпорадність у Рашці і в Коломиї, у Кракові і в Донецьку. На цій, майже оптимістичній ноті, можна зупинитися і почекати наступних мандрівок літературними ландшафтами Європи разом із „Потягом 76”. А найбільше, чого хотілося б, аби він не загубився невдовзі на запасній колії нашого непоетичного сьогодення.

жовтень 2002 р.

Анна ХАРЧЕНКО

ПОШУК “СИНЬОГО ПТАХА”

СОФІЇ АНДРУХОВИЧ

(Софія Андрухович. *Літо Мілени. Повість.* – К: Смолоскип, 2002. – 104 с.)

Хто відчуває природу,
Той уже не людина,
А душа розчинена в небі,
Як річка – кава з молоком ...

Софія Андрухович

Загнаність людини у вузький коридор соціалізації зумовили (воістину!) парадоксальне розуміння білого чорним, і навпаки. Великий мислитель Жан Жак Руссо проголосив: “Людина народжується вільною, а між тим вона скрізь у кайданах”. Але це істина Нового часу! Безкомпромісний вихід звільнення “крилатої істоти” пропонує Софія Андрухович

у повісті “Літо Мілени”. І це вихід з точки зору людини початку XXI віку.

Щоб не заблукати у лабіринтах фантазмагорії твору, слід намацати “вічний” смолоскип літературознавства – час, місце і простір дії. Час дії – літо. Місце дії – планета Земля. Відсутня етнічна співвіднесеність, але існує, принаймні, реальна Африка. Багаторівневим у повісті став простір, який можна номінувати як “реально-ірреальний” (щось на зразок телефонної розмови). У творі відбувається цікава зворотня градація простору – (природа – місто – вагон). А далі проходить найцікавіше: замкнений простір вагону з ірреальними персонажами і сновидіннями (за винятком Мілени) різко змінюється простором материковим – Африкою. Проте мандрівка Мілени закінчується поверненням до першопочатку, першовитоку і першопричини – до домівки-природи, домівки-ітаки. Це наштовхує на думку про циклічність, калейдоскоп простору, що підтверджується поверненням у відправну точку Мілениної одиссеї.

Гадаю, що сюжет повісті тяжіє до сюрреалістичного, зокрема, з точки зору трьох позицій: співіснування реального та ірреального світів, схематичність сюжету, заміщення нібито реальних подій сновидінням “касандрівського” типу.

І, врешті, що ж являють собою герої повісті Софії Андрухович “Літо Мілени”? Поглянеш на них під кутом зору утопій, і помітиш іноді межуючу із сатирою іронію, втілену як у ідилію-форму (идилію-жанр), так і в ідилію-зміст. Глянеш на них як на героїв ідилії, і відчуєш утопічність їх рослинного співіснування. Таким чином, у творі стикаються два діаметральні принципи зображення “натурсвіту”:

органіцизм, тобто таке розуміння природи, за яким вона уподібнюється живому організму і розглядається як живе тіло (отже, це ода “природній людині” і, навіть, пантеїзм);

антиорганіцизм, тобто, виправданий сміх над безтурботним рослинним існуванням.

Гіперболічно розгорнуте у “Літі Мілени” генеалогічне древо, причому, з деталями народження і, навіть, з елементами їх життя у потойбічному світі. Всі персонажі зв’язані родинними узами, і ця роль кровних зв’язків є настільки вагомою, що стає генетичним кодом. Так, у Африці Мілена втратила мовний код – код комунікації, але її рятує, по-перше, відчуття природи, по-друге, спрацював генетичний код Мілени і чорношкірих братів-близнюків.

Простір твору можна ще екстраполювати з позиції натур-філософії як світ антропологічний і світ натуралістичний. На вищість і перевагу натуралістичного простору вказує одне-єдине місце у тексті повісті, але і воно обрамлене сном (“Ій (Мілена) наснився чудернацький сон, ніби вона поспішає кудись через городи, на яких працюють люди. Йде обережно, щоб не потоптати рослини ... натомість багато людей навкруги повзуть по землі, щоб їх не помітили господарі городів”).

Особлива природа фантазмагорії у Софії Андрухович. Захоплює її двоплановість, розщепленість на дві сфери: 1) геосферу, в якій лінійно тягнеться літопис Мілени, її земна одиссея; 2) геліосфера, це мозаїчне вплетіння у твір сонячних, щасливих снів, політ у Піднесну, дотик до надсвідомості. Екзотичні персонажі “Літа Мілени” живуть природнім життям (“цзи жань” у індійській філософії). І тільки Мілена пройшла процес соціалізації і відчула на собі залізну руку цивілізації. Цікавим у контексті нинішньої дискусії навколо опозиції культур “місто-село” є той факт, що Мілена їде в місто під час досягнення 16-ліття. Але процес урбанізації не залишив негативного сліду. На формування її внутрішнього світу велике значення має магія книжки, дух старої бібліотеки. Але і книжку Мілена відчуває тільки емпіричною сферою, що чітко вказує на ключ твору: Мілена піднялась із статусу трави до статусу квітки, але перевтілення в Людину не відбулося якраз за відсутністю раціонального сприйняття. Таким чином, відбулась градація “трава – квітка”, градація ж “квітка – Людина” відбутись не змогла, хоч у тексті зустрічається суперечливий момент: “... комахи не надто прагнули познайомитися з дивною квіткою, вони й далі прилітали до комахок, волошок, маків і гречки, обминаючи засмучену Мілену. І тоді Мілена зрозуміла, що вона людина”. Але, на мою думку, метафізичне “переселення” душ в антропологічний простір відбулось на рівні звичок і вчинків, але не на рівні світогляду чи світосприйняття (“Мілена ніколи не аналізувала форми і сенсу, а просто існувала у сотнях світів ...”).

Софія Андрухович повістю “Літо Мілени” засвідчила вміння оригінальних, часто алогічних ходів. Цього, зрештою, вимагала форма, зокрема іронія та гротеск. Скажімо, запропоновано такий вихід із романтичної ситуації нерозділеного кохання Ксандри до о. Лавра – сховатися під ліжком його племінника Флора, щоб кожного дня бачити “домашні капці о. Лавра” і чути його голос.

Повість, без сумніву, репрезентує модель архаїчної світобудови із чоловічим (Флор, о. Лавр, Наркіс) та жіночим (Мілена, Ружена, Земислава, Цецилія, Касандра) началом – першопочатком світу. І як раз тут їхні пошуки і мандрівки набувають символіки шляху, першопричини, єдності двох начал, вони переростають у Дао [. Але особливістю стосунків у творі, крім вагомої ролі “лібідо”, є сильний гендерний струміль, тобто соціокультурний аспект маскулінно-феміністичних відносин. З одного боку, вільні не терплять шлюбу, а шлюб починається там, де закінчується воля (це первинний зміст шлюбу в очах Цецилії і Наркіса). А з іншого – для створення шлюбу Флор хоче пройти соціальну адаптацію (“Іду. Скоро буду. Мушу навчитися життя і розбагатіти. Флор.”)

Одним з абстрактних образів-домінантів виступає смерть. Але це не людська смерть із стражданнями та передсмертними зойками. У “Літі Мілени” смерть переростає у нікрофілію, і цим самим стверджується думка про неї як про рубіж між буттям і небуттям, як про перехід у іншопростір. Тому смерть у повісті тиха, лагідна, а її наслідком стає не журба, а сум, “але той сум був приємним”. Крім того, шляхом медитації живим легко переходити у трансцендентний світ, навіть, розмовляти з предками. Проте вмінням медитувати володіють тільки о. Лавр, Ружена, Мілена і Касандра. Авторка здійснює співставлення зі смертю через образ запаху від помираючого о. Лавра та молодої Мілени: “Від о. Лавра пахло ладаном і старими книжками. Від Мілени – трояндами, свіжим маслом і цукром”. Невербальне протиставлення проходить на смисловому образі цвинтаря – місця зустрічі живих (Мілени і Ружени) із померлими, а також місця зустрічі Ружени із своїми ілюзіями – невидимими циганами (“То тільки мої цигани”). Образ цвинтаря має ще один сакральний зміст – це місце діалогу Мілени з о. Лавром (найбільшим медитатором повісті). Навіть у костелі під звуки органу, де відбувся передсмертний катарсис о. Лавра перед Розп’яттям, Мілена не може проникнути у потойбічний світ. Єдиним місцем діалогу о. Лавра з Міленою став цвинтар.

У образній системі повісті чітко вирізнялися дві “крилаті істоти”: о. Лавр і Ванда. Зрештою, загадкова Ванда стала об’єктом пошуку, а звідси – метою подорожі в Африку Мілени. Цей пошук Ванди перетворився на пошук “синього птаха” (примари щастя) з однойменного твору Моріса Метерлінка. В обох творах щаслива кінцівка – визволення ілюзорного птаха-символа.

Наявність “реально-ірреального” простору у творі передбачила ще одну особливість – метаморфози героїв. Особливим

даром переображення володіє Ружена. “Про цю дівчину багато говорили: про її одяг, про її відлюдкуватість, про хвору уяву”. Але якщо перевтілення Мілени чи Касандри спрямоване у потойбічний світ, то перевтілення Ружени основане на карнавальному прийомі переодягання. Воно, у даному випадку, не переводить блазня у короля, а тільки змінює форму із константою змісту, сутності (“Руженко, я знаю, що ти маєш неабиякий талант до одягання ...”). Прийом карнавального переодягання вимагає гротеск твору. Незважаючи на те, що “Літо Мілени” – повість про ідилію, наскрізне домінування образу троянди має бівалентне значення: семіотику агресії (на перший погляд неприйнятну для ідилії) та семіотику спокою (місце поховання Мілени). Більш цікавим є перше значення, побудоване на алогізмі кольорів (тигрові троянди, блакитні троянди). Це прихована, вічна агресія маскулінно-феміністичних стосунків у геосфері твору, яку можна ототожнити з “id” (“воно”) у концепції Фрейда.

“Літо Мілени” вимальовує ще одне більш загальне перевтілення “природної людини” Руссо у природній стан речей та істот, що легко проектується на площину антиутопії сучасної літератури.

А чи буде літо жарким? Гадаю, прогнози в руках молодих літераторів. Знаю напевне, як і літо Мілени, воно пройде в пошуках “синього птаха”, “крилатої істоти” ...

*м. Івано-Франківськ,
жовтень, 2002*

Любов ЗАГОРОВСЬКА

ДВА СВИТИ ПОЕЗІЇ ОЛЕГА ГУЦУЛЯКА:

(Гуцуляк О.Б. *Повстання скіфів: Вірші. - Івано-Франківськ: Гостинець, 2002*).

У збірці Олега Гуцуляка "Повстання скіфів" на першому плані бачимо тісну межу двох світів: реального, що є навколо нас, і світу мрії, який існує тільки в уяві. Навколишній світ хисткий, ненадійний. Це приречений на загибель Колізей, остання дорога, на якій обов'язково пролунає: "Ave caesar..."

У цьому світі немає нічого певного. Смішним видається намагання людей зафіксу-

вати щось на папері, аби не зникнути безслідно, залишитися в пам'яті наступних поколінь. Такі намагання не принесуть успіху, звідси й згадка про Олександрію, про рукописи, які згорають у пожежі, аби не залишити нащадкам пам'яті про минулі роки. Та і навіщо ця пам'ять? Адже дуб Степової Еллади перетвориться на гарнітурну шафу "в помешканні "нового українця" без нагадування про його історичну цінність.

Навіть якщо й загине світ і через кілька віків зможе відродитися нова цивілізація, то й надалі:

Перше слово - "ма".

"Я маю", - тобто. Сперш з'явився власник.

А до "Я є" ще кроків - сила...

У цьому світі панує зима або ж осінь. Ті пори року, коли людина особливо сильно відчуває себе самотньою, загубленою поміж інших людей. Тоді так хочеться створити собі інший світ, нехай вимріяний і казковий, проте не ворожий. Коли настає вечір, ліричний герой збірки тікає у такий світ, де затишно і добре.

У своєму світі можна подумки повернутися в минуле, відчути себе скіфом, якого завтра, можливо, чекає війна, а сьогодні він насолоджується кожною хвилиною життя. У цьому світі палають Купальські ватри, десь приносять жертви богам, а над усім цим панує кохання.

У своєму світі можна мандрувати усіма епохами, побачити Орфея і Еврідіку, Лукаша і Мавку, відчути смуток Данте без Беатріче, поглянути услід кораблю "Арго" і обвінчатися благословенням святого Валентина.

Але настає час, і треба повертатися назад у світ реальний:

Повернення зі сну і забуття

Приносить втіху. Чи надовго?

У збірці зустрічаємо і довічне: "Долю не вибирають." Але не знайдеш у віршах безнадії. Поезія Олега Гуцуляка - це оспівування того, що власне і робить людей людьми - кохання. Кохання щирого і ніжного. Почуття, яке здатне пройти через усі життєві випробування і вистояти:

Ця любов - через мільйони літ...

Отож, два зовсім різні, але кожен привабливий по-своєму, світи Олега Гуцуляка.

Вони віддалені, водночас дуже близькі, бо створені однією людиною.

Івано-Франківськ, 2003

Льова РОТТЕР

ПРО ДОНЕЦЬКУ ПОЕЗІЮ, ОСІННІЙ ХАДЖ, КАМІННИЙ ОБЩЕПІТ, ДЖИХАД І СПЛІН, або КІЛЬКА СЛІВ ПРО НЕПРИТОМНІСТЬ МАЛОРОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

Що прикметно, Олег Соловей, до сьогодні лишаючись поза увагою „сурйозних” видавництв, все-таки, чи не кожною своєю напівсамвидавівською збіркою віршів або і уривками з прози – неодмінно викликає негативні емоції у критиків – і „культових”, і не дуже – як от ІБТ, О.Кочевих, А.Біла... ІБТ, а вслід за ним і Анна Біла, послідовно, крізь примітивно-вulgарні свої „компаративістські” зіставлення намагаються переконати читача тих ста примірників поетової чергової книжки, що „в лірному общепиті Солов'я заночувало чимало пастернаків з мандельштамами”, тому – „наслідування – це єдиний спосіб проявити себе” (ІБТ). А тим часом, аби зрозуміти, чому у одній із поезій „Камінного Шепоту” згадано (зацитовано, власне) Мандельштама, недолугому критикові варто було б погортати російського клясика (підкажу, бо ніколи, нещасний, не знайде – погортати Мандельштамову ранню прозу). Хоча, розумію: радити щось подібне вічному студенту-заочникові, – надто невдячна справа, – для цього у нього ніколи не буде часу. Адже читати доводиться швидко і абияк. Транзитне життя своєю чергою визначає транзитну свідомість і „творчість”; от і доводиться мертвопетлювати між Стріхою та Деррідою, Коряком і Батаєм... Видаючи, наприкінці чисто малоросійський друкований харч.

В унісон йому у малоросійському органі „духовних поісков і находок” підспівує А.Біла: „Не дивно, що одні поети цього десятиліття експлуатують вже адаптовані попередниками культурні смисли, а інші міксують і витворюють нові. Виявляється, можна зустріти це третій тип поета – який експлуатує вже обігране іншими. І ходить не про постмодернізм в ліриці або про епігонство, а скоріше про особливий тип читацької і творчої рецепції: інтенція писання в більшості обумовлена (заражена) чужим по-

етичним даром. Так, образ хаджу в збірці „Осінній хадж” О.Солов'я бере початок від концептуально „нерозкрученого” джихаду Вольвача; публіцистична гострота і соцартівська парадигматика – від останнього в часі Жадана”. Як розуміє читач, тут варто перевести подих і посміхнутись нарешті, даруючи авторці її необізнаність на елементарних речах – таких, скажімо, поняттях як „хадж” і „джихад”... Між якими, як відомо, відстань таки помітна. Хадж – це по-малоросійськи – проща. Зрештою, про це вже писав Іван Андрусак і доволі притомно пояснював, чому поет, уникаючи „проці”, звертається саме до хаджу. А відтак – до чого тут згаданий Вольвач, товариші? Зрештою, як і Жадан? Лише тому, що авторці відомі близькі приятельські стосунки О.Солов'я як з першим так і другим? Але ж подібні стосунки в'яжуть поета ще з десятками інших людей, зокрема, літераторів...

Книжка „Камінний Шепіт” уже давно розійшлася по читачах. Свого часу автор плянував подати до неї примітки, зроблені Вальтером Драгом. Але чомусь не зробив цього. А марно, як свідчить рецепція літературних критиків, і не лише згаданих мною наразі. Якщо буде друге видання цієї збірки, де будуть виправлені механічного гатунку помилки (які з помітним задоволенням смакує ІБТ), то у ньому конче мають бути присутні згадані примітки. Бо прозорість (фактично – відсутність метафор та інших атрибутів непотрібної цьому авторові герметизації) лірики О.Солов'я таки не всім, виявляється, доступна. Товариші потребують значних тлумачень, а часом – навіть перекладів. Така вже убога критика. І лишатися їй такою й надалі. Про що свідчить, зокрема, вистражданий конспект рефлексій Олега Кочевих, оприлюднений в „Українському слові”. Цей київський журналіст, що ментально розпорочений (всі ми родом, таки, з дитинства) між римом (даруйте, Петербургом) і кримом, уже виявляв свою чи то увагу, чи любов до лірики донецького автора. Кухня трохи інша, але загалом – це ще один учень „літературно-критичного лікнепу” ІБТ. Подивимось ближче.

„Як на мене, – нотує до свого бльокнотика наш транзитний пасажир, – аналізувати причини і сенс чорної іронії, вкладеної автором у вищенаведені символи, – не цікаво і не потрібно (А може просто – не по зубах? – Л.Р.). Не важливі й джерела алозій, що ними насичено ці поезії (Для цього, власне, й потрібні примітки, які, на жаль, не потрапили до „Камінного Шепоту”. – Л.Р.). Адже маємо цільну імпресію: марудний бодлерівський сплін. Розкласти його на складники – виглядатиме недоречним”. До честі цього

журналіста, він таки визнає свою неспроможність, переадресовуючи її „студентам відповідних факультетів”. А найбільше, мабуть, трафляє сього дописувача те, що „автор усерйоз вишикує іграшки-почуття, в які варто лише бавитися”.

О.Кочевих і на мить не припускає думку, що почуття можуть бути не лише іграшковими. І що біль, як йому і властиво, може дошкульно вражати й ... боліти. На відміну від двох перших, цей критик у своїй „компаративістиці” далі мало притомного Бодлера чомусь не пішов. А ргіогі вважаючи, що поет обов'язково повинен користуватися масками. А якщо він принципово не користується масками, залишаючи цю мистецьку стратегію іншим, скажімо, Семенкові? Який, треба додати, теж свого часу від масок відмовився. На відміну від якої-небудь Варвари Жукової. Яку остаточно розколоти змогли хіба що свої, себто чекісти 30-х. Але не про неї мова, а про поезію та її недолугу рецепцію по малоросійських друкованих закутках, що в шатах мало притомної „побутової герменевтики” викликає лише зрозумілу читацьку відразу, а відтак – принципове небажання читати „сучасну українську літературну критику”.

Актуалізуючи, до того ж, написане майже вісімдесят років тому: „Можє ніколи наша література не вимагала пунтяціої, чітко формульованої критики, як саме тепер, коли література виразно випорснула з рук окремих „жєрців од мистецтва”. Такої критики, збудованої на вмінні не лише формально-стилістично, але й широко-соціологічно охопити наш літературний процес, такої критики в нас не було останніми часами, як немає ще й тепер” (О.Дорошкевич. Літературний рух на Україні в 1924 р. – „Життя й Революція”. – 1925. – Число 3. – С. 67-68).

вересень 2003 р.
м. Донецьк

Ніколай ВІННІК

Ніколаю Вінніку 29 років. Народився в Придністров'ї, живе і працює в Москві. Відомий як перформер, автор низки художньо-соціальних проєктів, публікатор текстів відомої російської авангардистки-вісімдесятниці Ніни Іскренко. Видав поетичні збірки “96”

* * *

Ні, я не розумію,
як можна (не) любити,
якщо кругом таке
якщо кругом такі
якщо кругом так
перетак
Ні, я не розумію

* * *

Чого тобі треба
крейсер Автора
я тобі дам
Хочеш я тобі дам
чого тобі треба?

Як тобі спиться
або
тобі лише сниться
те що ти спиш
А пробудившись
раптом з'ясуєш
те що насправді
ти анітрохи
не спиш?

Ось тобі ранок
він над Невою
бачиш встає
бачиш встає
і не ляже
і буде стояти
буде стояти
і не ляже уже
ніколи

СТІЙ І НЕ РИПАЙСЯ ПАДЛО
КАЖУ ТОБІ

ПАРАДОКС

Штуки три - для онанізму,
кілька штук - для інтелекту,
решта - для душі таки.
(заробляю ж копійки,
а дивись – бібліотека!)

* * *

Довкола красивих жінок дофіга
раптом з'явилося
Хто б то сказав нафіга
довкола красивих жінок дофіга
раптом з'явилося

* * *

Дати чи не дати
от питання
приміром дам
а як залечу
що тоді

ну добре
припустимо не залечу
але все одно
якщо він обдурить
обдурить і не жениться
що тоді

ну добре
жениться
а якщо питиме
і щомісяця пропиватиме по півзарплати
весь час будемо сваритися
що тоді

ну добре
припустимо він не питиме
і зарплату додому приносить
і житимемо тихо мирно без скандалів
але ж він може взяти і зрадити
з колегою шинкаркою сусідкою
що тоді

ну все
добре
він буде вірним
на жодну іншу й глянуть не посміє
і буду в нього я одна до гробу
але якщо він колись раптом
візьме та й помре
що тоді

а нічого
тіло тлінне
а душа безсмертна
мені про це в ешиві розказали
то що

тоді даю

ГЕНДЕРНЕ

і я не я а і
і ти не ти

* * *

хто інкубмент
від інкубмента чую

* * *

блін нагорода
теж мені героя
блін знайшла

* * *

А чи знайду я необхідний дискурс?
That is a question
як сказав би Гамлет.

What can I do? What can I do?
А що як не знайду? Куди піду?
What will I do?

Переклав з російської Іван Андрусяк

Ян САТУНОВСЬКИЙ

Ян (Яків) Сатуновський (1913-1982) народився у Катеринославі (Дніпропетровськ). Учасник війни. Працював інженером-хеміком в Електросталі. Друкував вірші для дітей. Було також кілька публікацій у тамтешній газеті. Вірші перекладені за виданням: Ян Сатуновський. Среди белая дня. – М.: ОГИ, 2001. – 112 с.

ПОСЕРЕДИНІ ДНЯ

* * *

Вчора, запізнюючись на працю,
я зустрів жінку, що лізла по льду,
і підвів її, а потім подумав: - Ду-
рень, а раптом вона ворог народу?

Раптом! – а що коли навпаки?
Коли вона друг? Чи як там сказати, міщани?

Звичайна старенька на ваті,
хто її знає.
1939

* * *

Я хочу написати сто романсів,
о, романси, ах, романси,
ну, не сто, не півсотні,
я згоден на десять, - п'ятнадцять,

на п'ять романсів.
26 квіт 76

* * *

Знову понеділок,
знову неділя,
так швидко минає останній час.
4 листо 74

* * *

Один ідейний товариш
скаржився мені на іншого:
„подумати, один лише день у партії,
а вже така проблядь, така проблядь!”
на що –
безпартійна сволота,
що сумирно собі голодує –
я тільки низав плечима.
О, сумління
нашої доби,
будь воно прокляте!

* * *

Нехай я схожий на моці – прозорий у мене дух.
Зрослися мої суглоби, а про м'ясо не варто і згадувати.
І не згадається, і не наснитися
закордон черепиці,
закордонна чечевиця.

Всі дороги ведуть до Москви.
Всі народи ними ідуть.
Згвалтовані фрейлін Ільзі,
ауфвідерзеен у соціалізмі.

* * *

Я був з тих – московських
в'юнців, які ще з дитинства
збагнули, що у світі є лише один поет,
і це Владі́м Владі́мич; що Маяковський –
єдиний і незбагнений, рівних – немає
і не було;
все інше – тьфу, Фет.

* * *

Головне мати нахабство і знати, що це вірші.
4 червня 76, Феодосія

* * *

Експресіонізм-сіонізм.
Імпресіонізм-сіонізм.
Але і в РЕАЛІЗМІ, за бажання,
знайдуть угоду з ІЗРАЇЛЕМ.
20 груд 65

* * *

Це я, на смітєвому ящику,
босоніж, вибиваю чечітку.
Це я, сухою травою витираю багнет.
Це я, живу із чужою дружиною.

Це я, це не ти.
12 вер 65

* * *

Я кохав одну лише жінку.
Кохав як хмарку швидкоплинну.
Я кохав її за вузькі брови і
за груди-фунтики, таку худорлявеньку.
За очі на літеру Б: бірюзові.
8 лип 65

* * *

А кому – на, на,
а кому – ні, ні,
а Миколу Хвильового
розстріляли, чи ні?

А кому татори,
а кому лядори,
а Бориса Пільняка
до йогоїної матері?..
2 лип 65

* * *

Дякувати папі Павлу:
він зняв з євреїв гріх
за те, що ми розіп'яли
Спасителя-Христа.
А я з однією грузинкою
спав роки два тому.
Але до чого тут тато-Йося,
який був різником?

І все-таки, правду кажучи,
я відчуваю провину
за тих жидів, які волали
„розіпни Його, розіпни!“;
але і за тата-Йося
є на мені провина,
хоч група крові
у нас і не одна.
15 гру 65

* * *

Ха і Ве
Хармс
і Введенський.

Великдень.
Воскресає ліс.

Іржавий пень –
і той воскрес.

Але ці двоє –
не воскреснуть.
4 лип 67

* * *

Ця видимість сенсу у віршах сучасних радянських поетів –
властивість синтаксису,
властивість великої російської мови
керувати державою;

і ти
не клей дурня,
допоки
цілий,
пам'ятай про це!
12 лип 67

* * *

Поезія – не пророцтво, а передчуття.
Усвідомлені передчуття

НЕДІЙСНІ.

21 гру 69

* * *

Не шапіруйте їх,
не провокуйте:
кожне нагадування
про наше існування
це уже нуль цілих п'ять тисячних
підготовки до погрому.
15 бер 70

* * *

Один відомий поет (вгадайте хто)
сказав до іншого відомого поета:
Якщо вірші усвідомлені як проза,
вони багато втрачають в моїх вухах.
15 бер 70

* * *

Ніяк не запам'ятаю, що я старий
(старий – таке амплуа) – ніяк,
ніяк не запам'ятаю.
6 жовт 70

* * *

Равлику, равлику,
ховай свою душу,
не показуй ріжки,
тримай язика за зубами.
5 травня 72, Єваторія

* * *

... а, зрештою,
чи не однаково нам – писати – вільним
чи яким-небудь іншим – віршем
у концентраційному таборі...
3 лис 72

* * *

... гіперболи, метафори, літоти,
вторинні статурні ознаки
Поезії...
5 червня 73

* * *

От і вийшла
нова книжка.
Книжка вийшла,
хоча і не вийшла.
18 липня 73

* * *

Я хотів би писати як Надія Яківна.
Сперечайтесь із нею, члени союзу
радянських письменників
про членів союзу радянських письменників.
22 квіт 75

* * *

Так, сни доводять, що я мешкав серед людей.
22 травня 75

* * *

Гаспаров переклав Светонія.
Перекладіть мене!
Перекладіть!
Пере...
... тихше, збожеволів,
от до чого дійшов.
14 жовт 75

Переклав з російської Льова Роттер.

Олег СОЛОВЕЙ Ельза АЙЗЕНШТОК

БУХГАЛТЕРІЯ ТАРЕСЬКОГО САДУ

(на захист пролетарської літератури)

*Привіт, тобі, привіт... і бурі, бурі, шторму!
У нас з тобою все... за тишею - вогонь!*

Олекса Влизько

Отже, що маємо у підсумку донецько-львівської полеміки, яку не надто елегантно намагався підсумувати головний формарт-лог (див. львівський журнал “Форма[р]т”, Числа 4-5)? Маємо лише суцільну спекулятивну демагогію, порожню риторику, “загальні місця”, за Жаном Поланом. І можна було би не звертати на це увагу, але у львівській риториці ми бачимо небезпеку для всієї сучасної української літератури. Передусім, звичайно, бачимо пересічну дурість загумінкових галицьких елітаріїв, що посьорбавши польських літературних помиїв (але так і не прочитавши “Щоденник” В.Гомбровича), демонструють загальні свої невиліковну пшельвівськість. Чого на правду бракує нашим опонентам, так це елементарної логіки, а місцями – й освіти. Скажімо, пригадуючи “советські часи”, Олесь Гордон говорить лише про мовний поділ тогочасної української літератури. Тим часом, якби він був знайомий хоча б із листами В.Стуса, то знав би, що у радянській Україні було щонайменше кілька літератур. Ще більшою мірою це твердження стосується 1920-х років. Власне, і до 1917-го року в Україні можна помітити кілька взаємовиключаючих літературних дискурсів, які можна означити іменами їх лідерів: І.Франко, С.Єфремов, М.Вороний, М.Шаповал, М.Семенко, П.Карманський тощо. І головне: в усі часи література ділилася на мистецтво і графоманію. Тому нам не ходить про політичні, світоглядні, статурні, національні або релігійні чинники – лише про письменницьку сумлінність і фаховість. Якщо говорити конкретно, то уся письменницька армія НСПУ не варта якого-небудь Жадана або Олесея Ульяненка. Ось так і виникає стара українська проблема, що була в центрі літературної полеміки 1925 – 1928 рр. Література, панове, це справа вибраних; між іншим, із цим колись ча-

стково погодився навіть С.Пилипенко, суттєво зменшивши кількість графоманів у своєму літугрупованні “Плуг” (див. статтю Ю.Коваліва “Так, “Камо глядеш”...” у збірнику: 20-і роки: Літературні дискусії, полеміки, стр. 24).

Отож, у жодному разі не збираємося заперечувати цілком актуальну тезу Дмитра Донцова про дві літератури, хоча до подальших рефлексій О.Гордона вона виглядає відверто притягнутою за вуха. Але, коли наш опонент “князівсько-шляхетський устрій” протиставляє “козацько-пролетарському”, то стає зрозуміло – лише вітамінами у даному випадку не обійтися, бо де козаки, а де пролетарії... Іще польська не згінела, а натомість козаки непомітно пролетаризувалися, набувши всіх іманентних совкових ознак... Далі О.Гордон протиставляє “європейську” літературу “підсоветській чи то пак, пролетарській”. Жан Полан таки має рацію, бо слова стають мертвими брендами, люди повторюють їх, анітрохи не замислюючись над змістом. На відміну від О.Гордона, риторика 1920-х під брендом “пролетарська література” мала на увазі і “Гарт” В.Еллана-Блакитного, і партійно-колгоспний ВУСПП, але разом з тим ВАПЛІТЕ і ПРОЛІТФРОНТ Миколи Хвильового. Тому сказати “пролетарський” і не пояснити, про що йдеться – це, щонайменше, засвідчити свою повну безпорадність перед передметом розмови.

Ще кумедніше спостерігати за риторичними кульбітами О.Гордона, коли він наближається до дразливої сучасності. Варто дещо зачитувати, аби зорієнтувати читача у історії хвороби, яку донецький евгемерист Аскольд Граматик визначив як *zanuminkowa durist'* або містечковий галицький снобізм. Ми готові закластися усіма тельбухами, що Жан Полан навіть у страшному сні не міг собі уявити О.Гордона у ролі бухгалтера або вартового Тарбського саду. Ритор із нашого опонента ще той: *“Сьогодні українська література поділяється, фактично, на елітну літературу – з українсько-європейськими традиціями та “більшовицьку” – з совцько-російськими традиціями. До того ж, чітко виділяються письменники з прозахідною ментальністю та письменники зі східною ментальністю”*, і так далі. Прокоментувати це краще за М.Хвильового не можна: *“Умри, “Просвіто”, краще не напишеш!”*

О.Гордон, помітно смакуючи, розводиться про маргінальність українського Сходу, себто усього Лівобережжя. Справді, Схід жорстоко русифікувався, але разом з тим, шалений тиск Росії виворив на цих землях характерний тип інсургента, тираноборця. Саме ці терени дали Україні Г.Сковороду, О.Потебню,

Т.Шевченка, М.Хвильового, М.Зерова, П.Тичину, Н.Махна, В.Сосюру, І.Багряного, Є.Маланюка, М.Шаповала, Ю.Шереха... При нашій глибокій повазі до упівських схронів, нагадаємо О.Гордону, що саме вихідці зі Сходу – Д.Донцов, і М.Міхновський – пояснили загумінковим галицьким інтелігентам, що таке український націоналізм. І хто як не М.Хвильовий сформулював алгоритм національної політики українців у ХХ столітті, що лишається актуальним і нині? Якщо говорити про Донбас, то можна згадати і такі імена: М.Петренко, І.Світличний, І.Дзюба, В.Голобородько, Е.Андієвська, А.Солов'яненко... Щодо В.Стуса, якого О.Гордон нічого сумняшася зараховує до надбань Правобережної України, то лише коротко зауважимо, що майбутній поет залишив Вінничину у два роки, переїхавши разом з батьками до м. Сталіно (нині – Донецьк), де остаточно і сформувався як особистість. Назад Україна отримала В.Стуса уже у притомному віці, але тираноборцем поет зробився ще у Донецьку. Це засвідчують його листи і люди, які знали поета у донецький період його життя. Ми можемо упродовж багатьох годин перераховувати імена східноукраїнських письменників і науковців, що створили непроминальний запас міцності для всього українського етносу. Ми могли би почати з Г.Сковороди і завершити, скажімо, С.Жаданом, але не будемо цього робити, аби не вступати в дитячий дискурс поррахунків у пісочниці. Але якщо вже нашому опонентові ходить поговорити про білінгвізм літературних ландшафтів, то ми підтримали цю розмову, наголошуючи на полісемантичній природі літератури.

Але ще кілька слів не на тему. А.Дарбог, якого стовідсотково підтримує О.Гордон, піклується про галичанок, які *“бажають “давати” своїм галичанам: українцям, полякам, євреям, німцям і т.д.”* Хіба ж ми проти такого вибору галичанок, панове?! Єдине, що непокоїть – поляки. Чому? Спитайте у лемків або у поодиноких ще живих бандерівців. Попитайте, нарешті, людей на Волині! Можливо, вони зможуть це пояснити краще, ніж ми. Але, повторюємо, ми не проти, хоча розмивання генофонду нації відверто засмучує. Крім того, хай тоді А.Дарбог не дивується, що українці Сходу так само своїми вважають не лише українців, але й москалів, татар, греків... Для нас, мешканців Сходу, татари впродовж багатьох століть були найближчими друзями та сусідами; незважаючи на численні фальсифікації істориків і малоросійських белетристів, вони лишаються такими і сьогодні. Щодо москалів, то вони в нас – реальність, яку ігнорувати не випадає. Їх треба робити *своїми*. Як у літературі, так і в житті. А стосовно

“більшовизму” то зі спеціальної літератури А.Дарбог може довідатись, скільки стукачів було у радянському Львові. Думаємо, не менше, ніж упівських партизанів. І “советськість” в’їлася у львівську бруківку не меншою мірою, ніж у свідомість східного українця, це *спільна біда*.

Завершуючи свою філіпіку на адресу східноукраїнських письменників, О.Гордон безапеляційно заявляє, що всі вони (за винятком ІБТ, звісно) *“рано чи пізно взагалі втрачали глибинне відчуття естетичного та художнього і збивалися на голослівну публіцистичну (як С.Жадан) чи патріотичну (як П.Вольвач) патетику”*. Чи потрібні якісь коментарі для тих, хто стежить за творчістю С.Жадана і П.Вольвача? Навряд чи. А далі О.Гордон суто „поєвропейськи”, по-езуїтськи повідомляє, що *“існування літератури різних концесій... ставить сьогодні перед вибором не лише читача, а й критиків та літературознавців”*. На щастя, сьогодні читач не залежить від редакційної статті у теперішньому “Форма[р]ті”, як залежав від колишньої “Правди”, і не чекає від невідомих східних братів якихось падлянок. Чи не найбільш промовистою відповіддю О.Гордону з приводу *“двох літературних концесій”* можна вважати книги видавництва “Кальварія”. Тамтешній редактор П.Мацкевич ніколи не питає у авторів прописку, і зважає лише на якість рукописів.

Насправді українських літератур у нашому сьогодні значно більше, ніж нараховує О.Гордон. Бо навіть кожне покоління має свій літературний і літературно-критичний дискурси. Крім того, літераторів можна і варто розрізняти за стильовим і стилістичним чинниками, які дають щонайменше три дискурси: традиційний або неонародницький (рустикально-тестаментарний, за В.Єшкілевим), неомодерністський і постмодерністський. До названих уже пора додавати позаконтекстову *масову* літературу, яка почала розвиватися в Україні лише останнім часом. І головне, не забувайте про графоманів, про яких уже йшлося. Ми розуміємо, що люди не винні, що це невиліковна хвороба, але ж і коні не винні. І квіти Тарбського саду так само, або й поготів. Як бачимо, літератур в Україні значно більше і облік їх складніший, ніж це засвідчив вульгарно-соціологічний підхід О.Гордона та А.Дарбога. Сподіваємося, що науковці із цим розберуться. Щодо критиків, до яких апелює наш опонент, то з ними складніше, але водночас, і простіше, бо кожен із вище означених дискурсів має своїх власних критиків, так було завше і скрізь, як доводить уже згадуваний Ж.Полан у книзі свого життя “Тарбські квіти або Терор у художній літера-

турі”. З якої, між іншим, дехто із наших “просунутих” критиків черпає великою ложкою, але навіть не думає посилатись на автора. Небезпечно, бо існує російський переклад.

Безперечно, Олесь Гордон, цей симпатичний (sic!) галицький працеголік, не єдиний аудитор і вартовий біля брами Тарбського саду. Їх вистачає, і, зрештою, вони літературі потрібні, як і власне письменники. Не варто лише забувати, що квіти, зірвані в тому саду, надто гостро й інтимно відчують чії руки до них доторкнулися. Тому в одного назавше залишиться пречудовий гербарій, у іншого – незабутні враження від самого лише споглядання тієї краси, а у когось ці квіти просто загинуть за кілька годин. *“Квіти – вони розумні, – говорить Аскольд Граматик, – вони відчують душею”*. А ще, як сказала одна літераторка, – *“мистцеві не потрібні критики, лише поціновувачі”*. І, напевно, щасливий той мистець, у якого критик і поціновувач співпали в одній особі. Щастя нам, грішним, у цій подорожі Тарбським садом, яка, власне, і є єдиною метою літератури і будь-яких про неї розмов.

*жовтень, 2002 р.Б.
Місто-на-Кальміюсі*

Володимир БРЮГЕН

ІЗ “БЛОКНОТІВ”

Є таке невеличке українське село — Санжейка, в Овідіо-польському районі на Одещині. Сухе, настояне на травах повітря єднається там із морською вологістю, а тополі край доріг лише підкреслюють безмежність цього степового простору. В останні роки я почуваю особливу вдячність до того куточка землі, бо там легко думається й пишеться, бо затишно й привітно в красивому домі моїх одеських друзів — Тетяни Чеславни й Ростислава Петровича Ярмоловичів.

Дочка репресованого архітектора поляка, Тетяна Чеславна зазнала скрут із здобуттям вищої освіти. Деякі з юних мрій, пов'язаних із світом творчості, лишилися нездійсненими. Вона прекрасно співала (голос пропав від нервових стресів), ще в школі писала цікаві вірші, малювала. І зберегла дотепер діяльну й творчу натуру. Вона робить чудові інкрустації, прекрасно володіє словом, вона самовіддана й захоплена читачка... А з яким захватом спостерігаєш, як під її руками з якоїсь картоплинки чи морквини раптом виникає кумедна тваринка! Її злагоджений життєвий дуєт із капітаном дальнього плавання Ростиславом доповнюють талановитий син Юрко й двоє чарівних онучок. І ще ця жінка не може обійтися без друзів. Вони так природно вписуються в атмосферу дому, вони так добре почуваються в ній. Ось чому я хочу присвятити “хазяйці Санжейки” черговий цикл своїх блокнотних нотаток, писаних в Одесі минулого року.

В. Брюген

Санжейський букет

Тетяні Ярмолович

* * *

Я не залишаю своєї колії; вона лише робить примхливі зигзаги.

21 серпня 2001 р.
В поїзді Харків-Одеса

* * *

“Зручність” літератури: особисте йде в неї, а для життєвих ситуацій залишається безособове.

22 серпня.
Пляж “Аркадія”

* * *

Філософи приховують своє нефілософське минуле. А втім, свою філософію виводять саме з нього.

* * *

Що значить — “вчити людей”? Це значить силувати їхню волю.

А що означає для людей “учитися”?.. Це значить із задоволенням сприймати все, що виправдовує їхнє безвілля.

* * *

Всі люди про все мають “тверду думку”, що її можна пальцем проткнути наскрізь.

* * *

Як неможливо рік провести без моря, так неможливо в Одесі день провести без моря.

* * *

Дуже люблю почуватися в стрімкому стані, в стані руху. Поїздки його провокують і підтримують.

* * *

Усе почало швидко звужуватися. Часові й географічні рамки звужуються. І тільки простір думки розширюється безмежно.

16 станція В. Фонтана

* * *

Декорації без дії перетворюються на декорації бездіяльності.

* * *

Сон розуму виплоджує страховиськ, а пробудження розуму їх нищить.

25.VIII.01.
с. Санжейка

* * *

Минуле потребує не емоцій, а розуміння.

* * *

Не вистрибувати з поточного дня — значить не втратити повноти життя, не припиняти його смакувати й розтягувати. Наповнення хвилини важливіше за наповнення року.

Справедливість мовленого особливо наочна, коли поруч із тобою живе в домі 98-річна жінка, якій півроку тому лікарі відвели кілька годин життя.

* * *

Здатність (і готовність) до нового кроку визначає упевненість ходи.

* * *

Побачене наяву завжди блідніше за побачене внутрішнім, “вторинним” зором.

* * *

Від розчулення малієш, від тріумфу слабнеш.

* * *

Не потрапляти сьогодні в той простір, із якого ти вийшов учора.

* * *

Ти пам'ятаєш **своє життя**, а от інші пам'ятають **своє** твоє життя.

* * *

Кришталевий образ кохання розбивається рано чи пізно; та любов міцніше тримається на уламках, у яких відбивається сонце.

* * *

Саме змінність декорацій підтримує безперервність дії.

* * *

Схоластичний заум Жака Дерріда позбавлений особливого змісту. Якби коло ідей, що його приваблюють, викласти прозорою мовою, то вийшло б разів у десять коротше й, вочевидь, у стільки ж разів цікавіше. Він наводить цитати із Фрейда й наліплює на них словесні ярлички, що здаються просто зайвими, бо сам Фрейд промовляє про себе значно краще й змістовніше. Дивовижне мистецт-

во насмикувати різнорідні факти й так безбарвно їх обрамляти. Петляє зигзагами, не відаючи сам, чого домагається. А вже нудьга від такого читання безмірна.

* * *

Що втрачає значення, втрачає й смисл.

* * *

Можливе значення без смислу.

* * *

Що зникло начисто? Прагнення накопичувати враження взапас.

* * *

Людина має бути потрібною для когось, інакше вона не потрібна собі.

* * *

На словесній нитці можна повіситись, але можна й майорити прапорцем.

* * *

Живеш пам'яттю, помираєш передчуттям.

* * *

Маятник від надії до відчаю ніколи не зупиняється.

* * *

“Відпрацьований час” проживається вдруге — через сон — у бажаній якості. При тому він може бути пережитий за нескінченно малу величину часу.

* * *

Не зазіхати на час будь-кого і означає відкинути всякі зазіхання на свій.

* * *

Як легко думати про те, що було; як непотрібно думати про те, чого не було.

* * *

Повертатися слід не до когось, і не до себе. А кудись, до чогось. Наприклад: від моря — до лісу. Від одеських автомобілів — до велосипеда.

* * *

Людина, постійно присутня в житті іншої людини, може бути виробником блискавок, а може бути й громовідводом. І це — одна людина.

* * *

І про людину можна казати, як про корабель: не упорався із управлінням собою й потонув.

* * *

Стережися, як вогню, робити щось заодно з кимсь.

* * *

Визнавати своє минуле “помилкою” може лише неповноцінний або несповна розуму.

* * *

Перегляд свого життя й “справ” такий же беззмістовний, як рахування морських хвиль.

29. VIII. 01.

с. Санжейка

* * *

Зробленого, мовленого, почутого не прокручуй безперервно в голові, не перетворюй її на заїжджену платівку.

* * *

Глибинний сон тоді нас залишає, коли його реальність перевищить.

* * *

Я знаходжу в Санжейці суміш Коктебеля й Старого Салтова, а також прикарпатських сіл. І все це лише підтверджує моє давнє переконання, що земля всюди нагадує іншу землю, а люди всюди нагадують інших людей.

* * *

Ген тінь моя від кримських берегів беззвучно відділилась і плине аж сюди... Он друга із Болгарії летить по хвилях... І третя, напівзабута, із Туапсе маха рукою... Та стрітися в мені їм не дано, як не дано в мені знов поміститись.

* * *

Як це часто в житті: стан — той, а дії — не ті. Або: дії — ті, а стан — не той.

* * *

Тільки стан має визначати дії. А дії надто часто руйнують стан.

* * *

Дослухатися, вслухатися, всмокувати гуркіт моря або шум лісу — важко знайти інше таке ж осмислене заняття. Хіба що споглядання каменюк у японців.

* * *

Який старомодний Луї Селін, як захаращують його мову монотонні повтори, як нецікаво пише любовні взаємини... Яка нудна “Подорож на край ночі”! Даремно я намагався хоча б щонебудь знайти в цьому “скандальному” авторові. Скандали вивітрилися, епоха слухає інші голоси. Селін не має живучості класики.

* * *

Розповідати свої сни не треба. Краще записувати. І у формі реальності. Адже вони її трансформують, до неї ж і прагнуть.

* * *

Людина повертається до себе, але не в себе.

Вік робить людей беззахисними, однак перетворює їх на прихисток для молодших.

* * *

Думання завжди входить у суперечність з усім і з усіма. На те й думання.

* * *

Свідомість, у якій миттєво зникає щойно побачене й миттєво виникає що завгодно небачене.

Прокляття чи винагорода?

31. VIII. 01.

Пляж

* * *

Вдячний за краплю уваги, та до посиленої уваги ворожий.

* * *

Напружені сні втягують до свого виру безліч людей, нашаровують нові взаємини на старі, вимагають незвичних дій, згущують тривожні стани — і дають з пробудженням незмірне полегшення.

* * *

Свято життя, бенкет життя — для тих, хто їх бачить і відчуває щомиті, всією шкірою.

* * *

Прекрасні дні завжди останні. Ось чому всі повинні бути прекрасними.

* * *

Дуже люблю розмовляти, але тільки з тими, хто готовий слухати. І сам із величезним задоволенням стаю слухачем. А публічні виступи розлюбив.

* * *

Чому треба зберігати вірність коханій людині? Бо в ній міститься неймовірність.

* * *

У кожному дні є простір для **роботи заради власного задоволення**, яка повинна бути необхідною і достатньою.

* * *

Прокинувшись, іди за сонцем. Лети за сонцем. Повзи за сонцем.

* * *

Якщо художня література не розкриває — в будь-якій формі! — анатомії душі, то вона неповноцінна. От ще чому негарний Селін. Він без упину нанизує дрібні статичні описи, не піклуючись про захопливу динаміку. Готуючи котлету, старанно розкладає рядком компоненти фаршу, але “забуває” звести їх до купи та обсмажити. Його головний герой (оповідач) — якийсь механічний предмет серед мигтливої пістрявості обставин.

* * *

Ох, спокуса казати щось, коли все уже мовлено!

Але ж знаходиться!

І ніколи не скажеш “усього”.

* * *

Життя минуло в маніакальному русі. Він же здатний перероджуватися лише в безцільний. А поставлена й переслідувана “ціль” збиває ходу й перетинає подих.

3 вересня 2001 р.

с. Санжсейка

* * *

Ніяких дій, що випереджають бажання, і ніяких бажань, що випереджають дії.

* * *

Бажання й дія сходяться в одній точці.

* * *

Було надто багато прощальних і зустрічних рухів, аби тепер для кожного кроку лишалося тільки радісне пізнання.

* * *

Людина хоче зберігати те, що нищить її життя, й нищить те, що її життя зберігає.

* * *

Я нічого не розумів у собі, та робив вигляд, буцімто розумію. А нині — розумію все, та роблю вигляд, буцімто не розумію.

* * *

Ти свій претензій віз, в запас зготовлений для всіх і кожного,
скоріш переверни чи по дорозі кинь.

* * *

Люди чекають якогось оновлення, шукають якісь нові точки
відліку... Але чому ж пов'язувати це тільки із статевим життям?

* * *

Не обов'язково поділяти з кимсь теперішнє. Проте важливо
поділяти з кимсь неподільне й безповоротне минуле.

* * *

Життя сповнене смішних перебільшень і трагічних недооці-
нок. Його обличчя викривлюється страхом невідомого, відсутні-
стю простору для маневру й острахом узнавання.

*5 вересня 2001 р.
В поїзді Одеса-Харків*

* * *

Свобода не шукає собі доповнення.

* * *

Сильна особистість не тримає зла.

* * *

Почати життя “по новому колу”? Але ж окрім кружляння в
ньому нічого й немає.

м. Харків

Олександр БОРГАРДТ

ЖИТТЯ ТА КЛОПОТИ АСТРОЛОГА ЙОГАННА КЕПЛЕРА

Автор не вірить у знову модну астрологію, та з двох причин.
По-перше, надто це складна наука, щоб її могли розвинути ще
тоді, коли не знали як слід астрономії. По-друге, пройшли століття,
а ми так і не маємо статистики справджування астрологічних
прогнозів. Однак, реальне життя, часом, представляє нам загадки
не до розв'язання; саме про одну з них – нижче.

* * *

Йоганн Кеплер народився 27.12.1571 у Вайлі, десь 20 км.
на захід від міста Штуттгарт. Ще стільки ж на захід лежить
долина Райну, а все це разом є розлегле німецьке князівство
Вюртемберг.

Батько – Гайнріх Кеплер, незабаром опинився у бігах, бо,
як писав згодом Йоганн, – “був авантурної вдачі, гвалтівником,
хутким на сварі”. Зле ставився й до матері – Катаріни з дому
Гюльден.

Передчасно народжений, хирлявий та хоробливий Йоганн,
зумів розвинути в собі потужний розум, хоч і полишився малим,
худорлявим та короткозорим. Він ходить до різних шкіл у Леон-
берзі, між Вайлем та Штуттгартом, а на роки 1589-1594 припадає
навчання в університеті Тюбінгену, 40 км. на південь від Штут-
тгарту; дуже ґрунтовна освіта.

Він хутко набуває слави астролога та живе радше складан-
ням гороскопів, ніж своєю математикою. Його слава шириться, та
незабаром його запрошують, як математика та астронома, до дво-
ру імператора Рудольфа II (1552-1612, імпер. з 1576), до далекої
Праги. Там працював тоді імператорським астрономом дан Тихо
де Браге (1541-1601), якого й замінив Кеплер, пропрацювавши з
ним разом майже рік. Браге склав найбільш точні на свій час
таблиці руху семи планет, уживаних в астрології, та ними й
скористався Кеплер, виводячи свої три славетні закони руху
планет. Але, чи не сто років потім, коли спираючись на них,

Айзек Ньютон (1643-1727) отримає свій закон всесвітнього тяжіння, та, в свою чергу, виведе закони Кеплера з рівнянь механіки, – вони посядуть належне місце в науці.

Сучасниками Кеплера були вчені світової слави Галілео Галілей та Рене Декарт; в той же час жили Мігель Сервантес та Вільям Шекспір.

Але, попри це, епоха була рясною на упередження та забобони, бо всією християнською Європою, крім Іспанії, Нідерландів та Скандинавії, – шаленіють судові процеси; судять посібників диявола: чарівниць, чаклунок та відьом. Їх годиться тільки палити живцем, що, власне, й робиться.

Завдяки цій пошесті доля знову зводить Кеплера з матір'ю, яка живе у Леонберзі. Бо її теж І615 прихоплює епідемія переслідувань, завдяки якій у Вайлі 1615-1629 спалено 38 чарівниць, а в Леонберзі тільки за одну зиму 1615 – шестеро.

Справа ускладнювалася тим, що пані Кеплер мала загальну опінію баби злісної та чварливої, не мала друзів. Про це писав навіть син, обмірковуючи гороскоп матері. Подає її, як “малу, чорняву розмиловану у плітках та вельми чварливу”. Гороскоп матері був близький його власного та це інтригувало Кеплера, як фахівця. Він намагається виявити з цього, чи може людина свідомо протидіяти негативному впливові планет на хід подій? В його власній астрологічній практиці це відобразилося в застереженні, що планети передбачають лише в *загальному*, створюють *тло* подій, а на ньому людина має приймати власні рішення.

Обвинувачення матері розпочалося з дурниці, як то переважно бувало. Позовницею стала дружина шкловува Якоба Райнбольда, що терпіла на якусь невилікувальну хворобу. Вона й звернулася до пані Кеплер по допомогу. А та, ніби, піднесла їй келих вина, від якого стало зовсім погано; бо то був, наче, диявольський напій.

Обурена звинувачена відповіла, що її сусідка – то відома всім хвойда, яка десь підчепила погану хворобу, загострену через невідповідні ліки. Зчинився рейвах, але пані Кеплер твердо стояла на тому, що є доброю християнкою, та про жодні чари поняття не має.

Тодішня методика розпізнавання чаклунок знала чимало заходів. Було й таке “випробування слізьми”: підозрюваній читали про муки Христові, на що та мала лити слізи, як вона є добра християнка. Пані Кеплер не вронила й слізинки, пояснивши, що вже всі виплакала з нагоди чоловіка, – гульгтя, пияки та

брутала. Оскільки ж чимало людей ще пам'ятало збіглого Гайнріха Кеплера, то... Вдалося якось відбитись. Кеплер забирає матір до Лінцу, але вона через рік повертається, засумувавши, чи то за рідними краями, чи то за їх плітками: в Лінці вона нікого не знає. Кілька років її залишають в спокої потім все розпочинається знову.

Звинувачення, і старі, і нові. Диявольським вином вона, ніби, отруїла ще когось; іще хтось бачив, як вона пройшла крізь зачинені двері. Натомість сидіти вдома та плекати онуків, вона вештається містом. Та так, що одного разу її бачили одночасно у кількох місцях; ну, і всяке таке.

Цим разом обвинувачення настільки серйозні, що влітку І620 її кидають до в'язниці, а це є дещо обтяжливе для старої у 73 роки. Кеплер знову приїздить до Леонбергу в супроводі правника, бо попередні допити (хоч і марні) проведено, а далі його мати мають піддати тортурам. Але Кеплер добивається так званого “террїто”. Це тільки показ підсудному знарядь тортури та погроза ними.

Стара, що пробула прикутою на ланцюзі 14 місяців, з цікавістю роздивляється. Розглядає, загорнувшись до своєї чорної капи, катівські знаряддя та глузливо посміхається в обличчя катам. На загрозу тортур вона так само злісливо відповідає, що хоч би вони всі жили з неї повисмикували, – нічого не почують. Бо – їй нема в чому зізнаватись. Того ж 1621 її вимушені випустити, а півроку пізніше вона і помирає, але у власному ліжку. Якби не це, вона – певно, жила би й далі, на зло переслідувачам. Попри свою пліткуватість та злослівність – Катаріна Кеплер була відважною жінкою. Крім цього особистого нещастя, в житті Кеплера було й загальне, – Тридцятирічна війна (І618-І648), кінця якої він не дочекався. Її почав та вів рід Габсбургів, та коли мудрий Рудольф II поблажливо ставився до протестантів, то його наступник Фердинанд II (І578-1637, імп. з І619), – був вихованцем єзуїтів та удавав із себе правомірного католика. Війна шаленіла всією Німеччиною. З 1630 – в обороні Реформації, до неї прилучається Швеція та її війська домінують на театрі війни. Не надто численні, але рухливі, свідомі, дисципліновані та організовані, шведи, ести та фіни – б'ють війська імператора, створені з різної найманої збіганини. Принагідно зауважимо, що ці протестанти півночі в окупованих ними містах рішуче припиняли відьмівські процеси; відсутні в Швеції й невідомі в Естонії або Фінляндії, де ворожитство було в побуті ще з поганських часів.

Якось змінює стан речей лише Празький мир з німецькими протестантськими князівствами проти шведів (1635), три роки по смерті шведського короля Густава II Адольфа Вази під Лютценом та французько-шведська війна (1635-1648). Все вгамовується лише кінцевим виснаженням Імперії та Вестфальським миром. Він, замість нових габсбурзьких здобутків – закріплює повну незалежність Німеччини, хоч і розділеної на окремі дрібні чи великі князівства.

Але, перейдемо до двох гороскопів Кеплера, складених для тої самої людини. Обидва справдилися на диво точно, створивши авторові репутацію пророка за життя й по смерті. Та загадку не до розв'язання для нас. Точніше для тих із нас, хто не схильний вважати астрологію наукою.

Історію про них ми дозволимо собі почати не з початку, а з кінця. У 1634 такий собі Волтер Деверо, капітан полку ірландських драгунів полковника Волтера Батлера, – з 'явився у Відні вимагати належної йому кіллерської заплати. За те, що в місті Хебі вломився з шістьма драгунами до дому Альбрехта фон Вальдштайн, генералісімуса (хоч і знятого з посади), – та власноруч проткнув ного ланцем. Але, за це вбивство (були й інші) він не отримав нічого. Імператор застерігся бруднити себе, зробивши вигляд, ніби вбивство генералісімуса, – то тільки випадок звичайного бандитизму.

Війна геть спустошила половину Європи та її душею довший час був саме генералісімус (з 1625) імператора, герцога чеського Фрідлянда Альбрехт фон Вальдштайн (1583– 1634), та мало не всі перемоги цісарської армії належать йому. Але, невдала кампанія 1632 та налягання ворогів Вальдштайна призвели до гніву Фердинанда та його зміщення. Цей охоче перевалював власні прорахунки на інших.

Бо військове становище перемінюється по висадці шведів 1630. Вони хутко виходять на лінію Франкфурт на Одері – Магдебург, а до того – воюють і взимку. Магдебург відбивав штурмом 20.05.1631 командуючий Ліги католицьких князівств на чолі з Баварією, – граф Йоганн Тіллі (1559-1632). Місто він спалює, а городян вирізує, але... Вже 17 вересня шведи під Ляйпцігом розганяють армію Тіллі, а до шведів приєднується Саксонія: війська генерала фон Арнім ідуть на південь та восени 1631 окупує Прагу. А наступного 1632 Густав II Адольф знову громить Тіллі на річці Леху та займає Мюнхен, столицю Ліги.

Все це не уходить уваги Вальдштайна, та він починає таємні переговори зі шведами, про перехід на їх бік. Намір є очевидним – відновити незалежність Чехії та стати її королем.

Донос на нього зробив таким собі польовий маршал Оттавіо Пікколоміні, італійський авантюрист, що не без сприяння Вальдштайна дослужився високих посад. А вже імператор підписує 24.01.1634 указ про зняття Вальдштайна з посади головнокомандуючого.

Загадковим (хоч і підтвердженим) є те, що вся історія підвищення, падіння та смерти герцога фон Вальдштайн – були задалегідь, без подробиць, але точно, – передбачені в його гороскопах, складених Йоганном Кеплером; кожний – десь на дванадцять років уперед.

Перший з них відноситься до 1609, ще перед одруженням Вальдштайна з Лукрецією фон Ландек, яке перетворило збіднілого провінційного дворянина на заможну людину. Кеплер провістив йому тоді швидке збагачення та отримання все більш високих посад в армії, але – не тільки. Повідомив Вальдштайну, що той стане самотнім у житті, жорстоким, жадим до багатства та чварливим. А майбутньому герцогові тоді вже було 25 років, все життя було попереду. Та, все це й справдилося, і з дивною для нас точністю. Чи мислимо трактувати це, як *здогадку*? Так, мислимо все, але... коли співставити кількість передбаченого, подій та обставин, одне слово – параметрів, – імовірність вікового збігу можна відкинути, вона буде близькою нуля, як би прискіпливо її не підраховувати.

Тим часом, мало не в zenіті кар'єри Вальдштайна – покінчується термін першого гороскопу. Герцог знову звертається до Кеплера в Лінці. Але, його другий гороскоп – непорівняно гірший від першого. Він провіщує подальші успіхи на службі, підвищення до головнокомандуючого, але й підступність ворогів, рану на полі бою, гнів імператора та загрозу гвалтівницької смерті у власному домі. Саме десь на початку зловісного 1634 (вона сталася 25 лютого). Можливо, що така відвертість астролога дещо й розхолодила герцога, який обіцяв Кеплерові сприяти в отриманні досить помітної заборгованості від двору, ще з часів імператора Рудольфа.

Схоже, саме тому й скінчив передчасно свого життя астролог та астроном імператора Рудольфа II, Йоганн Кеплер, що надумав особисто поїхати з цим на з'їзд католицьких князів – райхстаг у Регенсбурзі, щоб там і представити свої претензії.

Законність яких не викликали жодного сумніву. Чи було подальше передбачене в його власному гороскопі? – цього ми, на жаль, не знаємо. На райхстаг, заощаджуючи гроші на карету, Кеплер поїхав верхи та застудився в дорозі. Він захворів на запалення легенів, а кілька днів по тому і помер в Регенсбурзі 15.11.1630; йому не було ще 60 років. Великий астролог був дуже схожий на свою мати, так само малий, чорний та худорлявий. Але – зумів заглянути до майбутнього.

Вирішальна битва під Лютценом 16.11.1632, де наклав головою король шведів, естів та фінів – Густав II Адольф Ваза, та був поранений Вальдштайн, відставка герцога та його насильницька смерть, – все це відбулося вже ген по смерті астролога, що їх передбачив.

Астролог та астроном імператора Рудольфа II був урочисто похований на міському цвинтарі Регенсбургу, але наступна облога міста шведами 1634 призвела до таких ушкоджень, що могила Йоганна Кеплера з тих пір вважається невідомою.

м. Донецьк, 2000 р.

Анатолій ДНІСТРОВИЙ

ПІНГВІНИ З МОРОЗИВОМ

Вишневі штори повністю не закривають вікна і до великої темної кімнати широкою вертикальною смугою пробивається тьмяне, понуре від дощового дня світло. Падає на червоний килим з темними візерунками, на низькі старовинні меблі, на картини осінніх пейзажів, роблячи їх холодними.

Білява дівчина стоїть між шторами і задумливо дивиться у вікно. Вказівним пальцем малює на склі невидимі візерунки, шепоче сама до себе. Настільки зайнята своєю справою, що виникає враження, ніби вона робить щось серйозне і значуще.

У протилежному від вікна боці кімнати, у відчинених дверях, за дівчиною спостерігає середнього зросту чоловік у темно-коричневому костюмі. Чорні вуса підкреслюють блідість його обличчя. Посивілі скроні підказують, що йому за п'ятдесят. Із-за його спини визирає повна літня жінка у сірому платті. Її накоплені губи гарячі і нервово рухаються, породжують тихий здавлений голос, від якого чоловік патетично киває головою.

– Мене дуже хвилює її поведінка, раніше такого з нею не було. Це якась нісенітниця. Зрозумійте...

– Нема підстав для хвилювання, пані Ольго. Можливо...

– Та ні! – перебиває. – Зрозумійте, ось *це*... повторюється щодня. Вона про все забула, її цікавить лише те кляте вікно!

– Тихіше, тихіше.

– Ну, що Ви на це скажете?

Чоловік погладжує вуса, позолочений годинник виблискує на зап'ясті.

Цієї миті дівчина пирскає зі сміху, шумить. І знову тиша, лише маленький палець виводить на склі візерунки.

– Може з нею побалакати?

– Не знаю, – знизує плечима жінка. – Я пробувала, але вона робить вигляд, наче мене нема, ніби я – шафа.

– Ви дозволите?

– Будь ласка, будь ласка.

Темно-коричневий костюм безшелесно підходить до вікна. Відслонивши штору, від чого у кімнаті світлішає, вусатий стає коло дівчини.

– Обережно! Злякаєте пінгвінів!

– Кого?

– Пінгвінів, – повторює вона. Вусатий помічає на її обличчі тривогу, але ця тривога ще більше підкреслює її свіжу юність. Він, ніби заворожений, стовбичить біля неї і не може вимовити жодного слова, хоча силкується придумати дотеп або привід. Тим часом спостерігає за нею, не зводячи очей з її обличчя, ковзає поглядом по маленьким повним губкам, по акуратному, трохи смішному носикові, по гарячо-карих очах, які горять зацікавленістю. Повні рожеві губки тим часом стулюються, знову розлучаються, завмирають. тремтять і розлучаються. Дівчина говорить про себе. Вказівний палець малює на склі симетричні лінії, виводить незрозумілі візерунки.

– Що ви робите?

– Малюю палац.

– Гм...

– Ви що, його не бачите? Он він... там... – показує поглядом на вулицю.

Вусатий дивиться у вікно й бачить самотню темносіру постать дощового плаща, що, згнітившись і згорбившись, мандрує вулицею. Під ногами людини шурхотить сміття, яким укритий весь асфальт і вітер гонить його разом із подорожнім.

– Палац? – запитує вусатий.

– Так. У ньому живуть пінгвіни і дарують гостям морозиво.

– Але ж зараз холодно, можна застудитися? Крім того – дощ.

Серйозно і водночас невинно зиркає на нього:

– Вам, дорослим, цього не збагнути.

– Справді. А чому я не бачу пінгвінів?

– Бо їх нема.

Здивовано сміється, погладжуючи вуса.

– Їх нема, але вони присутні. Я це відчуваю.

Вусатий переминається з ноги на ногу, складає перед себе руки.

– Подивіться, чи є карга? – кидає, не оглядаючись, білява.

– Хто?

– Ну, моя мама.

Він незграбно й несміливо, по-злодійському повертає голову. В напівтемряві повна літня жінка запитливо киває.

– Стоїть.

– Все їй цікаво, – каже крізь зуби.

– Чому Ви малюєте палац, а не щось інше?

Дівчина червоніє, на обличчі народжується сором'язлива посмішка. Із задньої кишені синіх джинсів дістає складену, пожмакану газету.

– Ось, – показує вусатому. – Я з нею ніколи не розлучаюся. Тут казочка про палац, де живуть пінгвіни і дарують гостям морозиво.

– Цікаво, – посміхається він.

– Цю казочку написав і присвятив мені колишній мій друг, – захоплено випалює. Чоловік помічає, як важко починають підніматися її груденята. – Але зараз його нема, його нема, бо він помер, бідолаха, – пирскає зі сміху. – Він був таким дурником, таким дурником. У нього завжди від холоду червонів ніс і текли соплі, і коли ми цілувалися, він розмазував ними мені по обличчю, хоча цього, певно, не помічав. А ще він мріяв запустити здоровенні гострі вусиська, як в одного відомого художника. А ще соромився своїх прищів, – регоче. – І коли... і коли... – захлинається сміхом, – коли він лежав у труні, то на його блідому обличчі, знаєте, знаєте... як їх було видно? Знаєте? – заливається новим потоком сміху.

– Галинко, – перебиває її. – Так не можна!

– Що не можна?! Що?!

– Не кажіть так.

– Що не кажіть так?! Він був поганим, поганим, поганим! Чуєте?! Поганим! Знущався наді мною, прив'язував до ліжка.

Вусатий втомлено дивиться у вікно, порожня й мокра вулиця навіює нудьгу, хочеться додому.

– Він був поганим... – тихо, ніби сама до себе, видавлює білява. – Але казку написав добру.

За їх спинами скриплять двері. Обоє обертаються, в кімнаті нікого ще й зачинені двері.

– Ви маєте морозиво? – запитую, дивлячись йому прямисінько ввічі.

– Ні.

– Обманюєте! – вигукує, нахилившись до нього.

Раптом, він відчуває, як її рука обережно лягає йому на пах. Від несподіванки вусатий аж здригається, подається назад. Але губами вона занурюється в його вуса.

– Не треба.

– Хочете, зроблю Вам мінет? – шепоче, заплющивши очі.

– Прошу Вас, не треба, – відступає на крок. Не знає як себе поводити, роздивляється кімнату. На Галю глянути не наважується.

– Не бійтеся. Я Вас не чіпатиму. Хоча всі ви цього прагнете. На заваді те, що я шизонута. Так? Тільки нічого не говоріть, я знаю що кажу. Мені навіть маленька дівчинка-сусідка услід кричить: пора здавати аналізи.

Вусатий, дивлячись на її обличчя, що пашіє від гніву, пробує її заспокоїти.

Пауза.

– Ми злякали пінгвінів. – Суворо каже білява. – Вони цього можуть не пробачити.

– Заспокойтеся, Галю.

– Не втішайте мене. Мені це не потрібно. Бо тут усі смердять. Мені не треба смердючого втішання. Тут усі смердять, ніби зіпсовані креветки, знаєте, такі маленькі, мертві, зіпсовані креветки. Ви ніколи їх не нюхали? Скупі й підступні зіпсовані креветки. Я добре бачу, вони думають, що я таки дурна, я добре бачу, як вони поволі підповзають до мене. Ні! Не до мене. Вони сповзаються, мов голодна хробачня, на моє тіло. Їхні щупальця, зіпсовані й смердючі щупальця... Вони торкаються до моїх грудей, щипають їх до крові. Вони залишають на моєму тілі свої слизькі, холодні сліди. Це мертвий слиз. Ви його що, не бачите? Придивіться уважно. Хочете, покажу. Ось тут. – намагається зняти з себе футболку.

– Галю... – зупиняє її вусатий.

– А Ви знаєте, їм подобається власний слиз. Вони потім його злизують з мене, з моїх грудей, ніг, рук, живота, шиї. Вони цілують усе, до чого торкалися... А знаєте, як зі мною поведився мій писака казочок? Ні? Він приводив мене до своїх друзів і ми чемно розмовляли про мистецтво, про дадаїзм, Елюара, Арто й іншу муру, адже більшість друзів цього дебіла художники й поети... Ми розмовляли про поезію, читалися твори, сперечалися, репетували одне на одного, ніби недоумки. А потім... потім робили гучне застілля, після чого... тоді всі роздягалися, ходили одне перед одним в чому мати породила, вони роздягали й мене, і липли, липли, як мухи.

– Досить.

– Ні, не досить. Потім вони реготали, вдовольнялися мною, смердючі, здохлі, зіпсовані креветки. А під кінець всі ніби дуріли.

Один мазав мої груди варенням, а цього не хотіла, я просила, благала, плакала. А він реготав мені в очі і його слина потрапляла мені на обличчя, реготав і кричав “стара, не приколуйся”. Інший лив мені на голову шампанське, й воно текло за шиворіт, а ще один, Ренуар, брав фарби і розмальовував мене, а коли це набридало – тоді, цей покидьок робив із мого тіла палітру. Чуєте? А коли я поверталася додому, то мати любо лупцювала рідну, кохану, єдину донечку, своє дитятко, своє янголятко, лупцювала, бо я довго вешталася і змушувала її плакати. Люба матуся була ременем по голові, шкіра тріскала... Ви думаєте я заплачу? Мое минуле не варте сліз. Я віддала себе повністю пінгвінам, з ними затишно. Вони мене люблять. І взагалі, я їм потрібна. Чуєте? Я їхня, а не Ваша. Ідіть звідси, ідіть! Ви лякаєте моїх пінгвінів, вони бояться Вашого блілого обличчя. Чуєте?

Насилу видавивши “до побачення”, вусатий, несміливо задкуючи, хоче дійти до виходу. Повна літня жінка нетерпляче до нього підскакує, крутиться довкола нього, запитуючи “ну що там?”, а він повільно одягаючи плащ, ніяк не може второпати, коли встигла змінитися погода, адже зранку дощу не було. Йде до дверей.

Жінка не витримує:

– Ну?

– Осінь знову підвела.

– Що там? – підвищує голос господиня.

– Нічого. Пінгвіни з морозивом. – буркає він і виходить під дощ, забувши розкрити парасолю.

Євген БАРАН

АНТОН МОРГОВСЬКИЙ:

ПРОЖИТИ (ПЕРЕБУТИ) ЧАС ЖИТТЯ...

Антоніві було відведено часу небагато – 14 липня 1957 року – 29 грудня 2001 року – 44 роки 5 місяців 15 днів. Однак, він зумів цей час не просто прожити (перебути), він зумів його перемогти. Він *був* у цьому часі. Це не кожному вдається – БУТИ. Останній зі своїх романів – “ИНШИЙ” – Антон присвятив проблемі ЧАСУ: “Час як прокляття. Говоримо про нього, як про щось реальне, односторонньо існуюче, а насправді – нема його. Блеф”.

Він народився в смт. Першотравенськ Баранівського району на Житомирщині у польській родині. У 1974–1979 роках навчався у Київському університеті (українська філологія). Дебютував у 1980 р. повістю “І тоді я прийду...”, а ще через два роки вийшла його перша книга повістей під тією ж назвою. У 1989 році вийшла друга книга прози “Свято білої сорочки”, тоді ж у Лодзі (Польща) вийшов польською мовою нарис “Феномен Кашпіровського” (у середині 80-х Антон Морговський був референтом Кашпіровського). До 1995 року займався бізнесовою практикою (видавець у приватній фірмі). З листопада 1995 по квітень 1996 року перебував із сім’єю на лікуванні в Польщі (Вроцлав), де хотів залишитися на постійне місце проживання, офіційні подання робив ще на початку липня 1997 року. З 1996 року повертається до активної творчості. Пише романи “Фіфті – фіфті” (1997), “Фіропа еси...” (1996), “Аве, Маріє, аве!” (1998), “Нелюбов” (2000), “Инший” (2001), повісті “Смерть у золотих пісках” (2000), “Тінь птеродактиля” (2001). Помер після тривалої хвороби (цукровий діабет, що спричинив рецидив гангрен), яка загострилася з осені 1994 року. З офіційною інформацією все.

Тепер надаю слово А. Морговському (щоденниковий запис від 2 січня 1995 року): “Я нарешті зрозумів, що серйозно хворий – це розплата за попереднє життя. Решту, скільки залишилося, я буду займатися основним. Це мій обов’язок. Досі я нехтував ним, вважаючи, треба робити перше *те*, що для сім’ї, а *ТЕ* – встигну. Са-

мообман. Коли приходиться криза, ти нікому не треба, і це підтвердили останні факти. Не вдаюся в подробиці, додам лише – я був на межі самогубства. Безсилий, “сліпий”, безпомічний і забутий, оточений зневагою і принциповою СТИНОЮ МОВЧАННЯ”. Цей запис пояснює причини, які змусили його повернутися до творчості: хвороба, майже повна сліпота, а звідси – назрівання сімейного конфлікту. Як результат – останні півтора року життя Антон живе сам, винаймаючи помешкання, (тільки раз він признався: за тиждень до смерті у телефонній розмові зі С. Процюком жалівся, що його не відвідує більше місяця десятилітній син Еліазар). Показова деталь: коли А. Морговський прийшов з І. Ципердюком до господа, у яких планував винаймати помешкання, ті запитали, як довго він винаймає. Антон був лаконічний: “до смерті”, і не збрехав...

Склалося так, що останні свої твори він не побачив надрукованими. Роман “Аве, Маріє, аве!” пропонувався видавництву “Лілея – НВ”, була зроблена верстка книжки, однак в останній момент видавництво відмовилося друкувати книжку за свій рахунок. Антон принципово не хотів платити, хоча попередній роман “Фіфті – фіфті” він видав у тому ж видавництві за власні кошти. Не взялося за видрукування і тернопільське видавництво “Джурра”, хоча офіційної відмови теж не було. Тільки після смерті Антона цей роман вийшов у тому ж видавництві “Лілея – НВ” за фінансового сприяння Антонового брата Віктора Морговського. Роман “Нелюбов” видруковано у журналі “Кур’єр Кривбасу” (вересень – листопад 2002) з передмовою С. Процюка і післямовою О. Криштопи, повість “Тінь птеродактиля” – у журналі “Березіль” (Ч. 9-10, 2002) з моєю передмовою. Нарешті, “Кальміус” (в особі Олега Солов’я) взявся за публікацію останнього роману Антона “Инший”. Таким чином, до річниці Антонової смерті видруковані основні його твори. В архіві залишилися три викінчені рукописи: збірка оповідань і новел “Лекція” (підготовлена до друку 1989 р.), сатиричний роман “Мирон Шпак пішов ...”, переказ Біблії для дітей.

Рукопис роману “Инший” складало 45 сторінок машинописного тексту з авторськими правками і скороченнями. Весь рукопис поділений на дві частини з подвійною нумерацією сторінок: I. На мілководді (заголовок розділу написано рукою Антона, ст. 1 – 11; II. У другій частині виокремлено декілька розділів, всі заголовки дописані рукою: 3 ніччю наодинці; N. Инший – 2; Инший – 3; Повернення... Сльози; Незнищений? (Він іде), ст. 1 – 34.

Всі правки зроблені чорною гелевою ручкою, скорочення, переноси вказані червоною кульковою ручкою. Фактично, складнощів виведення чистового варіанту роману було небагато, у тому сенсі, що Антон був добрим редактором, а так, як сам він не набрав текст на комп'ютері, то старався чернетку зробити оптимально можливою для набору. Тут треба сказати, що Антон принципово відмовився від комп'ютера, повернувшись до друкарської механічної машинки.

Мною зроблені незначні правки окремих слів, я не втручався у стиль. Мені було цікаво спостерігати, як сам Антон себе безжально правив і скорочував. Єдине, що я уніфікував ім'я головного героя: спочатку в Антона головного героя звали Андрій (Андрій Сильвесторович, в інших випадках: Андрій М. Псуенко), потім ім'я Андрій було замінене на Олег Зорівчак. На цій основі зринають криптоніми: АС, АМ. Пізніше зринає криптонім О.З., З. (Зед – є і таке написання). У всіх випадках я залишив ім'я головного героя у формі криптоніма “латинкою” – О.З., З. До цього схилився і сам Антон, якби він встиг провести останню вичитку чернетки.

Про Жанр. На папці, у якій зберігався машинопис, виведено рукою Антона “Інший” без будь-яких жанрових уточнень. Зі слів Антона було відомо, що він закінчив *роман*. Його обсяг міг бути і більшим, бо останні два розділи роману (ми залишаємо авторське усне визначення жанру) мали арабські цифри 14, 15. Антон проміжних чернеток не залишав, тому важко стверджувати однозначно. Тим більше, що весь текст роману є цільним, пов'язаний логічно і сюжетно.

Датування. На рукописі немає дати (ні початкової, ні кінцевої). Повість “Тінь птеродактиля” Антон закінчив у березні, у квітні він знову потрапив у лікарню, де здійснив невдалу спробу самогубства. Тому початок написання датуємо травнем, а закінчення – листопадом. Коли я зі Степаном Процюком та Олегом Криштопою відвідували востаннє Антона у лікарні (це було 10 грудня 2001 року), він говорив, що буквально напередодні завершив свій новий роман “Інший”. Навпевно, тільки сам Антон знав, що це його останній роман.

Тема. Десь весною минулого року, ще до лікарні, я мав розмову з Антоном. Він говорив, що закінчує новий твір (“Тінь птеродактиля”), а тепер, як не дивно, не знає, про що писати. Я відповів: пиши про відчуття людини, яка вмирає, ловлячи кожний день життя. Тоді я не думав про неделікатність, а то й жорстокість сказано-

го (тим більше, що я не цілком ототожнював Антона із запропонованою темою). Він уважно на мене подивився, а тоді відповів: Про це вже теж писали. Ну і що, – заперечив я. – Писали інші, ти маєш свій досвід...

“Інший” – найбільш автобіографічний роман Антона Морговського. Хоча маємо у романі не так зовнішню сюжетну подібність (а таких накладок багато), як автобіографізм відчуттів, думок. **“Інший”** – найвиразніший екзистенційний роман української прози початку тисячоліття. Його ключовою темою є тема СТРАХУ (того, що було сформульоване 1843 року Кіркегором як СТРАХ і ТРЕПЕТ) перед НЕВІДОМИМ. Спроба самогубства З. (Зеда) була бажанням подолати його. Хоча герой роману розуміє, що смерть не вирішує проблеми страху, лише відкладає її. Таким чином, смерть, як і народження залишається зав'язаною на відчутті первородного гріха. Людина наприкінці життя (природний цикл чи насильницький), як і на початку залишається САМА з постійним відчуттям отого ІНШОГО, який скептично й іронічно спостерігає за всіма змінами у ній. Той ІНШИЙ – наш вічний СТРАХ, наш ЧАС, який вбиває, сміючись. Навіть, якщо ми уникаємо будь-яких згадок про нього – ВІН ІДЕ...

АНТОН МОРГОВСЬКИЙ

ІНШИЙ

Роман

НА МІЛКОВОДДІ

Як повільно спливає час... Як нестерпно довго тягнуться хвилини! Здається, я відчуваю час на смак і дотик, вловлюю запах. Не пахне він, а смердить. Болотяна твань, конаюче озерце: колись чарівне і чисте, нині – безнадійна калабаня, оглушена жаб'ячим кумканням. Отакий мій теперішній час на смак: щось лизяве, огидне. А на дотик – шкіра бридкої ропухи, мокра вата, запліснявілий сир. Колір – безкінечна мряка, до якої звикнути неважко, та змиритися – ганебно-малодушно. Колір мого повсякдення – колір безнадії.

Що таке час, добре знають хворі, прикуті до ліжка, сліпі й глухонімі, калаки на інвалідських візках, ув'язнені, розлучені закохани, сторожі, пастухи... Не відчувають тиску часу залюблені в "сродное дело", закручені невідкладними справами, раби життєвської марноти ("просто ніколи глянути в гору"). Суєту суєт не осуди? Заздрити захопленим, одержимим, обмежено цілеспрямованим, фанатичним?.. Заздрити чи співчувати?

Ранок розплющує очі широко, як роззявляє пащеку акула, щоб заковтнути чергову жертву. Першим бажанням – пірнути під ковдру, втекти, заховатися – будь-що уникнути непрємної, а можливо й фатальної, зустрічі. Але розум підказує, що намагання те марне: себе не обдуриш. Ліпше – з відкритим забралом, не мудруючи лукаво, простягнути руку новому дню. Бачити в ньому не ворога, союзника і друга, якнайменше – доброго приятеля. Тож відкинути ковдру і метляти ногами, перемішуючи сонячні промені, підзаряджаючись дармовою енергією. Прочалапати в туалет, у

ванну, а затим й на кухню. Налити у чайник води, запалити газову конфорку. Подивитися у вікно: хто там бабрається на смітнику? Подякувати Богу, що не ти, співчутливо зітхнути. Вийти на балкон, вдихнувши на повні груди: я є! Ще триває життя моє. Тішитися тим? Палиця з двома кінцями. Найдіткливіший – як розпорядитися наявним часом, коли жити вже не вельми хочеться та й не дуже можеється? Коли відсутні амбітні заміри, плани жертвоприношень, заповітні бажання. І ніхто вже нікуди не зве, ніщо не манить, зозуля не кличе. Почуваєшся не розпорядником часу – його закладником.

Як не намагайся а встати чимпізніше, довше 8 годин спати не вдається. Дякувати й на тім... та що робити решту доби? Як не крути, 16 годин залишається. Будь мудрим, спробуй вбити бо-дай половину. Вже від самого усвідомлення ВЕСЬ ДЕНЬ ПОПЕРЕДУ мимоволі здригаєшся, руки опускаються: не зволодати цього монстра.

Відпущений Господом час треба не вбивати – використовувати якнайпродуктивніше, з любов'ю. Адже це так приємно і просто, доступно. Теоретично. А прийдеться до діла... Забуваєшся, гарячишся – вляпуєшся. Чухаєш потому голову, лютуєшся, каєшся, та ситуацію уже не повернути: вчинити, як би мав, гай-гай, уже не в силі.

* * *

Вміру черствуватого батона крає на кавалки – розкладає на контрастно темній тарелі, кожен кавалок вкриває шаром твердо-го сиру – ставить у духовку, що вже встигла добряче прогрітися: десять хвилин – готово. Десять хвилин, вважай, перемажено.

Закипіла вода – пора заливати чайничка. Ще хвилина...

"Ви кажете: час минає. Час стоїть, минаєте ви". Знав Соломон, що говорить. Невипадково, ще отроком, просив у Бога мудрости, а не багатства чи слави. Отримав і те, і те. І решту – як безкоштовний додаток. Все це зрозуміло, прийнято, але... Життя – безперервна боротьба між вічним і тимчасовим, незаперечними цінностями і повсякденними нам'єтностями; на одному полюсі – Бог, на іншому – вовкулака. Надто широка натура людська, не охопить її цілковито найдосконаліший катехизм. Декалог Мойсея, новозаповітні заповіді, церковні приписи, етичні і морально-естетичні кодекси – невже замало? Чого, здавалося б, ще?.. Якого ще пророка чи месії нам бракує? – О. З. Вимикає газ: температура в духовці достатня, щоб канапки дійшли, належно зарожевілися.

Одним бракує сьомої клепки, іншим – сили волі, послідовності, віри... Віра, до речі, не менш складна категорія, ніж час. І зв'язок між ними бачиться **простий**: кожному відпущено доста часу, щоб встигнути увірувати. От і маєш, Z., заняття. Не нудитися – пізнавати Його. Стояв газда серед кухні розгублений і збентежений, забув і про сніданок. Тривало те, щоправда, недовго. Різко труснув головою, проганяючи непроханого гостя (Иншого?), дістав з духовки тацю з канапками і виніс на балкон, де чекав журнальний столик. Повернувся на кухню і налив гарячого запашного чаю.

Щоденний ритуал нехитрого сніданку – маленьке свято. За відчиненням навстіж вікном – лиш верхів'я дерев і небо. Якби не ця картина (дарунок долі), сніданок перетворився б у рутинне дійство. О. Z. Дивився перед собою, смакуючи, насолоджуючись кожним ковтком. Поспішати нікуди. Навпаки, розтягнути сей церемоніал якомога довше...

Там, де немає людей метушливих (небесна вись, гілля дерев), – зовсім інший світ, інші закони співіснування: доста життєвого простору, анікому не тісно, катма боротьби.

Чи я щось перебільшую, ідеалізую? – зуби впираються у зарум'янену плоть канапки, подразнюють слух приємним хрускотом. – Найліпший співтрапезник – столітня липа: не обридає дурними запитаннями, не плямає, – мимоволі згадав покійну дружину (царство небесне їй), – не дується, демонструючи невдоволення, не пирхає; не бризкає радістю, коли у тебе на душі мультко і незатишно. Жодного насилля, анінайменшого тиску. Деспотизм і тиранія притаманні фауні, флора – лагідна й шляхетна: хлорофіл – не кров. Пусте... Не про те я думав. Ліпше просто дивитися: пурпурові, багряні, черлено злотисті крони тягнуться до високого, недосяжного, вічно синього...

Поспішати нікуди. Ковток гарячого чаю, ще ковток... Непоквапно вкусити канапку... Соковито солодкава тлуца упереміш з добряче підсушеною булкою, майже сухарем (дивовижно вдале порівняння), зволожені викидом слинних залоз, розмнечкані язиком і зубами, зрешечені-перемелені, прямують стравоходом за призначенням. Час тече... Кожна канапка – 12 – 15 хв., сніданок – майже година. Закурити – обдурити час іще на квадранс. Відкинутися у кріслі, ногу за ногу...

Боротьба (змагання, битва) з Хроносом не припиняються ні на мить, хоча більшість людей того не усвідомлюють. І, як не парадоксально, перемагають частіше, ніж аналітики. А декому та

вікторія взагалі дається навиграшки. Чи не тому, що зігнорований ворог втрачає на силі?

Докуривши, прибирає столика, бере слухавку і повертається на балкон. Перший дзвінок – менеджеру Буряку. Як справи, що нового? Проблеми, конфлікти – власника фірми цікавить усе, ніщо не лишається поза його увагою. Директор звик до лаконізму, ділової лексики, та своєму працедавцеві розповідає про справи з усіма подробицями, барвисто-образно, видовжуючи синонімічні ряди, плутаючись у багатоповерхових стилістичних конструкціях. Z. Відчуває силу, владність: я ще є, від моєї волі багато чого залежить, зо два десятки (чи більше?) людей заробляють на хліб і до хліба – ладні руку мені цілувати, йо-ма-йо, го-го-го, я комусь ще потрібний, чорт забирай!

Дві третини робочого дня Буряка, – усвідомлював О. Z., – розмови по телефону, і скоротити цей час, яким би діловитим не був, неможливо. А тут ще я, зі своїми заморочками... Потреба контактування (з паралельним вбиванням часу) – жалісне виправдання. Було самому керувати фірмою – не нудьгував би тепер, влаштовуючи прекомічні поєдинки з часом. Хотів свободи-незалежності – не дивуйся, що шукаєш п'ятого кутка. Від рутини щоденних обов'язків втік, і від баби утік, і від діда утік, та себе обдурити не годен. Вектор не той? Стратегічна помилка?

Телефонний нотатник – що р'явна соломинка: іноді вдається відшукати номера, якого вже давно забув, несподівано – така можливість і якщо не відновити призатлумлені стосунки, так бодай потеревенити щиросердечно, згадуючи минуле (о солодкий час!), мусолячи проблемки сьогodenня, прозираючи прийдешнє. Надібавши подібного номера, Z. одразу не телефонував – лишав ту козиручку прозапас, “на чорний день”, занотувавши у записнику під рубрикою БЕЗЧАССЯ; використовував у важку, нестерпну хвилину, коли з рук усе валилося, не хотілося ні їсти, ані пити, ані дихати. Цими номерами дорожив куди більше, ніж нумізматик рідкісною монетою. То була своєрідна значка. Пляшка пива, залишена з турботою про вранішнє похмілля.

О Боже, тільки 10. 40. Хвилинка стрілка прилипає до циферблата. Наскільки легше було б, якби годинників не було взагалі. Ще не так давно (якихось двіста років тому) ставало самих когутів: піють перші, другі, треті... Клята цивілізація! Не відмахнутися, не утекти. На електронному – 10. 41., до обіду – прірва часу. Чим зайнятися? – подібний відчай накочується, хапає за горло чи не щодня.

Z. зрадів, згадавши: завтра прийде покоївка Марфа – треба нині купити продукти, щоб мала з чого кулінарити. Неабияк потішений, кинув до сумки з десятків різнокаліберних поліетиленових торбинок – став одягатися.

А якби не було потреби йти на базар?.. Вдома не сидів би: там почувася гірше, ніж у могилі, тиск часу дошкульніший і важчий. Не на базар – все одно пішов би в цьому напрямку. Застряв би отут, на півдорозі, в скверіку Міцкевича, де постійно, за будь-якої погоди, збираються шахісти, картярі, нардиристи... Грають навіть в дощ, прикриваючи парасолею не так себе, як дошку з фігурами. Старі зав’язалі пердуни, а скільки ентузіазму, який азарт! В їхніх очах більше блиску, ніж у молодих. Невже я заздрю цим фанам? – не зогледівся, як повернув до скверу. Зупинився біля шахістів, оточених не так густо, як решта, принаймні, вдалося просунути голову – оцінити позицію на шахівниці. Білим не позаздриш... Максимум, на що можуть розраховувати, це нічия. Чорні цілеспрямовано проводять пішака “у дамки”, зупинити – аніяк. Хіба що пожертвувати останню туру. О Боже, та не вже я захопився? – чи то зрадів, чи то злякався. – Таке зі мною не вперше... Надовго цього запалу не стане. Школярем, студентом готовий був грати хоч би й всю ніч, безперервно; штудював “курс дебютів”, брав участь у всеможливих змаганнях, виконав норму першого розряду, примірявся до КМС... Інші захоплення і цінності витіснили шахи на маргінес, перевіривши у ранг розваги, хобі: сідав за дошку від випадку до випадку. Тепер хотів би – не годен втягнутися, відновити форму. Будь-якому завсіднику цього скверу програю. Хоч би тому, що не маю... великого бажання виграти (виграти будь що!). Не маю. Емоційний штиль. Пристрасті пригасили, атрофувалися, підточені безперервними сумнівами, не без впливу Іншого. Чи можливо реанімувати? Просто приходити сюди й годинами стовбичити, переймаючись **п у с т и м**? Спробую... Врешті-решт, ліпшого способу, як звитяжити час, досі не знайшов.

Першим пунктом у списку покупок – м’ясне. У меню може реалізуватися: котлети, курка (чи індик), відбивні, голубці, тушковані реберця, печінка і навіть вареники з лівером. На місці № 239 – знайома продавщиця Таня: сталими клієнтами дорожить – казна-що не підсуне. Принаймні, ще не було випадку, щоб Марфа розкритикувала куплене. Тож O. Z. не перебирає, не оглядає прискіпливо кожен шматок – лиш замовляє, що йому потрібно: Таня візьме у продавця-сусіди, а поганого (сумнівного) не всучить. Наступна покупка, зазначена в реєстрі, все для салату: капуста, мор-

ква, цибуля, петрушка і кріп. Олія, сіль. Затим – перець червоний мелений, лаврове листя, хліб і печиво, і масло...

Сумка старенька, та ще міцна, оптимально об’ємна – повна. Закинувши її на плече, Z. із задоволенням залишає базарне юрмище, оглушуване потужними колонками продавців аудіокасет, натиканих так густо, наче дебіляки не мають інших потреб, як співа-ти й веселитися. Нарешті-решт з того вереску, децибельного мудо-дзвонства – галалайкання вдається вирватися: вже біля ратуші – відносна тиша. Проминути сквер Міцкевича неможливо – ноги самі повертають наліво, наче так запрограмовано. Та цього разу Z. прямує до бронзової фігури класика польської літератури, байдуже минаючи шахістів; подалі від них вибирає лавочку, де не чути коментарів запінених вболівальників. Звільняється від нелегкої сумки, сідає, відкидається на спинку зручної лавки, підставляючи обличчя сонцю, його ласкавим променям. З часом, виявляється, можна боротися і пасивним чином: розслабившись цілковито, відкрившись йому і довірившись. Пливти у сонячному мриві, насолоджуючись неочікуваним блаженством, впиватися щедротним літеплом – незаслужено, авансом, без відпрацювання. Усвідомлення, що розкошує не на своєму бенкеті, не протверезило O. Z., не очорнило його маленького свята. Відкинувши голову й призаплющивши очі, раював безоглядно, анічим пустим не переймаючись. Та забутися надовго не вдалося.

– Що я знаю про нього? Нічого. Ні про творчість, ні про життя, – задивився на монумент. – Жодного рядка не процитую – ні в оригіналі, ні в перекладі, – на плечі Поета сідали голуби, наче тільки їм було до нього діло – перехожі минали байдуже, не звертаючи уваги. – Сучасник Пушкіна, та жив незрівнянно довше, – зауважив на постаменті викарбувані дати – народження і смерті. – Весь він не помер... Пам’ятник йому – навіть в Дебіляку. Але чому, чому? Невже він тут бував? Кому зателефонувати, хто здатний відповісти? – перебирав у пам’яті знайомих – всіх забракував. – Нікого це не цікавить. Усіх цікавить: по чому сало, програма ТБ, курс долара, чи об’єднається Рух, сливки й помідори на дачі... Я не маю права докоряти? Вони, принаймні, мають виправдання – відсутність вільного часу, – а я, не знаючи, як той вбити, не йду в бібліотеку читати Міцкевича. Ех, ех...

Z. повернувся додому – на ратуші пробемкало двічі: 14. 00. Той годинник – польський чи австрійський (для його ремонту міська адміністрація запросила майстрів аж з Відня, виділила солідну суму бюджетних коштів) – поки стояв, було спокійніше,

та відколи запрацював, щогодини нагадуючи про час (бемкання чути чи не на все місто), стало незатишно й неприємно, мовби сторонній, чужак посягав на приватне життя, нахабно й безцеремонно втручався в інтимну сферу. Саме так сприймав той “дарунок мера” О. З.. Зачувши бемкання з ратуші, непрохане і шоразу нежданне, внутрішньо здригався. І тепер: не встиг викласти покупки до холодильника – бе-ем! бе-ем! Хочеш-ні – підрахуєш кількість ударів, завмерши. Наче немає годинника на стіні, руці... те бемкання – якесь особливе, звикнути до нього здається не вдається ніколи.

Голос Іншого? – з’являється сковорода з тушеними реберцями (кістку можна розгризти зубами, особливо й не стараючись), каструлька з вареним горохом; частину того й того З. накидає у цептерську металічну таріль, розігріває у духовці. Пауза – почистити головку часнику, дістати з холодильника салат, накраяти хліба. – Невже то справді голос Іншого?

Чайну ложку полину запити напаром кореня тирлича: і ліки, і для апетиту. Щоб нейтралізувати гіркоту у роті, ковтнути червоного болгарського вина, звісно, сухого: “Ведмежа кров”, “Мерло”, “Механджийське”, “Софія” – на вибір. Що ще? Розгорнути вчорашню газету з недочитаною статтею про фінансово-олігархічні клани в Україні, корупцію у верхніх ешелонах влади: подібна інформація також наганяє апетит. В’їдливо-критичні шпильки на адресу президентського оточення, аналітична панорама тасувань парламентських фракцій (“нардепів наших перекупувають, як невільниць на яничарському ринку”), подробиці про кулінарні підніжки і закулісні інтриги, боротьба за впливи, “сімейні” скандали – що може бути цікавіше? З таким співтрапезником і пісна картопля смакуватиме.

Таня з базару (№239) не здурила: телятко дійсно виявилось молочним – вигодованим самим лиш молоком; ніжне м’ясо, приготовлене досвідченою Марфою, на смак здавалося солодким, тануло у роті – можна й не пережовувати; не менш смачними – хрящі, а кістки, трощені зубами, цвиркали преапетитно. Гороховий гарнір – також з різними приправами, хоч бери і їж його з самим лиш хлібом. Салат, часник... І вітаміни, і калорії; а головне – все просто, без екзотики й анчоусів, кольрабі і кальмарів, дешево й сердито. Сердито – як на власника процвітаючої фірми, а для багатьох, усвідомлював З., недосяжна мрія, навіть ці делікатесні ребра: бачив не раз, як пенсіонери, злидня різномасна, просять в перепродавщиць, тієї ж Тані – 239, “кісточку на зупу”.

Наш магнат (крутий хіба для дебіляцького масштабу) їсть непоквапно: поспішати нікуди. Навпаки, бажано це заняття, одне з небагатьох приємних, розтягнути якнайдовше. Тим паче – хто довго жує, той довго живе. Тож слід жувати найретельніше, насолоджуючись кожним шматком, смакуючи кожним рядком. “Свобода” – опозиційна газета, смілива і зла – найліпша приправа до нехитрої трапези невибагливого бізнесмена.

Будь-яке свято, маленьке чи велике, має одну поважну ваду: раніше чи пізніше закінчується. Порожніе блюдо, злизується останній – сумний, геть не оптимістичний – абзац. Тимчасове, актуальне, минуще тягнеться до вічності, вважай, приречено: сигарета, верхів’я дерев, небеса – ще 15 хвилин переможено легко, з приємністю, беззмістовно.

Чим зайнятися пообіді? Може, подрімати? В моєму віці начебто й не гріх. Та якщо засну, хоч би на годину – другу, матиму проблеми уночі. Лиш цього мені не вистачало – мученицького безсоння. Одна справа – неприкаяність серед білого дня, зовсім інше – вити вовком, коли місто спить: нікуди не піти, нікому не подзвонити. Отже, кимарити – відпадає, – забракував О. З., прибираючи стола. – До Міцкевича?... З цікавістю дивитися на шахівницю, слухати старих бздюків, шаленців не за віком? Уподібнитися їм? Шкрябаючи за вухом, шукати рятівного ходу, запинившись і бризкаючи обуренням, коментувати гру, переходячи межі пристойності, плюватися і потрясати кулаками, хапатися “у відчаї” за голову чи реготати? Завидні пристрасті? Не доведи Господь...

Пригадалося знайомство з бабою Веронікою. Та щотижня подавала в рекламну газету безкоштовне оголошення: здаю кімнату. Охоче відповідала на кожен дзвінок, невтомно пояснювала умови: околиця міста, перший поверх (сусіди зверху заливають, а їхній син безперестанку слухає магнітофона – сучасний, звичайно, рок), є три коти, всюди пхають свого носа, але дуже милі й добрі; кімната маленька – 12 кв. м., не умебльована, як слід (немає ліжка), вікно виходить на проїжджу частину дороги (окружна, досить насичена траса); пральна машинка зіпсована, холодильник барахлить і т. п. Якщо те все не лякало потенційного квартиронаймача, стара повідомляла інші “принади” помешкання, головне з яких – потребує ремонту. І то не косметичного, а серйозного. Оповідала й про себе як майбутню співмешканку: дуже хвора, часто доводиться викликати “швидку”, помислива, “психічно маловрівноважена”, часті істерики. Бездомний все ще не клав слухавку – переходили до питання оплати: за місяць – 70 “зелених” (за

таку суму в Дебіяку можна зняти половину особняка в центрі міста), оплата – за півроку вперед. А ще – бажано мати рекомендації – характеристики відомих у місті людей. А ще... Бездомний далі уже не слухав, остаточно переконавшись, що баба дійсно, як і казала, дуже хвора. Мало кому спадало на думку, що стара не має наміру здавати кімнату, подає оголошення лиш тому, що нудиться: ні з ким “поговорити по-людському”.

Z., шукаючи свого часу помешкання, кілька разів телефонував бабі Вероніці – щоразу вислуховував одне й те саме. Пропонована кімната його не манила – намагався зрозуміти логіку старої, чим та керується, нагороджуючи купу різноманітних проблем, тільки б відвадити клієнта, не довести справу до оглядин і підписання угоди про найм. В останній розмові вдався до хитроців: погодився на всі вимоги, висунуті “психопаткою”. Мовляв, не лякають його ні її інфаркти, ні істерики, ні ціна. І чого добився? Баба Вероніка спокійним тоном попросила залишити свій телефон: я вам передзвоню. Чекай – дочекаєшся...

Кожен рятується, як може: хто роботою, хто забавою. Кожен дурить себе, як йому вдається, – формулював О. Z., намагаючись розібратися. – Я, риба глибоководна, звик до постійного багатотонного тиску: невідкладні справи, поспіх, вічне кудисьневстигання. І от – опинився на мілководді: від безділля можу лопнути. Якщо проблем немає, ті необхідно створити, хоч би й вигадати? Подібно, як ідея Бога – через потребу в Ньому? Ніде його не видно і повсюдно Він: хочеш – вір, не хочеш – маєш право. Свобода... хіба що вибору. І відповідальність – за той свій вибір. От закрутив!.. – рука потягнулася до сигарети, вже не міцної пообідньої – супер лайт. – Старі пердуни у підніжжі Міцкевича гайнують час (останні свої деньочки?) за шахами, картами, нардами; футбольні фанати йдуть на стадіон чи прилипають до телевізорів, тусуються й обговорюють подробиці, незрозумілі для непосвячених, – також зайняті, не нудяться. Той захоплюється рибалкою, інші – грибами, цілющими травами, полюванням: готуються до сезону, живуть чеканням того свята. Можна завести песика чи крокодила, розводити акваріумних рибок, вчити папугу вимовляти ім”я хазяїна. Є “політики”, ладні з ранку до вечора ялозити суспільні чи економічні теми, перемиваючи кісточки місцевих партайгеносе і столичних фюрерів, олігархів і наближених до Бюджетного Корита, мафіозі в законі і троянських коней у парламенті. Неподалік від них, “причетних до державотворення”, купкуються бабусі, обмінюючись інформацією побутового характеру – теж небездіяльні. Стурбова-

них і заклопотаних казна-чим не бракує. Та безумовним лідером (ім ім”я леґіон) – телеглядачі. Не мудруючи лукаво, засинають перед “Соні” чи “Самсунгом”. Більшість вмирає, так і не прокинувшись, не спізнавши того найсолодшого жаху: я є! Чим відрізняються від кози чи бугая, баобаба чи ліани?

З НІЧЧЮ НАОДИНЦІ

Нічого манливого попереду, нічогісінько. Жодного яскравого бажання, яке б затьмарювало решту, надихало вижити будь що. Вже не кажучи, будь що перемогти. Втупитися у куток, заволочений павутиною, ні про що не думати, нічим не перейматися: все по цимбалах, все фіолетово. Катма вогню **живого**. Уподібнився до сірника, який відсирів – не запалити. Підсушити? Марудна і невдячна справа. Z. почувався, як звір у клітці, у якій пробував достатньо довго, щоб усвідомити свою безвихідь. – Скільки можна себе дурити? Чому я боюся глянути правді в очі: **своєвідцугикав**? Що не візьми, яку сферу не зачепи – профнепридатний. Бізнесмен? Був, загув. Якби не найняв Буряка, не поставив його виконавчим директором – керував особисто, вже давно збанкрутував би. Вільний, незалежний – нічим не захопився. Чи ж тільки через брак енергії й завзяття? Чи не “допоміг” мені тут Інший? Через нього не годен захопитися найпримітивнішим хоч би колекціонуванням. Від народження мав достобіса талантів – жодного не розвинув. Розтринькав, не зауваживши втрати. Скептично, великодушнозверхньо сприймав одержимих, фанатиків, будь-яких “ідейних”: обмежені і недалекі. А тепер – наче заздрю ім. Що ж мені залишається?..

Я не смерті боюсь,
я боюся життя пустого, –
ці рядки (випливли невідь-звідки? Сам їх створив?) переслідували невідступно.

Боюся життя ніякого,
животіння боюся я, –
подібних версій – до холери, жодної – утішної. У густій імлі Післязавтра – нічого принадливого. Тож який резон продовжувати це нікчемне, однозначно принизливе існування? Жалюгідне і мерзенне сновигання. Кожен крок – перемагаючи себе: з ліжка підвестися – ціною неабияких зусиль. Що лишилося? Ковток червоного вина, легка сигарета... А лікарі, дилетанти й ідіоти – кинь курити. Наче це так просто. Наче щось переміниться радикально.

Бевзі пустоголові! Та “Мальборо-лайт” і “Мерло” – то й усе, що мене ще тримає на цьому світі. Оксана, Зоряна?.. Для них я – що є, що немає мене: **в т р а т и** не відчують. Нічого не зміниться, якщо я відійду завчасно, і в житті моїх знайомих, приятелів: ніхто не те, що не заплаче – навіть не скривиться жалібно. Хоч би тому, що ніколи: безліч своїх проблем, справ найневідкладніших. Не до сентиментів. Перейметься тим хіба що Марфа, геть, здавалося б, чужа людина. Так-то...

Двічі пробемкав годинник на ратуші; глупа ніч. О. З. лежав, дивлячись в темряву широкорозплющеними очима, наче сподівався розгледіти якісь напівмістичні знаки – отримати підказку, дороговказ... нараз відчув, що в кімнаті, крім нього, є хтось іще. Те відчуття було настільки чітким і виразним, що підозра мо”, галюцинація? відлетіла вмент.

– Хто ти?

Инший мовчав. Його невиразні контури нагадували і янгола, і чорта. І той, і той сприймалися як цілковито природні... в цій ситуації.

Прийшов по душу мою? (Але хто?..). Невже і йому нетерпиться чимшвидше забрати мене з цього світу? – З. підвівся і сів, опустивши ноги на паркет – ковзкий, неприємно холодний. Та куди холоднішим віяло з вікна: вітер жбурляв у шиби дощ із мокрим снігом, шмагаючи з таким завзяттям, наче хотів дістатися до бідаки, що занишк на ліжку, маленький-беззахисний. – Чогось подібного не було і взимку. Знати, не випадково ця негода... Отаке – серед квітня; дива. Стояли гарні погожі дні – і на тобі! Це переміна – щоб легше я відійшов, ні за чим не жалкуючи? Навіть за тим, що весна – от-от зацвітуть абрикоси...

Инший повернувся боком, наче намірився кудись іти. Залишився, однак, на місці – ефемерніший, ніж видавалось доти. Напружуючи зір, О. З. вдивлявся в морок, що наповнив кімнату по самісінькі вінця, загусав по кутках, як смола; заспішив до вимикача з простягнутою рукою, намацав, клацнув... Роззирнувся – Иншого не було. Як і жодного сліду **й о г о** недавньої присутності.

Свою місію виконав – ретирувався. А шкода... Маю купу запитань – чи відповів би він хоч на одне? Втім, що зміниться?.. Скільки б не запитував, скільки б не знав, тайна залишиться: не одна, так інша. Знати їх усі – що стати Богом. Смертному не по плечу, – одягнув теплого, пріємно важкуватого халата – відчув себе упевнено й комфортно. Щоправда, ненадовго: біль у животі, що доймав уже другий тиждень, тимчасово затлумлений Иншим,

розігрався знову, різко і гостро, наче мстив, ображений, що про нього забули. – Ще одна безсонна ніч... – гримаса відчаю спотворила обличчя хворого. – І завтра, і позавтра... Три тижні провалявся на лікарняному ліжку – діагноза не встановили. Відпустили додому... вмирати? Нічого конкретного не сказали – їхня етика не дозволяє. Рак – ну й що? Мені могли б сказати – нічого страшного я в тому не бачу. Подумаєш – рак. Злякали зайчика. Ніби я не знаю, так чи так – помру. Чи це лиш плід моєї помисловості – ніякого раку нема? Ліпші спеціалісти Дебіяка оглядали мене (Буряк усім башляв, не лічачи), найсучаснішу апаратуру задіяли – єдності не дійшли: всі ті їхні консиліуми – коту під хвіст. На що мені сподіватися? Тільки на чудо? Чекати манни з неба? Не ті часи... Минулося. Отже... – подібне думалося щодня, та спотикався на отому “отже...”, за яким напрошувалося єдине і незмінне – вмерти.

Залишилося шість сигарет, на моє життя мало б стати. Можливо, що усі й не встигну викурити, – З. клацнув запальничкою, пихнув димом. – Ну що? Невже я вирішив?.. – боявся цього запитання, ще більше – ствердної відповіді на нього. Тож кружеляв довкола, як шур, котрий спокусився ласим шматочком, та запідозрив пастку. – Докурю – і до **ДІЛА**. Зволікати не доводиться: поки Марфа прийде, вже маю бути холодним – жодного шансу на порятунок. І все ж, мушу сформулювати, чому я вирішив саме так. Логічно, аргументовано. Переконався, що не помиляюся... одне – коли усе те крутиться у голові, зовсім інше – викласти на папері, – дістав чистого аркуша, гелієву ручку. – Занотую всі **ЗА** і **ПРОТИ**, затим порівняю, що переважає, – розділив сторінку навпіл, зверху вивів **PRO** і **CONTRA**. – Перше, звичайно, **ЗА**...

“Мій організм амортизований до краю. Флора кишечника – zero: що б не з”ів – одразу пронесе. Найдієтичніше – не здатний засвоїти. Звідки сила візьметься? Ноги ледве переставляю. Схуд на 20 ...”.

Як безсилому жити? Не кажу повноцінно – хоч би як-небудь. А головне – для чого? Статистики ради? Нікому я не потрібний, ніхто не відчує **в т р а т и** – про це уже втомився говорити, сто разів переконав себе у тому: світ не переміниться на гірше ні на йоту, гармонія не порушиться, – погляд зупинився на другій половині аркуша: **CONTRA**. – Що тут записати? – прикурив наступну сигарету від попередньої, відкинувся у кріслі. – Гм... Невже **ні ч о г о** не лишилося? Ні за що зачепитися? – з однієї сфери кидався в іншу, перебирав різноманітні цінності, як лихвар банкноти, поточені інфляцією: надбане впродовж років – у порох.

“Я не годен знайти хоч який-небудь зміст свого подальшого існування. Шукаю у темній кімнаті чорного kota, якого там немає. Немає...” – перечитавши написане, О. З. зіжмакав аркуша – кинув до кошика. За хвилину нахилився і дістав, порвав на дрібні шматочки. Хотів підпалити у попільничці, та махнув рукою: це вже занадто... – Не залишати слідів, які можуть навести на думку про самогубство; установка правильна, та в усьому треба знати міру. Ніхто не стане докопуватися... Я просто вмер. Нічого дивного у тім немає – хворий, вже немолодий...

Докуривши мало не до фільтру, сидів нерушно, прислухаючись до наростаючого болю, котрий так доймав, що здавалось, повилезають очі. Хотілося упасти голим на коліна, обхопити живота руками.

Якого дідька я маю страждати за чисницю до смерті? Берегти печінку? Чи ж не смішно? – виколупав з різних конвалюот кілька таблеток: баралгін, спазмалгон, кетанов. – З таким “букетом” і помирати не страшно, – кинув знеболюючі до рота, запив 38-градусним бальзамом “Вігор”, придбаним в аптеці обласної лікарні. Вихилив майже третину пляшки, задоволено крекнув. – А що?.. Дбати про здоров’я за півгодини до самогубства? – знову приклався до пляшки. – помирати не страшно. Страшно животіти, зависнувши безглуздо в просторі і часі, – дістав третю сигарету, припалив. – Тепер, коли рішення прийняте, все мені дозволено: корисне, шкідливе – не має значення. Остерігатися – боятись нічого. Духовно я уже переступив межу, залишилось виконати замислене. Технологія проста...

“Технологія” визріла, коли **ПРО ТЕ** всерйоз й не думалося. Десь через півроку роботи виконавчим директором Буряк признався, що хворіє цукровим діабетом. Не міг не признатися. А все випадок...

З. сидів у кабінеті, нудьгуюче гортав підшивки газет. Несподівано різко Буряк підвівся, метнувся до холодильника – дістав з морозилки пачку “пломбіру” і став покvapливо їсти; не лизав, насолоджуючись, а вгризався так – аж йому щелепи зводило. Власник фірми, забувши про газети, здивовано дивився на свого менеджера: як це розуміти? А той не реагував навіть і на телефонні дзвінки. Заглянула секретарка – лиш рукою махнув: не тепер... Проквогнучи решту морозива (знесилений, наче вправ поле), відкинувся у кріслі – приходив до тями. О. З. терпеливо чекав пояснень. В голові мелькало: треба шукати іншого – це не робота...

“– Вже десять років хворію ЦД. Інсулін отримую в ін’єкціях. З дозою прорахувався – отака от ситуація”. “Тобто, “сидиш на голці”? Поясни популярно”, “– Якби я тепер не з’їв це морозиво чи щось інше солодке, міг би втратити свідомість: гіпоглікемічна кома”, “– Гіпо?..”, “– Рівень цукру в крові значно нижчий норми”, “– А зі мною таке може статися?”, “– Якщо зробити заштрик інсуліну і не попоїсти”, “– Чим небезпечна ця гіпо... кома?” – З. проникнувся співчуттям. “– Може призвести й до смерті. Залежно, яка доза...”.

Отоді й стрелило: спосіб самогубства... З. залишив Буряка на посаді не тільки з жалості – як джерело необхідної інформації. Згодом вивчив шкалу на шприці, дізнався, що інсулін можна придбати в аптеці без рецепта, вирахував: один флакон містить 28 смертельних доз. Йшов на кухню, дивуючись: невже я **ЦЕ** зроблю? Ноги не слухались, гнулися в колінах – наче ватяні.

Якщо я розпочну, зупинитися не зможу, – завмер перед 2-камерним “Нордом”, ціпеніючи від морозного мандражу, наче знаходився в холодильнику, а не обіч нього. – Дурне!.. Розпочав я це не нині і не вчора – мушу гідно закінчити, – відчував, як Інший дихає в потилицю. – Задкувати пізно. Та й ганебно!.. – потягнув дверці на себе, намацав і дістав коробочку з рожевим написом: моноінсулін МК.

З кухні до кімнати повертався, мов ступав по тонкому льоду. Стиснув у руці флакончика, наче той міг вибухнути; холодний – обпікав долоню.

Невже я **ЦЕ** зроблю? – зупинився в порозі, пронизаний черговою хвилею жахаючого відчуття. – Так примітивно, банально просто? Не петля, не ніж, не самоспалення... – сів до столу, дістав з шухляди шприца, дивився на нього, як на сфінкса: отаке просте здатне відібрати життя? – втім, чим складніше – 9 г свинцю, жменя таблеток? Ножем по венах – ще простіше. Мітрідат упав на меч. Харакірі – мало не мистецький ритуал. З мосту – у воду (з каменем на шії), стрибнути з балкону з 10-поверху – чим легше? Замкнути всі двері, відкрутити газові конфорки, лягти на кухні і чекати?.. Інсулін – оптимальний варіант, привабливий хоч би тим, що ніхто не запідозрить: самогубство. Тут все чітко: я вводжу 28 доз (вибираю весь флакон), лягаю на ліжко; вранці приходять Марфа – застає мене холодного. Телефоную 03, приїздить “швидка”, та мені допомога уже не потрібна. Марфа дзвонить Буряку – той організовує усе аж до могили – О. З. приклався до бальзаму – в пляшці залишилося лиш на денці; закурился. – За квартиру заплачено, за повіт, завірений нотаріально, знаходиться у сейфі, боргів не маю...

Все? Чи не забув чогось, комусь, щось? Усім розпорядився. Вже ніщо не тримає мене... – накинув поверх халата куртку, зіщулюючись, сподіваючись зігрітися.

Крізь нещільно замкнену квартиру до кімнати влітав ослаблений, та все ж доволі холодний пронизливий вітер. – Навіть погода – супроти мене. Все, все витісняє мене з цього світу: іди, йди чимшвидше, не плутайся під ногами, не заважай – нікому ти тут не потрібний, толку з тебе ніякого, – нагнітав самогубця, збираючись з силами і виправдовуючись, мовляв, нічого іншого йому не залишається. – Ця сигарета, наполовину здимлена, гм, невже остання? І я ніколи уже не черкну запальничкою, викрешуючи вогонь? Тепер усе – востаннє. Хвилини мої полічені, як волосся на голові.

Інший за спиною нетерпеливо переминався з ноги на ногу, мовби час його відрядження закінчувався: пора вже повертатися, а завдання, гай-гай, не виконано. “Самогубця надто зволікав: боязливий, помисливий, нерішучий”, – цим не виправдаєшся. Тиснути на нього, намагаючись пришвидшити процес, ризиковано: чого доброго, взагалі передумає...

Флакончик з інсуліном нагрівся до t° тіла: можна розпочинати. Ага, перше зняти ковпачка, – той не відривався, наче був приклеєний намертво. Невипадково, – подумав Z. – За цим щось криється, – він був готовий витворити якусь теорію (виправдання свого відступу), та ковпачок несподівано піддався. Це не потішило переможця, радше навпаки; тому й потягнувся до пляшки, пригубив, ще і ще – виссав до останньої краплини, хоча й не мав такого наміру; тут же й пожалкував, що не залишив бодай ковтка.

Самогубство – сила чи слабкість? – повернувся до питання, яке переслідувало віддавна. – Слабкість – пасую перед життям, його випробуваннями (біль у животі, безкінечні шлункові розлади, принизливі й непорозумілі), не здатний виробити нову шкалу цінностей, віднайти свою нішу в умовах, що склалися. Але й покінчити з життям – не бальзаму пляшку лигнути, вицмуливши до дна. Потрібна воля, рішучість, характер. І душа не з лопуцька. Багатьом цього бракує, тому й тягнуть остогидлу лямку. Маленькі люди, нікчеми і боягузи. Але й тих, котрі зважаються на **ЦЕ**, героями не назвеш. Терпіти удари долі (недолі), чи, змахнувши тесаком, враз обірвати всі ті знущання – що гідно? що малодушно? Як оцінює Господь? Моє життя належить Йому, а чи це моя приватна власність, котрою можу розпорядитися, як заманеться? Маю право? Чи тільки з дозволу Бога? Він створив людину, і людина – Його власність? Чи Йому абсолютно байдуже, як поведеться якийсь там

Z.? Начхати на Петра, Івана, Гапку?.. Перед Ним – віки, сотні поколінь, масштаби Всесвіту. Цінність конкретного життя – хіба у власних очах.

– Поки добре живеться, – доповнив Інший.

Справді, – погодився O. Z. – Настало врем’я люте – не бачу ні сенсу я. Безглуздо продовжувати цю комедію, чіплятися... Та кого я в цьому переконую? Ніхто ж не заперечує, не тримає ніхто.

Бальзам грів зсередини, куртка берегла тепло – Z. почувався доволі комфортно. Головне – перестав боліти живіт, що було нечасто: стільки таблеток дозволив собі уперше. Попри суїцидальне напруження, легенький хміль туманив очі – захотілося ковтнути ще, закріпити цей стан. Рушив на кухню, відчиняв дверцята столів і підвісних шафок – жодної пляшки не знайшов.

Чорт забирай, не помирати ж тверезому! – роззирався гнівно, прикидаючи, де шукати ще: в кімнаті, на балконі. – Та не може бути, щоб не лишилося ані грама спиртного. Як нерозумно жлуктив я той бальзам! Допався, мов дурний до мила. Міг же розтягнути – стало б до **КІНЦЯ**, ще й лишилося б. **Що ж робити? Закінчувати?** Чи сходити у мінімаркет, що працює цілодобово? В таку негоду, спотикатися у темряві, посковзнутися і впасти?.. За кавалком кишки – сім верст пішки. Замовити по телефону? В Дебіяку такого сервісу ще немає. Чи є? Вмираю – нічого не знаю, навіть на побутовому рівні. Вже не кажучи про щось метафізичне чи онтологічне. – Пляшку горілки відшукав у морозилці. “Гранд”, високої якості, з казна-яких часів, зігнорований і забутий – вельми вчасно, як на замовлення.

Склянка оковитої надасть мені рішучості; допоможе виконати необхідну процедуру (заштрик), полегшить відхід, – налив майже повний фужер, дістав огірка, випив і захрумтів. Хрумтів з насолодою – більше не доведеться. – Тепер закурити сам Бог велів, – повернувся до кімнати, витягнув з пачки передостанню сигарету, припалив, зручно вмовившись у кріслі. – Не таке-то воно вже й погане, це життя, – подумав несподівано, криво усміхаючись. – Не доймає кендюх, зіроньки в очах...

Кендюх твій вгамувався від жмені знеболюючих, – нагадав Інший. – Зіроньки – від горілки з хімічного спирту: на похмілля заіскрить в очах інакше. Припиниться дія таблеток – звично скрутишся у вузол. І витимеш, як пес на місяць.

O. Z. сидів, незалежно закинувши ногу за ногу, хоча аргументів (заперечити Іншому), не знаходив; неохоче повертався до старого: пора, пора закінчувати.

Нікуди я від цього не втечу, як би не намагався себе обдурити, – визнав Z., прислухаючись до бою годинника на ратуші. – Четверта... Часу лишилося небагато: Марфа може прийти й о шостій, так бувало не раз. До її приходу справа має бути завершена. Встигнути не лише вколотися, але й вмерти, безнадійно охолонути: щоб у неї не виникло наміру, навіть гадки мене рятувати, – сигарети залишалося на добрих дві затяжки, і Z. подумав, що то й усе, що віддаляє його від останнього кроку. – Немає більше про що міркувати (не наївся, не налижешся), немає сенсу відтягувати, копирсатися в собі, буцімто щось шукаючи. От, остання затяжка... “Цели поставлені, плани намечені – за роботу, товарищи”. Вперед, і з піснею! – хорохорився нетяга, тицяючи недопалком в денце попільнички як незалежніше: Інший спостерігає... контролює кожен рух.

З першої спроби, несподівано легко проштрикнув гумову прокладку, набрав інсуліну повен шприц – 2 см³. Голку залишив у флаконі, на шприц одягнув значно тоншу. Готово. Можна вводити.

Розпочну – зупинити уже не зможу. Чи нічого я не забув? За хвилину може бути пізно... Що не встиг, не встигну уже ніколи. Ага, помолитися... – попередньо молитва не планувалася, тож самогубця зрадив, згадавши про необхідність, в якій ніхто не міг йому відмовити; навіть нетерплячий Інший не заперечив. – Вельми доречно... – потішився бідака, що має право (на законних підставах!) подовжити своє життя. – Останні миті найсолідніші – гріх ігнорувати їх.

Єдина у цій квартирі ікона висіла високо над столом, майже під самою стелею: репродукція врубелівської Мадонни з Дітям, оригінал якої Z. бачив у Києві у Володимирському соборі, бачив не раз, ще студентом; образ вражав своєю величиною і загадковістю (при зовнішній простоті), неосяжною духовною енергією, що соталася невідь-звідки, наповнюючи душу дивовижним спокоєм, умиротворенням. В оточенні безлічі живописних зображень, виконаних відомими художниками, врубелівська Мадонна не губилася, і хто хоч раз причастився того “опію”, назавжди ставав її бранцем. Юнак заходив до собору, користаючи з найменшої нагоди, незалежно, є Служба Божа чи немає, вдень чи ввечері, – йшов “на Врубеля”. Коли, шукаючи помешкання під найм, вперше завітав у цю квартиру і побачив на стіні **ТОЙ САМИЙ ОБРАЗ**, неабияк збентежився: це знак... і от, коло замикалося.

– Наситився я, Господи, життям: всього уже спробував, насмакувався вволю – більше не хочеться. Та й не можеється. Організм

замортизований до краю, вичерпав свій ресурс. Ніщо ж бо, крім Тебе, не вічне. Втомився я... Втомився їсти хліб, дивитися в небо. Дихати і думати втомився. Вже несила... Ноги зрадливо гнуться, вурдиться душа. Катма вогню очищаючого, жодного бажання. Труп живий, сомнамбула; я пародія – на Твою подобу. Тож чи маю право своїм існуванням ганьбити ім'я Твоє? Чи не повинен я вмерти, не чекаючи смерті природної? Обірвати – чесно й благородно? Кому потрібне це нікчемне смикання? Ні людям, ні Тобі. Тебе воно може хіба ображати: вінець усіх Твоїх творинь – перетворився на казна-що, мерзоту мерзот. Чи ж не достойніше – смиренно відійти, без галасу і крику? Я запитую і запитую – хочу утвердитись у своїх міркуваннях, своєрідному кредо. Можливо, я щось наплутав, помиляюся: десь пересмикнув, чогось не врахував? Якщо так, то нехай не моя, а Твоя воля станеться, Господи. Не моя, а Твоя... Не моя...

Забувши перехреститися по закінченні тої молитви, Z. стояв, тупо вставившись перед собою: якоїсь допомоги чи бодай підказки вже не сподівався. Ні від Нього, ні від Іншого. Наповнений шприц лежав на столі – доста простягнути руку.

От і... все? – холодний піт пробігся по спині, мовби від вікна сипнуло мокрим снігом.

Чи не хочеться в туалет? – Ні, то лиш видалося, від страху. Пора приступати **ДО ДІЛА**. А приступивши, – розумів самогубця, – вже не відступишся, як не вибратися з петлі, що затягується.

Тиша моторошна. Останні секунди, коли усе ще можна перерграти, можна вчинити інакше. Принаймні, так здається...

Відступати пізно. Озиратися, всоте пригадувати, що забув, чого не встиг, вигадувати все нові й нові причини для іще хвилинової затримки – не лише ганебно-малодушно, а й нерозумно: уникнути **ЦЬОГО**, як би не намагався, вже не вдасться. Я змушений – зобов'язаний! – завершити замислене. Якщо спасую, відступлюся, ніколи собі того не прощу, – О. Z. сів у крісло, відгорнув полу халата, оголивши стегно, котре нараз покритлося гусячою шкірою. Взяв шприца і прицілівся. – Тепер, нарешті, **в с е**, – коротко розмахнувся і безболісно загнав голку ближче до сідниці. – Нічого більше не думати, не чекати якогось дива, ні на що не сподіватися. Натискай поршень. Сміливіше, ну!.. От і славно. Щоб зайвий раз не колоти, голку залиш у тілі, наברי шприцем чергову порцію. Ще і ще, поки флакончик не опорожніє. До краплини. Як і замислив, не залишай найменшого шансу на порятунок.

Інший незримо, та невідступно, бовванів за спиною.

Тепер уже не зупинитися: введено щонайменше 20 смертельних доз. Добираю рештки – не пропадати ж добру... Чим більше – тим швидше скрутить мене, тим легше сконаю, – Z. витер краплину крові, притис те місце ватою. – До останнього моменту не вірив, що зважуся на самогубство. Сталося. Тепер якби й стрелило щось у голову (передумав!), нічим не зарадити. Викличи зараз “швидко” – нічого те не дасть: при отакенній дозі і Господь безсилий, – кволо змахнув з чола піт, котрий виступив... не зауважив коли. Порожнього флакона, голки і шприца загорнув у газету, з балкона викинув у кущі. – Інсулін зачне діяти через 15 хвилин, отже, я ще маю час... На що? Звичайно, випити. Не тільки жити, а й помирати весело, – почувався легко, як по завершенні вельми важливої справи. Працював на совість – можна і розслабитися. – Вже не роздирають мене протиріччя доцільності самогубства, не шматують знекровлену душу незліченні контр- й аргументи, не наступає на п’яти Інший, страх і сумніви не доймають: все те позаду, рубікон перейдено. Залишилося вчасно лягти, гарно померти, – налив у фужер горілки, дістав з холодильника огірка. – Оцей-то вже точно – останній, – розглядав зворушливі пупирчики, що нагадали збрижене стегно (гусяча шкіра). – Та не будемо про сумне, – усміхнувся при згадці про тост. – За здоров’я! – трагікомічно. Будьмо! – теж не годиться. Щоб чорти, якщо ті є, не вельми старалися, підкидаючи дрова під мій казан?.. Безпідставна самовпевненість. За мир в усьому світі? Пий, не пий – воюватимуть. Гм, невже немає нічого, за що б хотілося випити? Втім, нічого дивного: мене, вважаю, уже нема на цьому світі.

Він випив (час притискав), смачно кркнув й тернув рукавом по губах. Захрутів соковито й непохапливо – так, наче сидів за бенкетним столом, заставленим вишуканими наїдками. Насправді ж, стояв серед кухні, і єдиним його “співтрапезником” – Інший: не залишив свого обранця навіть після 28 смертельних доз.

Залишились лічені хвилини... Дивно, я не переживаю нічого особливого, – Z. витирав після мокрого огірка пальці рук рушником. – Банальні дії, звичні відчуття... А мала б дихати вічність. Мало б відкритися щось таке, чого не усвідомиш, не відчуєш, якщо попереду – роки. Мало б, врешті-решт, прояснитися хоч що-небудь із тих одвічних таємниць. Не відкрилося, чорт забирай, не прояснилось. Вічність не дихає... Зжував останнього огірка так, наче їстиму їх і з наступного урожаю, дочекаюся літа-осені...

Повертався в кімнату спокійний, замислений, дещо меланхолійний. Витягнув з пачки останню сигарету, пихнув димом. Ди-

вився на Матір Божу з Ісусом на руках втомлено й бездумно, та за хвилину піймав себе на тому, що хоче забрати той образ з собою. Вдивлявся, карбуючи в пам’яті, серці і душі. Затягувався упівсили, подовжуючи задоволення: сьомої сигарети не знайти. Встигнути б що докурити...

Останні хвилини життя нічим не відрізняються від попередніх років. Як живе людина, так і вмирає, – невесело констатував Z., скрушно зітхнувши. – Передсмерть – дзеркало всього життя: чим були наповнені літа, те маєш і наприкінці. Марно сподіватися на диво лиш тому, що за кілька хвилин серце зупиниться... Та й якого дива прагну я? Чи повірю, якби й сталося? Міраж, скажу, галюцинація...

Z. відчув, що йому стає зле. Незвична слабкість охопила тіло.

Інсулін, – майнуло в голові. – Починається... Точніше, закінчується...

Без жалю загасив недокурену сигарету. Не вимикаючи світла, добрався до ліжка, ліг. Інший схилився над ним, прислухаючись. Та O. Z. того уже не бачив.

... водне плесо. Чиста вода. Прозора... Багато, багато води...

N. Інший – 2.

Він спостерігав за мною, відколи я усвідомив своє існування, присутність на білому світі: азь єсмь. Більшість людей доживають віка, так і не спізнавши того відчуття: я – є! Відчуття жахаюче й принадливе, моторошне й бажане. Можливо – стержень (вісь) життя. Хто не зазнав ТОГО, той і не жив по-справжньому.

Вищезгаданого трунку я причастився рано, з материнським, вважай, молоком. Коли мої ровесники гралися “в німців і наших”, піпилися, доказуючи: “Я першим стрілив! Це я тебе вбив!” я лежав на свіжоскошеній траві і дивився в небо, наче загінтотизований – дзвінко синім, приголомшуючим, безмежним і незбагненим... Тоді уперше, після тривалого споглядання, мозок пронизало, мов ножем: я є!.. І обвалився купол велетенського нерукотворного собору – від обрїю до обрїю: падав на мене, а чи я піднімався ввись, до нього: я існую! на білому світі я є! Тоді й закралася підозра: хтось (Інший?) стежить за мною, контролює усі мої вчинки, запросто проникає в думки, знає, що я відчуваю.

Інший – хто?

Звичайно, Бог.

Чорт з'явився пізніше, супровідно з першими сумнівами.

* * *

Друга – однокласника я підбивав майнути в романтичну подорож: Хомора, Случ, Горинь і Прип'ять, затиш – по Дніпру аж до Чорного моря. Географія... Опанована переважно за геокартами. 14-літні пржевальські і тур-хайердали.

Льошка виявився тверезішим: при обговоренні плану подорожі рожеві окуляри моїх уявлень раз у раз розбивалися об кострубату житейську прозу. Та бажання випробувати себе у незвичних умовах (щось комусь довести) виявилось дужчим, всепермагаючим.

Підготовка розтягнулася до кінця навчального року. Збирали і вивчали топографічні карти, читали книги про славетних мандрівників, накопичували кошти: отримані від батьків на шкільний обід 25 – 35 копійок відкладалися, “капітал” чекав свого часу у потаємній схованці.

В усьому, що стосувалося нашої подорожі (ніхто не повинен був знати про неї, ані здогадуватись), дотримувалися найсуворішої конспірації. Та я відчував, що є хтось, для кого замислене нами – не таємниця: відоме так само добре, як і нам, до найменших подробиць. Той невидимий і незнаний Хтось нічим не виказував свою присутність при наших розмовах, жодним чином не втручався, намагаючись допомогти чи зашкодити, не сприяв і не заважав, та в Його наявності я не сумнівався.

Розповісти про це другові? Не зрозуміє, насміється... Ні і ще раз ні! Це моя особиста тайна – більша і важливіша, ніж подорож річками України. Тайна – майже інтимна. Я, шмаркач, почувався вибраним, запрошеним до чогось такого, про що не міг розповісти нікому: по-перше – таїна, по-друге – ніхто не второпає, що то я верзу. Та й чи вдалося б мені сформулювати оте невиразне, химерне і загадкове? Адже я сам не розумів, що й до чого, я лишень відчував. Подібно – у лісі, в певних місцях невідь чому зупиняєшся, роззираєшся... гриба не бачиш, та щось нашіптє: тут має бути. Розгрібаєш листя – є!

Майже місяць укладався реєстр **ЩО ВЗЯТИ З СОБОЮ**. Провокував суперечки, неухильно розростається. І все ж, попри неабияку нашу ретельність, багато чого не врахували, не передбачили. Горе-мандрівники.

При найменшій нагоді Льошка заїкався про сумнівний характер нашої подорожі (непродумана, ми недосвідчені, – з цього млива не буде дива), намагався аргументовано відговорити мене, знаходив безліч причин, щоб відтягнути дату... втечі з дому. Так, саме так: то була не просто романтично мандрівочка, розвага, цікава й приємна прогулянка – корені того **в ч и н к у** сягали глибше: акт самоутвердження, своєрідний виклик тиранії батька, заявка на власне “я”. Не скажу, що батько був узурпатором, радше навпаки. Дехто з моїх ровесників почувався набагато гірше, потерпаючи від вітцівської деспотії і дурисвітства. Я те усвідомлював і цінував. Та втеча як протест визріла настільки, бачилась настільки важливою, так манила і вабила, що я вже навіть не допускав можливості відмовитися, щось міняти. І це при тім, що знав – кара неминуча: ремінь погуляє по моїй задниці жорстоко, як ніколи доти. Невідомий хтось (Інший?) бачився в образі батька, з його духом ототожнювався.

В отрочому віці – батько яко Бог.

Рюкзак, схований у сні на горищі, пакувався потайки. Окутаний пахощами конюшини, я відчував на собі рентгенівський погляд батька: збираєшся? Ну-ну...

Нарешті той день настав. Я так хвилювався, що майже всю ніч не спав: безліч разів прокидався і дивився перше на вікно (коли то вже світатиме?), затиш занурював годинника у мерехтливу місячну купіль – стрілки неначе прилипли до циферблата. Ніч здавалася нескінченною.

Як тільки батько, поснідавши і розпорядившись, що необхідно зробити, пішов на ферму, я підхопився і став одягатися.

– Добрий ранок, – прошмигнув повз матір, відводячи очі: на язичі вертілося **ДО ПОБАЧЕННЯ**.

Зупинився в порозі, вражений побаченим: над лісом, що темнів удаліні чорною смужкою, завис оранжевий диск несліпучого сонця. Пахло росою і свіжими кизяками на споришевому подвір'ї, котре видалося нараз та-аки-им затишним, та-аки-им маленьким... попереду – мандрівка, далека дорога, незнаний світ. Подвір'ячко, остобридле своєю щодень-присутністю, сприймалося тепер як безцінне, до болю близьке, найрідніше.

Крадучись й злодійкувато озираючись, я добрався до Четвертої Верби. Зняв рюкзак, сів на камінь, чекав... Хтось дивився на мене – з цікавістю? Насмішкувато? – з-за куців шипшини, хтось підкрадався – тріскало сухе паліччя, шурхотіла трава... Невидимий, безтілесний – він сидів навпроти, зазираючи в очі мої, своїми

поблискуючи смішкувато: утік? Як далеко? – чувся й голос його, подібний до батькового.

Нарешті з'явився Льошка. Рушили запланованим маршрутом, обминаючи людні місця, стараючись нікого не зустріти, нікому не попасти на очі. Той страх пригас аж за Першотравенськом, вже не у Хмельницькій – Житомирській області. Адміністративно-територіальний нюанс, а-тут і дихалося наче легше, і для батька-Иншого я, здавалося, вже недосяжний.

Виля – Хомора впадає в Случ. Якою маленькою – річка мого дитинства, якою великою, загрозливою – вперше бачена Случ. Не на карті – реальна.

Обідали на її березі, обговорюючи план – змайструвати плота. Уявлялося те простішим...

- Потрібні сухі колоди.
- Ліс поряд, знайдемо.

Прошкували за течією, нишпорячи очима, наче шукали голку, – жодного сухого стовбура. Кілометр за кілометром...

- Треба заглибитися в ліс.
- І заблукати?

– А що ти пропонуєш?

– Вертатися... – друг висловив те, що крутилося на думці в нас обох.

– Вертатися? Це ми завжди встигнемо, – вперся я. – Не може бути, щоб у лісі... не було дерев.

– Таких, які нам треба, немає. Колоди потрібні сухі, – наче я того не знав.

Надвечір небо захмарилося.

- Пахне дощем.
- Ну й що?
- Намета не маємо.
- Я пропонував...
- Це я казав... А ти був проти.

Назрівала сварка. Ми йшли без надії, голодні і злі. Не придумавши нічого ліпшого, розвели багаття. Висипали в жар усю картоплю, котру мали з собою.

Сало, хліб, цибуля... Вовчий апетит.

Розморені ситою вечерею, послули біля згаслого, ледь жеврюючого вогнища. Серед ночі розбудив нас дощ. Дерев перше захищали, а затим з листя крапало й крапало, від найменшого вітерцю струшувалося прещедро. Ми одягли на себе все, що мали, та зігрітися не вдавалося, навіть підстрибуючи.

– Йдемо?

Я мовчки закинув рюкзака на плечі: признати поразку здавалося передчасним. Стало відчував його насмішкуватий погляд: ну що, самоутвердився, Крузо Робінзон?

Біля річки зорієтувалися – рушили супроти течії. Спотикалися в темряві, падали й матюкалися, плутаючись у високій траві, негостинно мокрій.

- Чому ти весь час озираєшся? – зауважив друг.
- Дивлюся, чи нема вовків.
- Дивись – накаркаєш...

Світанок наздогнав нас перед Першотравенськом.

– Можна вважати, ми вже вдома.

– Вважай, що хочеш, – буркнув я. – Маєш право.

Доїли решту сала й хліба, заснули на березі тихоплинної Хомори, підставивши обличчя вранішнім променям сонця. До рідного села добиралися автостопом, вже ні від кого не ховаючись.

Мама відвернулася, ховаючи сльозу. Та сентиментальна сцена розчулила й мене:

- Мамо, я прошу вибачення...
- Що ж я стою? Ти ж, напевно, голодний.

Стіл неприбраний – нещодавно тут обідав батько. Шкода, що не застав його: пообіді він добрий. Та й у часі був обмежений – вся екзекуція (сільська “педагогіка”) могла б відбутися за скороченою програмою, звелася б до кількох символічних ременів...

- Де ж ви були?
- Мандрували.
- А чому не сказали нікому?
- Ви б не відпустили.

Гарячий борщ! Як я скучив за ним! Здається, вдома не був роки, а не одну лиш добу.

- Ну, де ж ви мандрували?
- До Случі дійшли.

Далі напрошувалось: чому ж (так швидко) повернулися? Та неньку турбувало інше:

- А де ночували?
- В лісі. Дощ розбудив – рушили додому.

Я відповідав матері, усім еством своїм відчуваючи присутність батька: він був на роботі, він був і вдома. І в лісі, і над Случю супроводжував мене. Все чув і бачив, як Бог. Я розмовляв з мамою – відповідав йому. Відповідав обережно, добираючи кожне слово. Обід перетворювався на муку.

– Дякую, – дзенькнув ложкою, підводячись. – Що робити?
Роботи в селі вистачає завжди. Що – найперше?
– Ти спочинь з дороги.

Еге ж!.. Беру порожні відра – йду по воду. Затим – нарвати бур'яну і насікти: свиням на вечерю і на ранок. Позбирати і посортувати яблука: дрібні, червиві, гнилуваті – корові, ліпші – їсти самим, на сушенину. Ще кільку. Можна було б... Та не сьогодні. Сьогодні тре дочекатися батька, відбути неминучу процедуру. Чим зайнятися, щоб про ТЕ не думати? Найлегше забутися – в роботі. Рубаю дрова, які вже віддавна сохли, чекали... Висохли, дочекалися...

– Не сидиться тобі, – усміхнулася мама підбадьорюючи; батькових езекуцій вона боялася не менше, ніж я.

Заспокійливо усміхаюся у відповідь, розправляю плечі: все буде о'кей, переживемо!.. Відчуваю себе дорослим. Штани, – вирішую, – не зніму. Не зніму – хоч би вбив мене!

Пересушене (в'ялена) вишня, покручена, з шипаками, сливка – різномасні товсті гілляки – змушують попінтіти, як і притуплена сокира. Нарубані дрова – добряча гора – не складаю: найбатько бачить: я часу не гаюв, попрацював на совість. Хоча і знаю, що це його не умилює. Принаймні, настільки, щоб відмінити лупня, – без “педагогіки” аніяк. Намагаюся не думати про те, рятуюся роботою. Найтовстіше гілля пиляю дворучкою: самому незручно, але я не зупиняюся: чим важче – тим легше. Сидіти і просто чекати – можна й чокнутися.

Нарешті з'являється батько. Тверезий. Дивиться на мене, мовби не розуміє, що це я роблю і навіщо. Втішений моїм поверненням (живий-здоровий), та радість свою, подібно мамі, не виказує, навпаки, напускає на лице суворості. Втім, його невдоволення, що стає все виразнішим, цілком природне: згадав про езекуцію, без котрої не обійтися, котру мусить виконати. Процедура не з приємних, та справедливість має торжествувати: кара за гріх неминуча.

– Хдімо, – киває на літню кухню; прямує туди, не озираючись.

Я по-газдівськи заганняю сокиру в ковбан: скоро повернуся, не сумуй, – наче вибачаюся. Ступаю приречено, але твердо: мав час настроїтися душевно, підготуватися психологічно (мусиш терпіти: ще до подорожі знав, що чекає тебе опісля; пхінкати – ганебно і принизливо, проситися – намарно; діватися ніде, вибору немає).

– Лягай, – на відміну від матері, батько нічого не запитує: все бачив і чув, назирці мене супроводжуючи, знає все, що я робив і думав.

Мовчки лягаю на дерев'яний тапчан, чіпляюся пальцями за його край зі страхом, наче завис над прірвою: тільки б не зірватися, втриматися будь-що! Від перенапруження судома зводить руки. Зрадливо пітніють долоні.

– Знімай штани – я пилюку тріпати не буду.

Пауза. Безкінечно довга пауза.

– Штани я не зніму.

Він відчув, що тиснути, наполягати на своєму не варто: я вже не той, ким був ще два дні тому; без ентузіазму зняв з вішалки солдатського ремня, шось там ще вагався...

Кількасекундне чекання першого удару – нестерпніше самого удару. Я завмираю, зіплюю зуби: тільки б не закричаю, не верескнути. Заплющую очі, зіщулююся: менш захищений, ніж роздягнений, – з оголеними нервами. Ну що він тягне?! Чекає, що буду проситися? Дзуськи! Не діждешся!

Нарешті...

Кожен удар осліплює, висікаючи з очей – заплющених – бризки іскр. Губа, закушена до крові, кровотичить. Сплюваю червоним, не криючись: може хоч кров погамує батьків шал. Але він лютиться, що я не прошу пробачення, мовчу – показую характер. Згодом до нього доходить: це добре, це слід цінувати – син з характером, не ганчірка. Врешт кидає ремня – вилітає надвір.

Тільки тепер я усвідомлюю: весь час, поки тривала езекуція, хтось безперервно стежив за мною, за просто читаючи мої думки, відчуваючи всі мої болі. Вражено підхоплююся: Інший – не батько!

Хто?..

ИНШИЙ – 3

Роман з Наталкою зтягнувся до непристойности, – я не мав інших захоплень (“стару одягу не викидай, поки нову не придбаєш”), а вона чекала переходу наших стосунків у “вищу якість”, одруження. Мешкали ми в гуртожитку, довгими зимовими вечорами засиджувалися у холі до півночі, теревенячи на різні теми: підпрактика в школі, написання дипломної і захист, розподіл на роботу – куди і як... Та головне – чи будемо разом?

Звичайно, ми не лише цілувалися... Коли життя в гуртожитку завмирало (десь о третій ночі), дозволяли собі в тому холі **у с е**, наче були за замкненими дверима, заштореними вікнами. Антракти любовних ігрищ заповнювалися балачкою з остобрідлим підтекстом: чи збираєшся ти женитися? Я допивав другу пляшку вина, курив сигарету за сигаретою – всім нутром відчував, що подруга чекає заповітної фрази: давай поберемося. Поетичніше – поєднаємо долі. Або ж – будь моєю навіки. Або ж ... Та що завгодно, тільки б цього змісту.

Я відмовчувався, граючи вар"ята: вдавав, що не розумію прозорих – найпрозоріших! – натяків, сліз, навіть істерики; не доганяю – і крапка. Або ж переключався на іншу тему, буцімто випадково. Збиткувався мимоволі, – захищаючись. Сказати прямо "не збираюся я женитися, тим паче, на тобі" язик не повертався. То було б чесно, але жорстоко. Боявся травмувати Наталку, та й втрачати її не хотілося: нам обом було так добре. Хороше – обов"язково до загсу?

Отоді-то й з"явився Інший. Наче для того, щоб звинуватити мене в крутістві, хитромудрагельщині – іноді настільки лицемірній, що я сам починав плутатися. А тут – наче заїло платівку: "ти не бажаєш спільного щастя", "плюєш на свою і мою долю", "безнадійно поховав себе в егоцентризмі" etc. Тільки фразою про одруження я міг реанімувати своє реноме; все решта – пусті слова.

– Ну чому, чому ти не хочеш простого людського щастя?

– Запитаннячко, одначе, – як звично, починав здалеку, накручуючи багатоповерхові конструкції, та цього разу нагородити не встиг – вгледів **його**.

Він стояв у кутку, наче хотів там заховатися, прикрившись шторою: атлетичної будови тіло, високий, але... без шкіри. Подібне я бачив ще школярем, в анатомічному атласі (незабутнє враження): кожен м"яз – чітко і виразно, голубе венозне мереживо... Всі внутрішні органи відкриті: стравохід і шлунок, серце, печінка, сизий кишечник...

– Ти завжди все ускладнюєш. На рівному місці знаходиш проблеми.

Я прикладався до пляшки так жадібно-пристрасно, що й Наталці заціпило. Намагався не дивитися в куток, та виходило, як у відомому психологічному "жарті": "Думайте про що завгодно, тільки не про білого слона". Тільки в куток й дивився я. Здавалося, в Іншого от-от зачнуть вивалюватися нутроці, він присяде й

збиратиме їх, закидаючи всередину; Наталя кинеється йому на допомогу.

– ... Ще не пізно все поправити, Z. Ми встигаємо...

Що вона верзе? В її очах – я звичайний ідіот, якому можна вішати на вуха будь-яку локшину? Чи бачить вона Іншого? Ні, бачить лиш себе. І мене – як атрибут "щасливого життя".

Глупа ніч. Моторошна тиша. Не чути навіть бренькання гітари. Ніхто ніде... анішелесь. Тільки ми, як прокляті, "виясняємо стосунки", всоте переживуємо: бути нам разом чи ні. Я чекаю від неї банального: "проведи мене, я хочу спати". Вона теж чекає, тільки іншого: "ось тобі моя рука, ось тобі моє серце". Руку я ще можу запропонувати... Втім, як і решту членів своїх. А от серце... Серцю не накажеш. Сидимо, бубнимо, всоте переживуємо сто разів пережане. Ми не здатні порозумітися навіть на ґрунті раціо: наші вектори не співпадають, не перетинаються ніде, навіть у найвіддаленішій перспективі. Коли кожен торочить своє, ігноруючи співрозмовника, згоди не дійти. Порозумітися – аніяк.

– Ще півроку тому ти був зовсім інший...

Інший? Попала пальцем в небо. Глянь у куток – побачиш, яким я є насправді.

– Адже тобі нічого не бракує. Ти ж цілком...

Хочеться сказати все, що думаю про неї, – хай ображається, не розмовляє... Вилити все, що назбиралося, накипіло – головне вихлюпнутись воднораз. Вибухнути. І відчути довгождану легкість. Вже й рота розкрив, та в останню мить щось мене стримало. Чи **Хтось?**..

– Пора спати, – кажу те, чого так і не дочекався від неї.

– Але ж ми нічого не вирішили! – зойк відчаю.

Мовчу. Самі собою стискаються кулаки – підійти до вікна і розбити шибу. Та навіть на це не стає мене. Залишаю хол, не озируючись. Вона йде слідом.

Перед дверима своєї кімнати зупиняється, намагається щось пригадати.

– Завтра поговоримо, – заспокійливим тоном, обнадійливо.

– Завтра? – Наталка дивиться на годинник. – Уже сьогодні...

Невже не розуміє, що я втомився її товариством, і єдине, чого мені хочеться, хочеться над усе – не бачити її, не чути? Не відчуває мого стану, як було раніше, не реагує відповідно – потьмарена **своім**. Боїться мене втратити, боїться відпустити. Наче будучи поряд, я належу їй, – о наївна! Банальне розставання перетворює у китайську церемонію, вимордовуючи до краю. Розбиває вцент і

крихітні рештки того, що хоч якось єднає нас, о нерозумна! Стоїть, сподівається... Не йде, чекає... Мене починає тіпати. Хочеться відчинити двері – штовхнути її, але так, щоб гепнулася на ліжку, задерши ноги.

Заводжу руки за спину – стриматися майже неможливо.

– Я погано виглядаю?

Заведені за спину руки зчіплюються, щоб не відпустити одна одну. Пальці впиваються в пальці, певно, до посиніння; інакше – виривається кулак.

– Ти виглядаєш чарівно. Чарівніше, ніж Мерилін Монро, – сливе істеричний сміх наповнює коридор.

– Що з тобою?

Сміх відлунює все тихіше, врешті-решт уривається.

Якщо ти здогадуєшся, що виглядаєш зле – гірше не буває, то чому не йдеш? Чому стовбичиш, мозолячи очі мої?

Вона чекає твого поцілунку, – з’являється Інший.

Цілуватися? В цій ситуації?..

Поцілунок може бути й ритуальним: доста – в щічку.

Фарисействувати?

Просто підіграти їй, щоб лягла спокійно спати.

Сьогодні підіграти лицемірним поцілунком, завтра – “щоб не кинулась у вікно” – женитися на ній? Що позавтрім лишається від мене?

Розмахуючи руками, Інший белькотів щось нерозбірливе. Його тельбухи сколихувалися – от-от виваляться. Та найдужче вразили очі: теж немовби викочувалися назовні. В них немає душі, – подумав я, намагаючись – намарно – зосередитись на чомусь іншому. – Це очі – для студента-медика, який вивчає не людину – сам організм. Страшніших очей не доводилось бачити: недохотворена матерія, жодної емоції... Очі вареної риби.

– То що, я йду?

А-а, ти ще й досі тут? Хочеш довести мене до істерики?

Вона хоче твого поцілунку, – втручається Інший, – і тільки.

І тільки? – повертаю голову. – Кілька подібних поцілунків – мої очі стануть, як у тебе, – ця думка приголомшує своєю очевидністю, заперечити її – жодного аргументу.

Наталка ловить мій погляд, чекає...

– Не вірю, – видушую, ледве стримуючись.

Не вірю, що ти підеш сама, не отримавши меж плечі, а чи пенделя під зад, – нині ти мене дістала, як ніколи.

– Що ти хотів цим сказати?

– Що ми ніколи більше не зустрінемося.

Вона злякано кидається на мене, хапає за руку. Її очі, переповнені панічним страхом, здається, от-от вискочать – виваляться назовні, як у Іншого.

– Але чому, чому?!

Забембала. Задовбала. Тобі усе треба розжувати – сама не можеш нічого зрозуміти, здогадатися... Найсмачніший м’яса шмат, всоте пережований, стає гидким – не проковтнути. Маєш рідкісний дар – все перепаскудити, знидити найромантичніше, святе і найдорожче. Я не в силі більше слухати.

– Прощавай.

Озираюся, – немає Іншого.

Утишився моєю відповіддю – відв’язався?

Йду безкінечно довгим коридором; ступаю неквапно і обережно, як по першому льодку. Чого боюся?

Наталка дивиться мені вслід, нездатна отямитися: невже пішов... назавжди? Якби не це хвилиenne знетямлення-ступор – наздогнала б, щось верзла-белькотіла б, слізьми обливаючись. Та перше, ніж вона оговталась, зникаю за поворотом.

Додому! Спати!

Заходжу у ліфт, натискаю “9”, їду. Голова свинцева: не так від випитого, як від отих розмов, безкінечного вияснення стосунків. Та й година пізня (чи то пак, рання) – 5. 43.

Звичайно, спати. Пошвидше заснути, забути...

Ліфт натужно дербенчить, але рухається. Щось підозріло довго... Ніби їде, ніби стоїть на місці. Врешті-решт зупиняється, відчиняються двері. На порозі – чого я найдужче боявся – Інший. Весь прохід загородив собою – не прошмигнути.

Попався?! – шкірить пергаментні зуби, всі 32.

Я чекаю, що двері зачиняться, – тікати... але двері не зачиняються. Зачиняються – коли заходить він.

О Боже! – затискаюся в куток, ладний влипнути у стіну.

Ліфт рушає, піднімається, подібно, вгору. Стривай, то ж був дев’ятий поверх – вище нікуди. Ми летимо, як у ракеті. Нас двоє...

Він сміється безгучно, переможно блискаючи зубами; кладе на плече мені руку без шкіри, таку саму другу... тулиться, намагається обняти...

Я кричу від жаху й прокидаюся.

ПОВЕРНЕННЯ... СЛЬОЗИ

Марфа згодом призналася, що відчула неладне ще на сходах, піднімаючись на 4 поверх; жодних причин для неспокою начебто й не було, та “серце трепетало, млоїлась душа”. Переступивши порога, одразу рушила в кімнату, хоча, зазвичай, перше переодягалася, готуючись до роботи на кухні; її насторожило – світло невимкнене. Побачила газду на ліжку, вкритого з головою – це також видалося підозрілим. Відкинула край ковдри, діткнулася чола – майже холодне. Вираз обличчя і незвична витягнутість (напруженість?) всього тіла викликали тривогу. Довго не роздумуючи, зателефонувала перше 03, затим Буряку: розповіла, яка ситуація...

Менеджер-діабетик приїхав, на кілька хвилин випередивши “швидку”. Оглянувши і обмацавши свого шефа, зауважив характерні конвульсії – притьмом дістав глюкометра (мав того при собі), замірив рівень цукру в крові: на табло висвітилися не цифри – незрозумілі для Марфи ієрогліфи. Дзвінок у двері, білі халати...

– Прошу негайно ввести глюкозу: в його крові цукру майже немає, – продемонстрував показника глюкометра.

– А що це? – лікар не розумів, як і Марфа. – Скільки мілімолів?

– Нижче допустимої межі. Гіпоглікемія.

– Він діабетик?

– Так, – збрехав Буряк, приголомшений версією, що напрошувалася...

– А ви хто йому будете?

– Колега. Друг по нещастю.

Перетисли руку джгутом вище ліктя, ввели у вену ампулу глюкози, другу, третю, Z. і не муркнув. Тільки з рота викотилась піна.

– Більше чотирьох ампул вводити не можна, – втрутився лікар і пояснив. – Загроза розшарування мозку.

– Що ж робити?

– В реанімацію.

Повертатися до життя Z. не хотів. Голоси присутніх у кімнаті – через три світи, рвані й невиразні. Слабкість, апатія – все не так. Не чіпайте мене, залиште... – він би крикнув, махнув рукою, ногою хвищнув би, якби не боявся видати себе: живий. Це, вважав, тимчасове непорозуміння, прикра гра обставин: щось – поки що –

не спрацювало. Та смерть невідворотня – 28 відповідних доз, як не крути, це 28... Тож як би не старалися ескулап і К°, що б не вигадували, смерть їм не обдурити, – вперто не розплющував очі, не реагував на руки лікаря, котрі періодично дотикалися, вивуджуючи додаткову інформацію (мало їм того, що регулярно міряють тиск, перевіряють пульс, рахуючи кожне скорочення серця). – Як їм не вдасться обдурити смерть, так і я не переконаю їх своєю пасивною поведінкою – безнадійний. Будуть, чорти, рятувати мене доостанку. От, вже говорять про реанімацію... Нехай волочать (сам я не піду) куди завгодно – всі потуги намарні: т у т безсилий навіть Бог, – можна обдурити одну – дві смерті, ну 3-4, але – не 28. Сказати їм про це – хай заспокояться? Шкода, не може...

З’явилися ноші. Самогубця уявив, як будуть зносити його з 4 поверху (на втіху всім сусідам?) – рвійно підхопився. Так йому видалося – рвійно. Насправді ж, зреагував невпевнено і кволо. Тупо дивився перед себе каламутними очима.

– О. Z.! Як ви? – кинулася Марфа, рада без міри: Хазяїн ожив.

– Добре, – буркнув той після тривалої паузи: навіть говорити йому було важко.

– Будемо збиратися, – підбадьорив лікар.

Та Z. хотів одного – забитися в куток й занишкнутти, нікого не чути й не бачити. І щоб ніхто його не чіпав. Та усвідомлював, що те бажання нездійсненне: і Буряк, і Марфа, і білі халати не відступляться. Не для того зібралися всі разом. Тож покірно-приречено одягав, що йому подавали. Марфа застібала гудзики сорочки, щось поправляла-приглаждувала, не підозрюючи, що газда ненавидить її тепер, як ніколи: це вона, вона у с е перепаскудила; прийди пізніше – і “швидку” не довелося б викликати; ні – приперлась ні світ, ні зоря.

– Ходімо.

Покоївка зашнурувала туфлі, домашні капці загорнула й кинула у торбу, зверху – рушника, порцелянову кварту, ложку і виделку, зубну щітку й пасту, кілька яблук... Буряк застібнув куртку: рушаємо.

Чому він відводить очі? – зауважив Z. — Невже в с е вже здогадався? Чи тільки запідозрив?..

Спробував підвестися – в очах замерехтіло, холодний піт проступив по всьому тілу.

– Допоможіть йому, – зорієнтувався лікар.

Медбрат і менеджер сіли обіч Z., взяли під руки: утрьох – всі разом – підвелися. Марфа намагалася одягнути шапку, та газда

лиш тріпнув головою: не треба. Він хотів сказати, що вже весна, та з рота булькнуло невиразно і тільки: язик не слухався. Не слухалися й ноги. Крок, ще крок... Райдужні й чорні кола пропливали перед зором, то розростаючись концентрично, то ламаючись на кавалки, все те перемішувалось – пречарівно, якби не почувався так зле. Млоїло і нудило, світ перевертався. Хотілося впасти, хоч би й в порозі, й забутись. Лежати нерушно, згорнувшись бубликом. Щоб ніхто нічого не радив, співчутливо не заспокоював, не бубнів над вухом, не ліз у душу, врешт, не рятував.

Куди ви мене тягнете? Чи вам робити нічого? Дайте спокійно вмерти! – ненавидів своїх рятівників, ледве стримуючись від лайки.

– Я маю право, згідно з Конституцією, на життя; а на смерть – тим паче. Маю право своїм правом скористатися. Не треба нікуди мене волочити. Залиште! Отут, на цих сходах... Така моя воля. Сконати – нічого більше... Та їм цього не пояснити. Накачали глюкозою і волочать, як мішка з половою. І нічого не залишається – покірно переставляти ноги, допомагаючи їм. Втім, допомоги не потребують: що б я не робив, не випустять. Марфа, подібно, готова супроводжувати мене до лікарні, готова сидіти біля мого ліжка денно іночно. Важко? Було не рятувати. Ніхто ж не змушував, не просив. Пожинай тепер плоди своїх старань, жінко нерозумна. Всі терзання іще попереду. Намордуєшся біля мене, як я мордююся тепер, – будеш надалі думати: рятувати чи ні? Будеш думати. Голова не лише для хустки.

Мокрий сніг, перемелений автами; у глибоких коліях – темна вода. Небо заволочене брудно-сірим, низьке й непривітне – безнадійно хворе: сонце, здається, не вигляне вже ніколи.

О Боже, яка мерзенна погода! Невже комусь хочеться в **ОТАКОМУ** жити? Ще й як. І самі живуть, і мене ведуть – не відпускають. Попався, влип, як муха в мед – уже не вирвешся. Чи не так і народилося банальне – медове життя? Як мед не відпускає муху, так триматимуть мене Буряк з білими халатами: радуйся, нещасний, ти живий, влип у мед-життя – уже не вирвешся. Ескулапи смерті не допустять. Принаймні, так їм здається. Про 28 доз і не підозрюють. На 28 реанімацій ще не придумали. Сам Господь тут безсилий: 4 ампули глюкози – і не більше, 4 ампули – і край. А флакон інсуліну – що хмара филистимлян проти Голята. Стривай, не туди занесло мене, – Давид, беззбройний, тоді перемиг. “Ти йдеш проти мене з мечем та ратищем, а я іду проти тебе з ім’ям Господнім”, – і запустив камінчика з праці, вціпив Голя-

ту в око. Але ж то – майже байка, а тут – все науково розраховано, в найсучасніших лабораторіях досліджено, найдосконалішою апаратурою перевірено. Тут мігом не попреш, на ентузіазмі не вискочиш, – Z. ступав, не обминаючи калюжки, навіть не дивлячись під ноги; в туфлях уже хлюпотіло – не зважав: година чи дві – до смерті. – Ведуть мене, іродові душі, ані крихти не сумніваючись, що виконують благородну місію; не здогадуються, що єдиним моїм бажанням – впасти й забутись. Я згодний впасти навіть в калюжу, тільки б ніхто не чіпав мене, “медом” не зваблював, не бубнів у вухо.

– В яку лікарню? – запитав Буряк. – Я поїду за вами слідом.

– Я також хочу їхати, – заспішила Марфа, боячись, що залишиться. Z. не міг (чи не хотів?) підняти ногу, щоб забратися в “швидку”; його підсаджували, всіляко допомагали – намарно. Буряк запідозрив симуляцію, та не говорити ж про це лікареві, який стояв осторонь, курячи сигарету.

– Я візьму його у свою машину, там поріг нижчий.

– Не положено, – здиміло тільки півсигарети, – поспішати нікуди.

Медбрат покликав на допомогу водія, та і втрюх успіху не мали.

Робіть зі мною, що хочете, – Z. не опирався, як і не намагався допомогти своїм рятівникам, хоча й подумав, що сусіди, певно, спостерігають з вікон цю комедію не без зловтіхи. – Плювати! Однаковісінько мені... Більше вони мене вже не побачать.

– Ну, ану ще трішки...

Дивись ти, запхали таки, вмовився О. Z.. – Везіть, везіть вмирати. Цоб-цабе!

Коли він втратив свідомість – як тільки сів до авта, по дорозі в лікарню чи десь на сходах – не пам’ятав, і не намагався докопатися; лежав з розплющеними очима і дивився в стелю, наче сподівався там прочитати відповідь на куди істотніше питання: все уже позаду – я безнадійно живий?

– Скільки минуло часу?.. Де я?

– Третій день в реанімації.

– Три дні... відключений?

– Навпаки. Ви були підключені до всіх апаратів, – заторохтіла Марфа. – Як ви почуваетесь?

Z. мовчав. З голови не йшло (в голову не вкладалося), що “найстрашніше позаду”, реаніматори якимось дивом обдурили смерть (й самого Бога? Чи тільки чорта? Чи з Божою допомогою –

та перемога?), самогубство не вдалося: вийшов навіть не великий – маленький пшик, з грозової хмари – курячий дощик.

Прийшов черговий лікар, ще один, ще... Кожен запитував по своєму профілю, та усі були неприховано задоволені, що старалися марно, боротьба за життя пацієнта увінчалася успіхом.

Буряк, подібно, башляв усім без розбору, не лічачи, тому так тішаться: отримане відпрацювали, – розшифрував Z.

Наступного дня його перевели в гастроентерологічне відділення: біль у животі знову нагадав про себе, з новою силою. Хворий хотів не признаватися в тому, але... як далі бути? Якщо вже мучитись, то ліпше у лікарні: тут, принаймні, введуть знеболююче, хоч би й морфій. А вдома що? Купити вже не одного – 2-3 флакони інсуліну, спробувати ще раз? Доста! Напробувався – досі нудить. Буде! Якщо 28 смертельних доз виявилися безсилими, то й на 50 наївно покладатися. Одначе, ніхто мені так і не пояснив, яким чином я вижив, завдяки чому. Втім, я ж нікого не запитував, нікому не казав про інсулін. А якби й сказав, то що – пояснили б? Коли-небудь розповім Буряку – що то він заспіває? Не весь інсулін вступив у дію, частина могла акумулюватися?.. Марфа молилася біля мене денно і нічно, я сам помолвився – також не можна ігнорувати. Мама, царство їй небесне, як і кожен із моїх односельчан, пояснили б це не просто: йшлося на життя. І все. Жодних уточнень, контр- й аргументів не потрібно; йшлося на життя – і доста. Люди живуть, а не аналізують. “Це ви там, у місті, шукаєте на гімні сметани, а в нас тут просто: картопля некопана, нескошена отава, корова не погуляла – хоч бери та й сам...” – і немає на те, як мовиться, ради. 28 доз – смішно й слухати; в селі. Але ж цим і професора-ендокринолога можна посадити у калюжу. Хай спробує пояснити, велемудрий. Не інакше – втручання Бога: 28 доз хіба Йому під силу. Хай руками реаніматорів, та вберіг мене Він. Знати б іще – навіщо?.. Сталася воля Його, а не моя; знову ж таки – заради чого?.. Я повинен для чогось жити, моє життя має певний сенс, я комусь ще потрібний. Воістину, невідомі стежки Господні. Гм, чи не повторюю я попередню помилку? Замість того, щоб бути вдячним Йому, жити, славлячи Його ім’я, – докопуюся. Наче не знаю, що докопатися неможливо: завжди залишатиметься тайна. Людина приречена пізнавати життя, але ж ніхто не сказав, що пізнає. Зникне тайна – сцезне й віра. Пропаде як непотрібна. Спізнати **ВСЕ** – чи ж не дорівнятися до Бога?

Тінь Іншого майнула за вікном (а чи тільки видалося) – Z. переключився на інші теми, котрі не провокували з’яву небажаного візитера.

Надумався, бач, провідати хворого. Ніхто не просив. Переб’ємося. Геть звідсіля! – Z. вирішив більше не повертатися до **ТІЄІ НОЧІ**, не аналізувати, як і завдяки чому він вижив. – Скільки б я не длушпався, нічого путнього я не довідаюся. Те “путне” навіть не уявляю. Достеменно знати хоч би що-небудь – не дано людині.

Погодившись, що “задіяна Божа рука”, самогубця відчув глибоку вдячність Господу: не зігнував мене малого, одного із шести мільярдів, не залишив на поталу Іншому, витягнув з безнадійної прірви, учинивши по суті чудо – 28 смертей подолав. Неймовірне стало фактом. Диво з див... Не з Євангелії чудеса, творені Ісусом, не чийсь там, хай найавторитетніші, оповіді – сам пережив, сам переконався...

Не переповнитися вдячністю просто неможливо, – Z. немовби виправдовувався. – Після **ТАКОГО** навіть найхолодніше серце потепліє, найчерствіше – розм’якне, крижане – розтане, кремнієве – стрепенеться. А я?.. Досі не подякував Йому – знай докопуюся... Відчуваю вдячність, а язик не повертається, ніби чекаю ще чогось, – обернувся до вікна – погляд зачепився за батарею парового опалення, хоча направлявся до неба. – Отче наш, сущий на небесах, нехай святиться ім’я Твоє... – молився не словами – зболеним відкритим серцем. – Я не годен, о Господи, висловити все, чим переповнена душа моя, кожна клітинка мого – все ще живого – тіла.

До вуха долинула мелодія з палатного “брехунчика”: співав маловідомий (нерозкручений) виконавець, співав задушевно і щиро – про ностальгію за Україною тих, котрі залишилися на чужині, тимчасово чи назавжди, – заробітчани й емігранти; відірвані від родини, рідної землі і отчого порога, відчули і зрозуміли, **ЩО** втратили: могили предків, добре знаних односельців, стежки, в дитинстві босоножені. Україно-о! – без надриву, та напрочуд вражаюче витягував співак, зворушуючи кожне серце: всі в палаті притихли, заслухалися, хоча перед тим говорили про гриби, рибалку, розповідали мисливські пригоди; замовкли без команди чи чийогось прохання, скептики і циніки, не змовляючись: надто вже пронизливо діткливим виявився голос виконавця, та й зміст, слова пісні брали за живе, стискали горло, заволочували очі сентиментально ядучим туманом. Z. не зауважив, як і коли накопилася перша сльоза, друга і третя... Він ридав, забувши, де знаходиться, не остерегаючись бути викритим у своїй хвилиній слабкості. Якби Інший наблизився до нього, труснув за плече – розчулений, не почув би того, не зреагував би: вщерть переповнений болісним жалем, котрий парадоксально межував з незвичною радістю, му-

ченицьки жагучим піднесенням, щастям – стражданням: живий. Щось подібне відчуває емігрант, хоч би й мільйонер, котрий після десятиліть розлуки, з далекої Австралії, Канади чи Бразилії повертається на ббтьківщину, припадає чолом, поораним зморшками, до вітцівського порога, цілує грудку землі, зрошуючи ту сльозами. В унісон щемній пісні з динаміка, О. Z. упівголоса тужливо скавулів, переймаючись високим, солодкаво гірким і бажаним. Все його нутро, здавалось, пронизане жаданим трунком усвідомлення: я живу, живу-у... І не було уже, як раніше, гнітючого страху перед прийдешнім: тепер те бачилось радше принадливим, а не оповитим, просякнутих наскрізь принизливим безглуздям.

Пісня скінчилася, хворий ще довго лежав нерушно – весь у полоні шойно пережитого. Чогось подібного не траплялося віддавна. Так не ривав навіть біля мертвої дружини: заціпенів – ні звуку, ні сльози. Не міг пригадати, як і коли плакав востаннє. Певно, ще в дитинстві. Коли батько лупцював солдатським ременем (після незабутньої мандрівки – втечі з дому), тоді не плакав. Завжди соромився сліз, хоча і знав, що ті очищають душу, втихомирюють розтривожене серце. Знав той механізм теоретично, тепер практично переконався, – розпогодилося небо, виглянуло сонце.

– Z., на УЗеДе.

Нудьгувати не доводиться: всеможливі обстеження, томографія, Доплера-фізо, комп'ютерна діагностика, регулярні консультації профільних спеціалістів – доцентів і професорів (декотрих викликали й з інших лікарень), безкінечні аналізи, щоденний огляд ведучого лікаря, заввідділенням... Подібною уваги решта хворих не відчували. Знали, як того досягнути, та не мали свого Буряка – з немалим шпитальним досвідом, фінансово забезпеченого. Z. не сумнівався, що менеджер “спонсорує” лікарів, згідно з такою, грошима не сміється: бізнесмени вміють рахувати, незалежно, чужими коштами розпоряджаються чи своїми. Якось розмова зайшла на цю тему – директор підтвердив свій рівень: “Ліпше недо-, ніж передати. Оптимально – аванс і натяк: вилікуєте – отримаєте сторицею”.

Після цілковитого обстеження виявилось – необхідно оперуватися: шлунок, жовчний міхур і протоки... Z. слухав те все, гадаючи про себе: чи варто погоджуватися?

– Але ж я непогано почуваюся. І болі не доймають, як раніше.

– Завдяки посиленій терапії і препаратам, котрі ви зараз приймаєте. А повернетесь додому – напад неминучий. І що – знову “швидка”? Знову обстеження, аналізи – нащо це вам?

Правду кажуть, чи хочуть побільше викачати? Грошовиті клієнти нечасто трапляються – гріх не розкрутити за повною програмою? Перебалакаю з Буряком: як він скаже, так і зроблю, – вирішив Z. Дістав “мобілку”, зателефонував до офісу. Не встиг доїсти вівсяну кашу (в лікарні та смакувала, як ніде й ніколи), менеджер з’явився. Уважно вислухав підозри хворого, співчутливо кркнув і вийшов з палати.

Повернувся через півгодини:

– Я переглянув історію хвороби, результати аналізів, висновки спеціалістів – сходиться. Обман відпадає. І зав не схожий на шарлатана. Перебалакав з хірургом, який буде оперувати: спеціаліст зі стажем, ліпшого в Дебіляку немає. Та й операція не є складною: завтра – на стіл, за тиждень – додому.

Z. погодився. Переконала не так аргументованість Буряка, як згадка про болі в животі.

Марфа навідувалась щодня. Щоб її не проганяли з палати, роздобула десь білого халата, якого одягала ще на сходах – почувалася впевнено, як працівниця відділення. Тішилась, що рана затягується, особливо, що хворий може їсти вже не тільки рідоньку зупу – майже все, хоча й потроху. Купувала на базарі, що забавив халяїн, готувала в цептерському начинні, приносила (встигала на обід) – усе ще тепле, навіть гаряче; замилювано спостерігала, як її пан з апетитом їсть. Розповідала, як зле почувалася **ТІЄЇНОЧІ**, як не могла заснути, невідь чим розтривожена; як вранці поспішала, боячись запізнитися...

Марно старалася, – вертілося на язиці О. Z., вертілося, та не злітало. – Якби запізнилася, все було б куди простіше, банальніше. Дивовижно, – дивився на свою рятівницю, – як вона відчуває мене. **ТІЄЇНОЧІ** не могла заснути, вранці бігла-спотикалася – чи ж випадково? Я для неї – що рідна дитина, хоча за віком не старша від мене. Молодша. На три, здається, роки. Самотня... Гм, чому я раніше над цим не замислювався? – відклавши ложку, до їди уже не повернувся: **т а к о ю** Марфу вперше бачив.

НЕЗНИЩЕННИЙ ? (ВІН ІДЕ)

Щоранку, залишивши покоївку на кухні, О. Z. йшов до озера. Йшов схвильований, мов на перше побачення. Піднесений, збадьорений, врочистий. Захоплений, наче його там чекали неаби-

які пригоди. Нікому не признавався, яка то втіха, якими принадлежними і жаданими – ті прогулянки.

Я живий, живий! – співала душа. – Я все ще живу на світі. Як ботанік, чернець чи юннат, спостерігав за бруньками, що розпукувалися, вдивлявся так пильно, мовби сподівався упіймати мить, коли з'явиться темно-зелене диво, кволе й беззахисне. А не дочекавшись, м'яв пальцями липку клітковину, втираючи у шкіру, мов лікувальну мазь. Милувався білим і рожевим цвітом, наслуховаючи джмеління злотокрилих бджіл, котрі запилювали ту красу (найневинніший секс), – життя, попри усі негаразди й проблеми, тривало.

Нагулявши апетит, повертався додому: сливе півдня – жодної сигарети. Хоча й не ставив за мету кинути курити: хочу – смалю, не хочу – іншим займаюся, цікавішим. Та несувора методика виявилась найпродуктивнішою: кількість викурюваних сигарет зменшилась учетверо, без будь-яких зусиль.

Снідав-обідав разом з Марфою. Та попервах соромилася, відмовлялася, але газда переконав, що **т а к** йому смачніше. Ну, якщо смачніше, то звичайно... – жінка довго не комизилася: воля пана, хоч би й забаганка, закон.

Розмова за трапезою, котра затягувалась (тривала 2–3 години: перший сніданок – другий обід), точилася на різні теми: життєві історії, проблеми соціальні й економічні, релігія і віра в Бога...

Не така-то вона примітивно-обмежена, як думалося перше, – констатував Z., наминаючи голубці зі сметаною і болгарським перцем. – В усьому розбирається, хоча газет, як я, не читає. Нічим, здавалося б, не цікавиться, та на все має незалежну точку зору: брак інформації компенсує природнім розумом. Якого ще ліпшого співрозмовника?..

Пообіді, випаливши на балконі першу сигарету, Z. простував до офісу; удвох з Буряком розробляли тактику й стратегію, проекти розвитку фірми, розширення сфер діяльності: міжнародний туризм, агенція нерухомости, мийка авт і ремонт... Перше, ніж прийняти рішення, прораховували варіанти, вивчали попит і пропозицію, залучали до обговорення спеціалістів, штатного адвоката. Менеджер тішився, що власник фірми повернувся до життя: не дивиться на справу, як раніше, крізь пальці, всерйоз цікавиться перспективами.

Почастішали зустрічі з дочкою і онукою. Інакше, як обвішаний подарунками, гість не з'являвся, головне – без попереднього дзвінка ("на те і телефон, тату"). Оксана пригощала борщем і

варениками з капустою, розпитувала про здоров'я, хвалилася успіхами дочки в освоєнні англійської мови. У надвечір'я прогулювалися берегом річки, що протікала неподалік: манила до себе, обіцяючи нехитре задоволення і тишу, провокувала на відвертість. Провокувала, та все ж батько не розповідав дочці ні про Іншого, ні про **ТУ НІЧ**: хто-зна, як вона сприйме? Та й навіщо їй те знати?

– Як це чудово – просто жити, – вони сиділи на колоді, невідьким і звідки приволоченій до самої води – можна дотягнутися ногою; дивилися на течію, мов загіпнотизовані. Тривала мовчанка не здавалася важкою. Зоряна гралася неподалік, викладаючи на піску мозаїку з камінчиків і прутиків. Ідилія. – Не ставити перед собою оманливої мети, не підпорядковувати все життя для її досягнення – кожен день сприймати як дарунок неба. Втішатися не перемогами й здобутками, а всім, що доступне; дякувати за те, що є, а не чекати ліпшого, смачнішого, значущішого. Чого більшого Бог вимагає від нас?

– Більшого вимагає чорт, – усміхнулася Оксана. – Спокушає і дурить.

Натхнений тією підтримкою, Z. продовжив свій монолог – оду простому ставленню до життя: не вимагати марципанів, з неба зірок не хапати, не ярити своє серце недосяжним – насолоджуватися простим.

– Все це, тату, відоме ще з часів Епікура.

– Відомо? Хто цим керується повсякдень? Де ти бачиш епікурейців?

Дочка не бажала сперечатися. Відсторонено дивилася на водну гладь ріки. І те виявилось досить ефективним аргументом: батько відчув незахищеність і слабкість декларованої позиції, котра бачилася відкриттям не лише для себе. Несподівано, як невірзаний – зайвий, іншостилевий – кадр, промайнула тінь Іншого.

– Гляньте, гляньте, що я збудувала! – покликала Зоряна, і коли старці підійшли, пояснила. – Оце-от замок, тут живе принцеса. А це – фортеця з гарматами і солдатами. Тільки для людей не вистачало місця.

– Люди живуть, де прийдеться.

– Молодця, – стримано похвалила мати.

– Виростеш – будеш архітектором, – посолодив і дід. – Як Растреллі.

– Так, ці гармати стріляють, – сказала онука і заходилася щось поправляти, удосконалюючи плід своєї фантазії.

Повернулися до колоди. Вечоріло. Z. згадав, що о 18. 00. – Служба Божа в костелі, а по закінченні – орган: молода черниця чи то розучувала нові твори (переважно Баха), чи то музикувала – одному, лиш одному слухачеві. Ті концерти приваблювали не менше, ніж сама літургія, лаконічно довершена. По її закінченні всі розходилися, а дивак залишався і слухав, слухав, насолоджуючись, аж поки не підходила ключниця: прошу пана, я замикаю.

Нині я пролетів, – констатував епікуреєць, зиркнувши на годинника. Прутков правий: не охопити неосяжне. Цікаво, чи гратиме органістка... у порожньому храмі, без жодного слухача? Люди не чують – чує Бог. Для Нього виконує, ад майорем Деї глоріам, а не для слави мирської, – любовно дивився на все темніючу воду; піймав себе на тому, що відчуває не менше задоволення, ніж при слуханні Баха. – Цей вечір по-своєму чарівний – негоже ігнорувати його, як нерозумно жалкувати за втраченим концертом: з усього, що дає Господь, брати максимум, зло в добро трансформуючи. Важко й не просто ламати старі зв'язки, зашкарублі стереотипи мислення і поведінки, тим паче, в моєму-то віці. Мусиш, Z., мусиш: для чогось же Бог врятував тебе. Чи ж тільки для того, аби розвіялись твої сумніви щодо Його існування? Мус постійно школити себе, недосконалу душу очищаючи, на вищій реєстр піднімаючись, від Іншого звільняючись, незалежнюючись. А що більше ти можеш? Більшого ніхто й не вимагає.

Z. не хотів повертатися додому – у квартиру, де все нагадувало **ТУ НІЧ**, все ще не оцінену однозначно: слабкість виявив тоді чи силу, малодушно повівся чи гідно, добре вчинив чи зле?.. Аргументи знаходив на користь обох сторін. Ті роздуми нагадували радше виправдовування, ніж об'єктивний аналіз. Шкрябало й сумління.

Що я набув, що я втратив? Чого там більше? – дошукувався правди, без якої життя бачилося пустим, недоладним. – Досвід, яким збагатився, немалий; головне – з Богом стосунки вияснив. Хто похвалиться подібним? Але й позбувся чогось вагомого, істотного, можливо, найціннішого. Бог, до якого наблизився, мені суддя.

Підвелася Оксана першою: “Ходімо?”

Небавом з'являться перші сутінки, – відзначив батько, ловлячи ніздрями захощі прибережного очерету, мулистого дна.

Залишена колода виглядала осиротілою. На протилежному березі, за далеким лісом, що нагадував обвугліле поліно, тьмяно-оранжеве сонце мстилося на спочинок.

Всі троє збиралися крутосхилом, підстраховуючись навзаєм. Зоряна щебетала, розповідаючи про своє захоплення архітектурою. Слухаючи дочку, мати не зауважила відсутності батька. Той стояв неподалік, втупившись перед себе очима, повними жаху.

– Тату, що з тобою? – труснула Оксана за руку. – Що там?..

– Хіба ти не бачиш? – прошелестів О. Z. пересохлими губами.

– Він іде...

Травень – листопад 2001.

м. Івано-Франківськ.

Реконструкція тексту і публікація Євгена Барана.

Тетяна ТЕБЕШЕВСЬКА-КАЧАК

“ИНШИЙ”: МОДЕЛЬ СУЧАСНОЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ПРОЗИ

Роман А. Морговського “Инший” є глибоко психологічним, екзистенційним твором, в якому відчитується самоосмислення, аналіз індивідуальних переживань, пошуки сутності трьох субстанцій: власного “Я”, оточуючого світу і вищої – Бога. Головний герой Z., втомлений сумнівами, страхом та всеможливими фобіями хворої людини, намагаючись перейти рубікон життя і смерті, з'ясовує для себе непросту істину, набуває неабиякого досвіду, а головне – “з Богом стосунки вияснив”. Філософсько-аналітичні питання про сутність власної екзистенції (“...для чогось же Бог врятував тебе. Чи ж тільки для того, аби розвіялись твої сумніви щодо Його існування?”) змінюються переконанням: “Мус постійно школити себе, недосконалу душу очищаючи, на вищій реєстр піднімаючись, від Іншого звільняючись, незалежнюючись”.

Роздуми про категорію часу, як домінуючу буття, коефіцієнт минулості всього у світі, а разом з тим, вектор тиску на окрему людину, наповнюють роман інтелектуально-філософським пафосом. Теперішнє і фрагменти минулого життя Z. є різноаспектною ілюстра-

цією, сюжетним концентром, у якому реалізується основна ідея автора – репродукція діалектики буття людини, контрастності інтровертного світу базованій на роздвоєнні, суперечності і сумнівах, постійній боротьбі двох взаємопротилежних начал – Добра і Зла. Адже незаперечною є істина, що “Життя – безперервна боротьба між вічним і тимчасовим, незаперечними цінностями і повсякденними нам”єтностями; на одному полюсі – Бог, на другому – вовкулака”.

О. Z. хворий і його переслідують апокаліптичні відчуття безнадії, втоми, незадоволення, абсурдності власного існування, відчай, а одночасно страх і бажання смерті. Він шукає виходу із лабіринту, в якому його переслідує Інший (абстрактно – реальний відповідник психологічних рефлексій героя, його “протилежне Я”). Не знайшовши його, робить спробу самогубства, переживаючи при цьому суперечливі відчуття, що виступали каталізатором його дій: прагнення померти і одночасно хоч якось, чимось “зачепитися за життя” – хоча б і молитвою. Спрацювало, навіть з’явився сенс життя, правда не відразу. Переслідування Іншого (то в подоби батька, страху перед його “педагогікою” у дитинстві; то як фікція-реальність: “атлетичної будови тіло, високий, але без шкіри...” у студентські роки; то як спокусник душі, провокатор сумнівів, внутрішньої дисгармонії, а, зрештою, самогубства) припиняється, притлумлюється вірою в Бога, а відтак сприйняттям світу як блага, задоволення: “як це чудово – просто жити”.

Самогубство (сила чи слабкість?) стає кульмінаційною точкою, сюжетно-композиційним переломом у романі. Це також етап у пізнанні Z. сенсу власного існування. На думку багатьох філософів-екзистенціалістів він є необхідним, як і інші, які проходить головний герой роману: 1. Етап відчуття своєї вкинутасти у цей світ; своєї покинутости в ньому (“Нікому я не потрібний, ніхто не відчує втрати... світ не перемиється на гірше ні на йоту, гармонія не порушиться...”). 2. Етап “межової ситуації” – усвідомлення конфлікту зі світом та свого невдоволення, що й призводить до самоаналізу, пізнання та вибору власних життєвих цінностей (спроба самогубства, намагання позбутися невизначеності, проявити “силу чи слабкість?”; це конфлікт душі і тіла (“труп живий, сомнамбула”), відчуття межі (“Втомився я...”, – стверджує Z.)). 3. Етап вільного та свідомого вибору цінностей, яких варто дотримуватися у своєму житті. Z. вибирає віру в Бога, позиції епікуреїзму долають скептицизм, та ненадовго.

Романи “Аве, Маріє аве!”, “Нелюбов”, “Інший” відповідають Сартрівському формулюванню, яке полягає в трактуванні літе-

ратурної творчості – як акту екзистенціальної заангажованості, а літературного твору – як проекції постаті автора, художніх засобів – як форми виявлення екзистенційних проблем: свободи, часовості, стосунків зі світом і з самим собою. Це романи з рисами автобіографізму, які виявлені на рівні проблемно-тематичної, образної, наративної, жанрово-стильової систем твору.

Так, контраст реального та умовно-абстрактного (підсвідомого) нівелюється у показі ходу думок героя, детермінантів його дій і вчинків, які часто можна пояснити на інтуїтивно-логічному рівні, знаючи психологічну нестабільність, деяку надривність як невід’ємних рис характеру Z. Психологічно виразне портретування супроводжується інтроспекцією внутрішнього світу. Автор при цьому вдається не тільки до принципу самоаналізу, а й до самоіронії, самокритики. Попри всі екзистенційні мотиви, герой зображений не як мізантроп, який шукає порятунку у самогубстві, втікаючи від хвороби та Іншого, а як людина, що шукає відповіді на питання, пізнаючи себе, світ і Бога, сповнена вміння оцінити значення життя: “Я живу! Я є...”.

Нараційна структура роману – сукупність внутрішніх монологів, ретроспекцій, діалогу та “відстороненої”, але посвяченої у суть, розповіді третьої особи – відповідає композиційній конструкції (побудованій на фрагментах сюжетної розповіді, мозаїці ситуацій та асоціативному монтажі рефлексій, експресії головного героя), надає йому динамічності, не переводячи у площину метафізичного монологу сповідання чи банального відтворення потоку свідомості.

“Інший” – це фактично роман одного героя – Z., який розкривається сам по собі, у невпинному протистоянні Іншому, що є другою суттю його самого (так звані “цензором у собі”), абстракцією, фактом підсвідомості, концептом двозначного буття людини. На відміну від роману “Аве, Маріє, аве!”, де головний герой виступає у світлі гендерної інтерпретації його стосунків із дружиною, у “Іншому” немає такого акценту. Образ жінки майже відсутній, якщо не враховувати штриховий портрет Марфи (без наголосу на стать – на “жінка”), чи фрагментарне відтворення головним героєм випадку із студентського життя – одного вечора, проведеного з Наталею. Та навіть тоді, автор спостерігає не так за нею, як за кожним кроком Z., кожним порухом його думок.

Замкнений простір (кімната, лікарняна палата) контрастує з відкритістю неба (чи то під час мандрівки “по річках України”, чи під час ранкової трапези на балконі, прогулянки над річкою). На

рівні хронотопу теж формується своєрідний екзистенційний пафос, враховуючи увагу автора до проблем часу і місця як філософських, онтологічних категорій.

Оригінальний ритм твору, що нівелює монотонність переліку (до якого часто вдається А. Морговський, особливо відтворюючи атмосферу відчуттів, що пов'язані з повільним минанням часу; деталізуючи побутові подробиці при змалюванні фону-оточення Z.) і брак авантюри, разом з інтригуючим розвитком подій, що постійно тримає в напрузі, очікуванні кульмінації, забезпечують твору читабельність.

“Инший”—психологічна-сповідь, порятунок від дійсності, виповідання-репродукція відчуття людини, що перебуває “на межі”. Трагічно-гнітючий настрій змінює світле відчуття у передфіналі твору та крапкою все ж є сумніви, жах, позначений на обличчі O.Z. і спричинений появою Иншого – символу негациї та суперечності, вічної дилеми. Незважаючи на те, що на цю тему написано багато, твір А. Морговського не є вторинним, а навпаки – неординарним зразком автобіографічної літератури і, як зауважив Є. Баран, найвиразнішим екзистенційним романом української прози початку століття.

Ліричний постскрипtum

Павло ВОЛЬВАЧ

* * *

тінь твого дихання лине сюди
тінь твого кроку
в каре візьми залети упати
теж кароока

час вже потоншав плече замастив
тиньками відня
та сповиває міста і мости
мрія надсвітня

з'явишся! свінеш!
над тлумом отих
кінних і піших
там на Воротах на Золотих
найзолотіших

ПРО АВТОРІВ

АЙЗЕНШТОК Ельза (нар. 1982 р.). Майбутній магістр філології. Літературний критик. Мешкає у Донецьку, Місті-на-Кальміюсі та в деяких інших містах Ельзасу. Любить „Кальміюс” та його головного редактора; не любить Забужко, Пиркало та ІБТ; не любить, коли на вулиці зима, а у книгарнях – лише якесь малоросійське лайно; любить літо і „Шахтар – чемпіон!”, і не любить інакше. Дехто говорить, що вона є прототипом героїні з нової художньої прози О.Солов’я – повісти „С, с” і роману „А-й”. Останнє (по-своєму) схоже на правду.

АНДРУСЯК Іван (нар. 1968 р.). Поет, прозаїк, перекладач, критик, журналіст. Живе і працює в Києві. Автор поетичних (подекуди із прозовими вкрапленнями) книжок „Депресивний синдром” (1992), „Отруєння голосом” (1996), „Шарга” (1999), „Дерева і води” (1999, 2002), „Повернення в Галапагос” (2001), „Сад перелітний” (2001); книги літературно-критичних статей та рецензій „Літпроцесія” (2002). Невдовзі має вийти друком нова книга віршів – „Часниковий сік”. Разом з дружиною Катериною Борисенко підготував до друку книгу перекладів з е.е.каммінгса „Тюльпани й димарі”, яка поки що шукає свого видавця. Член АУП.

БАРАН Євген (нар. 1961 р.). Кандидат філологічних наук. Член НСПУ. Літературознавець, критик, прозаїк. Автор книги есеїв „Замах на міражі” (1997), та книг літературно-критичних статей – „Зоїлові трени” (1998), „Звичайний читач” (2000). Працює в Прикарпатському університеті імені В.Стефаника. Мешкає в м. Івано-Франківську.

БОРґАРДТ Олександр (1919-2002). Доктор фіз.-мат. наук, професор. Мистець, графік. Письменник, перекладач, есеїст, пристрасний полеміст. Інтелігент і патріот. Автор книг „Бич Божий” (1998), „Дві культури” (1999, 2000), гостро полемічної „Аналітичної історії України” (в трьох томах, 2001-2003); автобіографічного роману „Остання ніч Гекати” (готується до друку). Спадщина сього мистця і письменника ще чекає на належне поцінування нащадками.

БРЮГТЕН Володимир (нар. 1932 р.). Літературний критик, перекладач. Автор книг „Людина творить добро” (1966), „Звичайний хліб мистецтва” (1969), „Земля і люди” (1973), „Зерно і сходи” (1987), „3 блокнотів” (2002) та ін. Перекладає з англійської та французької мов. Остання перекладацька праця

– роман Ф.Селіна „Рігодон” (щоправда, російською мовою; має вийти невдовзі у видавництві „Фоліо”). Мешкає в м. Харкові.

ВОЛЬВАЧ Павло (нар. 1963 р.). Поет, прозаїк, критик, есеїст. Автор поетичних книжок „Маргінес” (1996), „Кров зухвала” (1998), „Бруки і стерні” (2000), „Південний Схід” (2000, 2002) і роману „Кляса” (2003). Журналіст, працює на радіо „Свобода”. Мешкає в Києві.

ДНІСТРОВИЙ Анатолій (1974 р. н.). Філософ, письменник. Автор поетичних книжок „Проповідь до магми” (1998), „На смерть Кліо” (1999), „Спостереження” (1999, 2002), „Жовта імла” (2001); романів „Невідомий за вікном” (2001) та „Місто уповільненої дії” (2003), збірки новел „Люди і речі” (1994). Мешкає в м. Києві.

ДРАГ Вальтер Отто (нар. 1970 р.). Філолог. Критик, прозаїк. Мешкає в м. Донецьку. Автор цікавої незавершеної епопеї „Всі жінки, яких я трахав” (працю над рукописом почато 2000-го року). Можливо, вже наступного року читачі „Кальміюса” матимуть можливість ознайомитись із уривками цієї, безперечно, захоплюючої прози. Учасник літгуртування „OST”. Співзасновник літературно-терористичного журналу „Розтяжка”, перше число якого має побачити світ сього року („*Нашими літературними стежками треба щодня ставити розтяжки – чим більше, тим краще,*” – вважає товариш Вальтер, і ми з ним цілковито солідарні).

ЗАГОРОВСЬКА Любов. (нар. 198[2]? р.). Магістр філології. Пробоє себе у прозі та літературній критиці. Досліджує сучасну прозу (зокрема, авантюрно-пригодницькі романи Дмитра Білого). Мешкає в Івано-Франківську.

ЄШКІЛЄВ Володимир (нар. 1965 р.). Письменник. Автор книги „Парадокс Хомського” (1996), полемічної літературно-критичної розвідки „Воццекургія Бет” (1998), прозової книжки „Візантійська фотографія” (2002), роману „Адепт” (1995), написаного у співавторстві з О.Гуцуляком, та роману „Пафос”, написаного цілком самостійно (2002); поетичних збірок „Диптих” (2001), „Занепад Галичини” (в шухляді, автор, очевидно, утримується від її видруку в наш такий неспокійний та романтичний час). Автор глосарійного корпусу МУЕАЛ. Редактор науково-популярного журналу для альпіністів і шанувальників творчості Ю.І.Андруховича „Плерома”. Співзасновник літературного альманаху „Потяг 76” (2002). Мешкає в м. Івано-Франківську.

КАЖАН Олег (нар. 1970 р.). Прозаїк, критик. Мешкає в Донецьку.

МОРГОВСЬКИЙ Антон (1956-2001). Прозаїк. Автор книжок прози „І тоді я прийду...” (1983), „Свято білої сорочки” (1988), романів „Фіфті-фіфті” (1997), „Аве, Маріє, аве” (2002); прозових творів, друкованих у періодиці: „Фіропа еси...” (1996), „Смерть у Золотих Пісках” (2001), „Нелюбов” (2002), „Тінь птеродактиля” (2002), „Інший” (див. це число „Кальміюса”).

РОТТЕР Льова (нар. 1961 р.). Службовець. Віднедавна співпрацює з нашим виданням як перекладач і критик. Ідентифікує себе із пролетарським літературним дискурсом минулого і сьогодення. Мешкає в місті Донецьку.

СЛАПЧУК Василь. Поет, прозаїк, критик. Автор поетичних збірок „Трикнижжя Явіна” (1996), „Мовчання адресоване мені” (1996), „Укол годинниковою стрілкою” (1998), „Крапка зсередини” (2000), „Навпроти течії трави” (2001), „Сучок на костурі подорожнього” (2002), „Птах з обпаленим крилом” (2002), „Солом'яна стріха Вітчизни” (2003) та ін.; книги рецензій „Політ механічної зозулі над власним гніздом” (2001); повісти „Прокляття” (у складі книги „Птах з обпаленим крилом”). Лауреат державної премії імені Т.Шевченка (2004). Мешкає в м. Луцьку.

СОЛОВЕЙ Олег (нар. 1970 р.). Пролетарський письменник. Видавець та головний редактор альманаху „Кальміюс”. Автор поетичних книжок „Місто” (1998), „Маргіналії” (1999), „Фієста інфікованих” (2000), „Осінній хадж” (2001), „Камінний Шепіт” (2002); повісти „Серце, серце”, романів „Ельза” (2001) та „Абортарій”. Живе і працює в Донецьку. Член АУП. Учасник літургування „ОСТ”.

ТЕБЕШЕВСЬКА-КАЧАК Тетяна. Філолог. Критик. Мешкає в Івано-Франківську.

Вітаємо Василя Слапчука

з Державною премією України ім. Т.Шевченка!
Щиро зичимо подальших творчих успіхів.

“Кальміюс”

Літературно-критичне видання

КАЛЬМІЮС

1(21) 2004

Підписано до друку 01.02.2004. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк лазерний. Ум. друк. арк. 13,25.

Видавнича агенція "OST"

83100, м.Донецьк-100, а/с 849

Тел. 8 (050) 96 22 430 /Олег Соловей/

E-mail: matay2003@ukr.net

РЕАБІЛІТАЦІЯ СЛОВА
Авторський проєкт Вальтера Отто Драга

E L Z A S

**В НАСТУПНИХ ЧИСЛАХ
"КАЛЬМІЮСУ"**

ПОЕЗІЯ

Василь Голобородько, Василь Старун,
Юлія Ємець-Доброносова

ПРОЗА

Повість Олега Солов'я "Серце, серце", новели
Ольги Деркачової та Тетяни Малярчук

РЕЦЕНЗІЇ

Нові рецензії Олега Солов'я, Євгена Барана,
Ельзи Айзеншток, Ольги Деркачової, Анни Харченко,
Валентина Терлецького

В.А. 2007 р.